

# RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 37.

Onsdagen den 5 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Österström frågat, huruvida jag vore villig att medverka till att sådana åtgärder bleve vidtagna, som vore ägnade att direkt främja småindustriens och småföretagarnas möjligheter att få del i produktionen i samband med försvarsberedskapens stärkande.

*Svar på  
interpellation.*

I anledning härav får jag anföra följande. En livskraftig småindustri och småföretagareverksamhet är utan tvivel av den största betydelse för vårt land ur social och ekonomisk synpunkt, och det är därför ett samhällsintresse av vikt att småföretagen arbeta under så tillfredsställande förhållanden som möjligt. Att medverka härtill är en angelägen uppgift för statsmakterna. Dylik medverkan har ock lämnats i betydande omfattning.

Särskilt må här framhållas, att staten sedan länge bidrager till kostnaderna för yrkesutövares deltagande i studiekurser av olika slag i syfte att bland annat inom hantverket och den mindre industrien skapa möjligheter till ökad kunskap och färdighet. Statens hantverksinstitut, som inom kort står färdigt att börja sin verksamhet, avser jämväl att stödja hantverket och den mindre industrien i dess utveckling genom vidgande av företagarnas och de anställdas tekniska och ekonomiska insikter. Institutet får säkert en stor uppgift att fylla, även då det gäller att bereda yrkesutövarna kommersiell utbildning, framförallt i fråga om kalkylering och för vederbörande yrken speciellt lämpad bokföring. Sedan år 1937 har vidare riksdagen till upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri anvisat särskilda anslag. För innevarande budgetår utgår bidrag med tillhoppa 50,000 kronor till företagare- och småindustriföreningar inom Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands, Gävleborgs samt Göteborgs och Bohus län. För att möjliggöra bidrag till nytillkommande föreningar har anslaget för nästa budgetår höjts till 60,000 kronor. Denna medelsanvisning syftar till att genom vederbörande facksammanslutningar underlätta för vissa befolkningsgrupper att genom idkande av hantverk och småindustri öka sina försörjningsmöjligheter, särskilt i förening med mindre jordbruk.

I interpellationen gives uttryck för den meningen att just nu småföretagarna skulle kunna erhålla ett ytterligare handtag genom att deras verksamhet i större utsträckning än hittills skett inordnas i arbetet på stärkande av landets försvarsberedskap. Sålunda ifrågasättes en översyn av bestämmelserna för den statliga inköps- och upphandlingsverksamheten, och i samband härmed ifrågasättes inrättande av ett det allmännas kalkyleringskontor som kunde stå småföretagarna till tjänst med uträkningar av produktionskostnaderna, eventuellt fastställa priserna på de artiklar, det kan vara fråga om.

I anledning av interpellationen har jag låtit under hand verkställa en undersökning angående lämpligheten att nu vidtaga åtgärder för inrättande av ett

*Svar på interpellation. (Forts.)*  
kalkyleringskontor, som i interpellationen ifrågasättes. Därvid har framgått att den mindre industriens och hantverkets svårigheter i fråga om kalkyleringsarbete näppeligen kunna undanröjas genom ett centralt kalkyleringskontor. Ett dylikt kontor skulle för att kunna tjäna sitt ändamål kräva en stab av kunniga tekniker med detaljerad kännedom om de över hela landet spridda företagens maskinella utrustning samt tekniska och ekonomiska möjligheter. En sådan organisation bleve med säkerhet tungrodd, och de fördelar, den kunde tänkas medföra, skulle sannolikt uppvägas av de kostnader, de olika företagen måste vidkännas för det centrala kontorets drift. Småföretagens nuvarande styrka, som främst sammanhänger med de förhållandevis låga omkostnaderna, skulle därvid gå förlorad. Vill man hjälpa de mindre företagarna att övervinna kalkyleringssvårigheterna synes man därför främst böra eftersträva att bibringa dem förmåga att behärska själva förutsättningarna för kostnadsbedömningen, nämligen det noggranna antecknandet av och kontrollen över materialförbrukning, kraftåtgång, arbetstidens användning o. s. v. De organisationer, till vilkas tillkomst staten delvis medverkat, torde därvid hava en viktig uppgift att fylla, liksom ock den yrkesutbildning som lämnas under statens medverkan.

Den omständigheten att småindustrien i jämförelsevis ringa omfattning kunna erhålla direktleveranser till staten eller upptagits i tillverkningsplanerna för försvarets räkning lärer för övrigt mindre vara beroende på ifrågavarande näringsgrenars kalkyleringssvårigheter än på andra omständigheter. Till dessa äro främst att hänföra brister i fråga om teknisk utrustning samt svårigheter för myndigheterna att förverkliga ett effektivt arbetsprogram och utöva en effektiv kontroll av tillverkningarna om dessa skulle utläggas på ett stort antal smärre leverantörer. Inom vissa branscher spela dessa svårigheter mindre roll. I sådana fall hava mindre företag även erhållit statsbeställningar. Givet är vidare att svårigheterna med alltför stark uppdelning av beställningarna minskas i den mån sammanslutningar av flera företag finnas, vilka kunna mottaga och svara för utförandet av beställningarna. I detta sammanhang vill jag erinra om den av Sveriges hantverksorganisation nyligen inrättade kommersiella förmedlingsbyrån. Denna har i första hand till uppgift att tillhandagå småföretagare med upplysningar rörande inköp av material, maskiner och verktyg ävensom att förmedla förbindelser mellan tillverkare och avnämare samt verka för en på riktiga kalkyler grundad prissättning. En liknande verksamhet utövas sedan 1934 av riksorganisationen Småindustriens centralförbund.

I flertalet fall torde emellertid småföretagarna bäst hjälpas till ökad arbetstillgång i samband med försvarsberedskapens stärkande genom att de så långt möjligt antagas till underleverantörer åt större företag. Enligt anvisningar från statens industrikommission ha också på senaste tiden ett flertal småföretag antagits till underleverantörer till större industriföretag. Mellan sistnämnda företag och underleverantörerna har kunnat etableras en sådan kontakt, att nödig enhetlighet i och kontroll av tillverkningen kunnat vinnas. Ett dylikt system förenklar i hög grad såväl prissättning som tillverkningsprogram. Småindustrien anlitas på detta sätt för tillverkning av enklare detaljer, varigenom värdefull tillverkningskapacitet reserveras för andra ändamål hos huvudleverantörerna. Dessa få i stället lämna sådana anvisningar i fråga om tillverkningsprocessen, att uppställda toleransfordringar kunna fyllas. I viss utsträckning ha även maskiner ställts till småindustriens förfogande. Ett samarbete av här nämnt slag har etablerats bland annat mellan AB Bofors och ett antal småföretag.

Det torde vara till nytta för såväl storindustrien som småföretagen, att sam-

*Svar på interpellation. (Forts.)*

arbetet efter angivna grunder vidare utvecklas. Därvid synas småföretagarnas intressen främst böra tillvaratagas genom att befintliga fackorganisationer söka samarbete med statliga myndigheter och storindustrin. Vederbörande organisation skulle därvid kunna dels tillse, att småindustriens tillverkningskapacitet bleve rationellt utnyttjad, dels ikläda sig den ekonomiska risken för eventuellt misslyckade leveranser.

I detta sammanhang vill jag slutligen meddela, att statens industrikommision i dagarna uppdragit åt en särskild sakkunnig att inom kommissionen handlägga ärenden angående användning av ledig industriell kapacitet för produktion, som med hänsyn till försörjningsläget kan anses vara nödig eller nyttig. Härvid torde givetvis även möjligheterna att på bästa sätt utnyttja småindustriens kapacitet komma att uppmärksammas.

Av det anförda torde framgå, att jag är intresserad av att småindustrin och hantverket i ökad utsträckning användas i arbetet för försvarsberedskapens stärkande samt att jag är villig medverka till lämpliga åtgärder i sådant syfte. En förutsättning för dessas genomförande måste dock självfallet vara att de icke leda till en minskning av effektiviteten i beredskapsarbetet.

Härefter yttrade:

**Herr andre vice talmannen Österström:** Herr talman! Jag framför mitt förbindliga tack till statsrådet för svaret, detta så mycket hellre som ju därav framgick en klart välvillig och positiv inställning till huvudfrågan, att hantverket och småindustrin representera, socialt och ekonomiskt sett, en företagareform, som ur samhällelig synpunkt är av synnerligen stor betydelse. Förmodligen ha åtskilligt mer än en miljon människor i vårt land direkt, omedelbart och utslutande sin bärgning och utkomst av hantverk och småindustri. Redan denna siffra visar, att frågan om hantverkets och småföretagens trivsel är en verklig nationell ekonomisk realitet av betydande storleksordning.

Men, som jag i min interpellation framhållit, bör därtill läggas det obestridliga faktum, att denna företagaregrupp socialt representerar ett utomordentligt värdefullt material med sin ambition, ansvarskänsla och slitsamhet. Det finns traditioner i det svenska hantverket, som det vore i allra högsta grad beklagligt om de ginge förlorade genom att vederbörande, på grund av bristande förståelse, tvingades söka sig in på andra produktionsområden.

Nu är det naturligtvis oförnekligt, att i första hand åvilar skyldigheten att försvara sitt existensberättigande denna grupp själv. Men är det ett samhälleligt intresse att hantverk och småföretag leva ett någorlunda drägligt liv, ha också statsmakterna en ofrånkomlig skyldighet att från sina utgångspunkter, så långt sådant är rimligt, gripa stödande in.

Jag hade föreställt mig, att just den nuvarande situationen, då staten har så stort behov av att särskilt vissa produktionsfaktorer äro effektiva, skulle erbjuda ett synnerligen gynnsamt utgångsläge för att öka småföretagarnas chanser att vara med i en verksamhet av omedelbar samhällelig betydelse.

Jag måste bekänna, att jag alltjämt har den uppfattningen. Jag är alldeles säker på, att småföretagarnas produktionskapacitet och duglighet icke bli på ett rationellt sätt tillvaratagna under nuvarande förhållanden. Detta är lätt att inse, om man bara tänker sig in uti dessa tiotusental medborgares faktiska belägenhet med avseende å möjligheterna att vara med i konkurrensen. De arbeta relativt isolerade, deras ekonomiska villkor förbjuda dem att offra pengar på någonting, som är ovisst och osäkert. Att överblicka dagens situation och inrätta sig efter ofta snabbt inträffande förändringar på markna-

*Svar på interpellation.* (Forts.)

derna, vilka kunna ha sina orsaker i uppfinningar, handelsavtal och politiska faktorer av en eller annan art, sådana möjligheter äro de i stort sett avstängda ifrån. Av naturliga skäl bli svårigheterna enormt stora att upprätthålla nödig kontakt med yttervärlden, med marknaden och dess utvecklingstendenser, med det tekniska förnyandet och överhuvud taget med frågor, som beröra det industriella livet. Storindustrien har råd att hålla sig med experter, vilka härutinnan kunna bevaka dessa intressen, men hantverkaren och småföretagaren bli handikappade. Ty oftast, ja, alltid, deltar han själv i det produktiva arbetet och tvingas att använda vad som för andra är fritid för att sköta den oundgängliga korrespondensen.

Men utom tid krävas vissa ekonomiska tillgångar för att effektivt förmå följa med vad som rör sig i den industriella världen och för att på bästa sätt kunna tillvarata sina intressen. Här framträder småföretagarens stora svaghet. På ett eller annat sätt måste han härför få ett handtag, som är kraftigare än det staten hittills lämnat honom. Ty problemet är ingenting annat än en organisationsfråga. Arbetskraften finns, en utomordentlig yrkesskicklighet finns, en icke föraktlig maskinell utrustning finns — men möjligheten att rationellt utnyttja alla dessa tillgångar finns icke. Jag skall ta ett enda exempel. En undersökning, som nyligen gjorts hos ett hundratal mindre mekaniska verkstäder i landet med god maskinell utrustning, visar sålunda, att flertalet av dessa i stor utsträckning sakna arbete och ingenting högre önska än att få deltaga i produktionen för försvarsberedskapen.

Det är klart att statsrådet icke kan bortse från kravet på effektivitet i produktionen. Men den faran finns nog också, att om man icke utnyttjar småföretagarnas kapacitet, så blir effektiviteten i än högre grad lidande. Jag vädjar därför till folkhushållningsministern och till dem av hans kolleger i regeringen, som denna sak särskilt angår, att till snar prövning uppta frågan, om icke ett direkt krafttag skulle kunna åstadkommas på grundval av det välvilliga intresse för saken, som kommit till uttryck i svaret på interpellationen. Finns exempelvis i någon av de kommissioner, vilka nu ha sig anförtrodda ledningen av produktionsverksamheten, en enda representant för hantverket och småindustrien? Skulle det icke vara rimligt och lämpligt att direkt stimulera en plan för samordnande av småföretagens produktionskapacitet? Jag tänker mig, att, om man vill vinna det målet, detta icke kan ske utan att man ställer ett icke alltför stort men dock tillräckligt kapital till vederbörandes förfogande. Det finns anledning tro, att detta kapital skall bli i hög grad räntebärande även för det allmänna.

**Herr Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag lyssnade med mycket stort intresse till statsrådets svar. Liksom den föregående ärade talaren vill jag säga, att svaret var mycket tillfredsställande. Statsrådet tog på saken, som är mycket stor och betydelsefull, på det rätta sättet.

I svaret låg en begränsning av problemet, som kanske icke riktigt överensstämde med interpellationen. Min tro är, att man gör klokt i att icke ge sig ut på allt för vida vatten. Framför allt bör man ha klart för sig, att man här har att göra med en yrkesgrupp, som på grund av tradition och arbetsförhållanden är ganska särpräglad. Det är här fråga om en mycket individualistisk grupp, och jag tror icke, att det blir till någon fördel vare sig för företagarna eller samhället, om man glömmer bort detta och behandlar dessa företagare kollektivt. Jag tror, att det är alldeles riktigt, att man, såsom statsrådet betonade, skall koppla in dessa småföretagare som underleverantörer till de stora företag, vilka nu äro sysselsatta med krigsleveranser. Därigenom kan man säkerligen åstadkomma mycket. Ett samarbete har inletts mel-

*Svar på interpellation.* (Forts.)

lan storindustrien och småindustrien, vilket, efter vad jag tror, kommer att i fortsättningen ge ett mycket gott resultat.

Själv har jag under det gångna året haft tillfälle att något syssla med Sveriges småindustri, och jag måste säga, att jag därvid fått ett mycket starkt intryck av vilken kraftkälla vi ha i denna industri. Den har under svåra förhållanden slagit sig fram, hållit sig uppe och med okuvligt mod mött uppkommande besvärligheter. Det icke minst beundransvärda har varit dess arbete för att upprätthålla sin position på exportmarknaden.

Det finns sålunda här en egen kraft att ta vara på, en kraft, som man enligt min åsikt icke skall koppla in i några statliga organisationsformer. Låt småindustrien arbeta så som den har arbetat hittills och ge den de chanser, som utvecklingen erbjuder. Jag tror för min del, att den samhällsklass, som det här gäller, är i alldeles särskild grad kvalificerad för att arbeta på egen grund. Därvidlag skall den naturligtvis ha allt det stöd och hjälp den kan få. Men detta stöd och denna hjälp skaffar den sig i mycket stor utsträckning genom egna organisationer. Kan sedan samhället göra någonting för att underlätta kreditförhållandena, tror jag att samhället har en viktig och tacknämlig uppgift att fylla. Min åsikt är nämligen, att det är just kredit- och avsättningsförhållandena, som för småföretagarna erbjuda de största och mest svårösta problemen. I övrigt tror jag emellertid, att vi med full tillförsikt kunna överlämna åt Sveriges småindustri att rida ut den nuvarande stormen. Jag tror att den har bättre förutsättningar än många andra att kunna komma lyckligt ur den nuvarande krisen och att kunna göra detta på ett sätt, som kommer både industrien och många enskilda medborgare till godo.

**Herr Fredberg:** Herr talman! Jag tror mig kunna omvittna, att den interpellation, som nu behandlas, i därav berörda kretsar, nämligen bland företagare och arbetare inom småindustrien, tilldragit sig mycket stort intresse. Det gäller ju också här en även till antalet mycket betydande del av svenskt näringsliv. Interpellanten herr Österström har ju också i sitt anförande nyss pekat på denna omständighet. En sammanslutning inom småindustrien, nämligen Småindustriernas centralförbund, har beräknat, att cirka 30 % av de i den offentliga statistiken under rubriken »industri och hantverk» redovisade skulle tillhöra denna grupp. Och i den mån denna uppgift är riktig betyder det, att, såsom interpellanten i sitt anförande påpekade, bortåt en miljon människor skulle vara för sin utkomst beroende av denna form av produktionen. Även om det i några fall kan sägas, att småindustrien är centraliserad till vissa orter, så förhåller det sig dock i stort sett så, att den är spridd över hela landet. Småindustriens vidmakthållande och utveckling kan därför sägas vara ett riksintresse i lika hög grad som detta kan sägas om vilken annan betydande del av näringslivet som helst.

Nu är det ju så, att en stor del av småindustriens produktion sålts genom export. Då nu exporten på grund av kända förhållanden har förminskats och i vissa fall t. o. m. tvingats upphöra, har småindustrien kommit i motsvarande svårigheter som andra företag, vilka arbeta på export. Det kan kanske sägas, att svårigheterna för småindustrien t. o. m. äro mera kännbara, därför att dessa mindre företag i de enskilda fallen icke ha samma resurser och reserver att falla tillbaka på som de större företagen oftast ha. Det är just de på detta sätt uppkomna svårigheterna, som gjort, att från småindustriens utövare under senare tid man förhört sig hos statsmakterna om möjligheterna till sådant stöd, som i interpellationen avses, för att kunna fortsätta sitt arbete. I varje fall måste småindustrien nu se sig om efter andra avsättningsområden än dem, som på grund av exportens inskränkning eller upphörande eller andra

*Svar på interpellation. (Forts.)*

omständigheter gått förlorade för densamma. Såsom redan i debatten påpekats, såväl av närmast föregående talare som av herr statsrådet i svaret på interpellationen, är därvid en utväg den att i samarbete med storindustrien för dennas behov tillverka sådana detaljer och halvfabrikat, som för närvarande importerats. Det har sagts mig — jag har icke varit i tillfälle att kontrollera uppgiften — att enligt tullstatistiken över importerade varor köper storindustrien i mycket stor utsträckning sitt behov av detaljer och halvfabrikat från utlandet. Det borde emellertid undersökas, om icke småindustrien därvidlag skulle kunna konkurrera med importen såväl i fråga om priser som, vilket torde vara alldeles säkert, i fråga om kvalitéer. Och även i fråga om leveransmöjligheter tror jag, att dessa äro större, än vad herr statsrådet i sitt interpellationssvar förmodade dem vara.

Nu kan det ju sägas, att det gäller för parterna själva att komma i kontakt med varandra, småindustriens företagare å ena sidan och storindustriens å den andra. Detta kan vara riktigt i de flesta fall, men då det här, såsom i interpellationen framhållits, gäller stora statliga beställningar för försvarsändamål, vilka ha placerats hos storindustrien, vilken ju, som vi alla veta, ganska tidigt mobiliserades för detta ändamål, så tycker man dock, att statsmakterna själva skulle kunna lägga sitt inflytande i vågskålen till förmån för småindustriens intressen. Det vore fullt befogat, om så skedde, och det kan även vara möjligt, att detta på den senaste tiden har förekommit.

Ett annat sätt att hjälpa denna industri vore, såsom i interpellationen framhållits, att småindustrien direkt inkopplades som leverantör till statsmakterna, i synnerhet då det gäller leveranser för försvarets behov. Säkert finnas här möjligheter, som icke blivit utnyttjade. Det framgick av herr statsrådets svar på interpellationen, att det i detta avseende ernåtts vissa resultat. Jag vill ingalunda bestrida detta, men man har på andra håll den uppfattningen, att dessa resultat ännu icke äro så stora. Under den tid, då denna interpellation mera allmänt diskuterades, d. v. s. under tiden närmast efter det den blivit framställd i riksdagen, fick jag såsom svar på en förfrågan från ett på detta område mycket initierat håll vissa uppgifter, varav jag här skall tillåta mig anföra följande:

»Småindustriens utövare hava hittills i mycket ringa omfattning utnyttjats för statens beredskapsarbeten. Sista tiden har emellertid en mindre ljusning inträtt i detta förhållande genom att arbetsbehövande företag direkt hänvänt sig till olika militära institutioner, vilka handhava uppköpen, och hava dessa i många fall erhållit beställningar. Omfattningen av dessa beställningar är emellertid ännu så liten, att man gott kan säga, att småindustrien ännu står utanför de statliga beställningarna. Redan i oktober 1939 tillställdes rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap ett femtiotal blanketter, upptagande de flesta av de artiklar, som tillverkas inom småindustrien. Vi veta, att kommissionen i fråga tillställde olika myndigheter exemplar av denna blankett, men ledde denna aktion icke till något som helst resultat.»

Nu är ju denna uppgift något över en månad gammal, och det kan vara möjligt, att åtskilligt har förbättrats under denna tid. Men jag tror, att här fortfarande finns ett område att vidga möjligheterna för småindustrien. Och jag vill tillägga, att staten har all anledning att ge småindustrien tillfälle att tävla och, som det säges i interpellationen, få möjlighet att bli inkopplad såsom direkt leverantör. Småindustriens rang i produktionen berättigar den till lika gynnad ställning som storindustrien.

Det har i interpellationen pekats på svårigheterna för småindustrien i fråga om kalkylering och anbudsgivning. Efter vad jag nyligen erfarit torde dessa svårigheter komma att lättas genom åtgärder från egna organisationer. Så-

*Svar på interpellation. (Forts.)*

lunda har bebådats, att Sveriges hantverksorganisation vidtagit eller åtminstone kommer att under den närmaste tiden vidtaga sådana åtgärder.

Kvar står emellertid en svårighet, som icke så mycket har berörts i debatten, och det är svårigheten för parterna att komma i sådan kontakt med varandra, som kan leda till resultat. Det är å ena sidan svårt för statsmakterna att veta, vilka artiklar, som lämpligen skulle kunna levereras av småindustrien, och å andra sidan är det svårt för småindustriens utövare att veta, vilka artiklar försvarsberedskapen har behov av. Jag tillåter mig därvidlag erinra om ett uppslag, som framförts av Småindustriernas centralförbund. Jag vet icke, om förslaget har blivit prövat, men det synes vara förtjänt av övervägande. Detta uppslag går i korthet ut på att exempelvis industrikommissionens avdelning för krigsberedskap skulle anordna en utställning här i Stockholm av sådana icke hemligstämplade artiklar för försvarets behov, som småindustrien skulle kunna tänkas vara i stånd att tillverka. Till denna utställning skulle sådana personer, vilka kunde legitimera sig såsom industriidkare, ha tillträde. Därigenom skulle kunna åstadkommas en sådan kontakt mellan parterna, som kunde tänkas leda till verkligt resultat.

Det har sagts av herr Anderson i Norrköping — och, om jag hörde rätt, påpekades det även av herr statsrådet — att det här gäller en grupp, som är van att stå på egna ben och att klara sig själv. De siffror, som herr statsrådet i sitt interpellationssvar anförde angående storleken av statsmakternas bidrag till denna gren av näringslivet, bestyrka också, att det här är fråga om sådana, som klara sig genom eget initiativ. Men det är de svårigheter, som uppstått på grund av tidsomständigheterna, som det nu närmast gäller att råda bot för. Jag ber även att få konstatera den välvilja, som präglade interpellationssvaret, och uttala den förhoppningen, att denna välvilja i fortsättningen måtte leda till resultat. I den mån den gör detta tror jag, att det skall lända till bättnad för båda parterna, såväl för det allmänna som för de människor, som ha sin utkomst av småindustrien och hantverket.

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! Bara ett par ord med anledning av herr Andersons i Norrköping anförande.

Jag lyssnade med ett visst intresse till detta, ja, jag kanske kan säga med ett visst förvånat intresse. Jag har nämligen litet svårt att upptäcka det saktliga skälet för hans framträdande här, när han uppenbarligen vill på något underligt sätt och till varje pris pressa fram något motsatsförhållande mellan statsrådets svar och mina intentioner i interpellationen. Men det är klart, att det finns en förklaring, fastän jag icke kan upptäcka den, till att herr Anderson skyndade fram med detta. Jag tror nog man kan säga, att herr Anderson uppenbarligen känner storindustriens problem en aning bättre än han känner hantverkets förhållanden, och vid tillfälle skola vi visa, att han i varje fall icke talar å hantverkets vägnar i detta sammanhang.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

## § 2.

Ordet erhöles på begäran av chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Åqvist till chefen för handelsdepartementet framställt följande frågor: *Svar på interpellation.*

1. Ha de svårigheter beaktats, som vid total avspärrning eller avsevärt försvårad import kunna uppstå för landets försörjning med hudar och skinn och produkter därav?

*Svar på interpellation. (Forts.)*

2. Komma ändringar att föreslås i gällande kungl. förordning den 9 maj 1919 angående förbud mot användning av papp och konstläder i skodon i syfte att uppehålla landets försörjning med skodon för civilt bruk?

Då spørsmålet hör till folkhushållningsdepartementets ämbetsområde, har interpellationen överlämnats till mig för besvarande. I anledning härav vill jag anföra följande.

Sverige har under normala förhållanden en betydande export av oberedda hudar och skinn, till övervägande delen lättare sådana, och är samtidigt beroende av import av tunga hudar, främst från Sydamerika. Då enskilda och statliga förråd av importerade tunga hudar för ögonblicket äro jämförelsevis betydande, och då den inhemska produktionen av lätta hudar mer än tillgodoser det normala behovet av dylika hudar, kan försörjningsläget för läderindustrin icke betraktas såsom otillfredsställande. Särskilt med hänsyn till försvarsväsendets stora behov av grovt läder har det emellertid visat sig nödvändigt, att största möjliga sparsamhet iakttages med landets tillgångar av hudar och skinn. I anledning härav har Kungl. Maj:t den 17 maj 1940 utfärdat kungörelse angående beslag å vissa hudar och skinn, varigenom förbrukningen av dessa varuslag lagts under industrikommissionens kontroll. Såsom svar på interpellantens första fråga kan jag sålunda hänvisa till denna nyligen vidtagna åtgärd.

Vad den andra frågan beträffar, vill jag erinra om att den under förra världskriget rådande bristen på läder framkallade en allvarlig kvalitetsförsämring beträffande skodon. Sålunda kommo papp och konstläder till användning i större utsträckning än som bort ske. Detta förhållande förklarades emellertid icke enbart av bristande tillgång på läder utan tillskrevs — enligt ett uttalande av kommerskollegium från denna tid — de osunda affärsprinciper, som på skilda områden gjorde sig gällande under kristiden. Förordningen den 9 maj 1919 angående förbud mot användningen av papp och konstläder i skodon tillkom till följd av dessa förhållanden som ett skydd för allmänheten mot underhaltiga produkter.

Ifrågavarande förordning torde ursprungligen ha avsetts såsom ett provisorium, åtminstone vad beträffar förbudets omfattning. Kommerskollegium framhöll på sin tid, att det kunde visa sig önskligt att i vissa avseenden, exempelvis på grund av tillkomsten av fullgoda ersättningsmedel för läder, kunna bereda undantag från författningens tillämplighet.

Från industrikommissionen, med vilken jag samrått i anledning av interpellationen, har uttalats tvivel, huruvida ur läderbesparingssynpunkt några större fördelar skulle uppnås genom att användning i större utsträckning av ersättningsmaterial tillätes, då man syntes kunna utgå från att skor, i vilka dylikt material ingår, icke kunna besitta samma hållbarhet som skor av läder.

Det oaktat, och ehuru det nuvarande försörjningsläget, såsom framgår av vad här anförts, icke omedelbart påkallar, att ersättningsmaterial för läder kommer till ökad användning i skodon, synes en undersökning böra verkställas rörande frågan, i vad mån en ändring i gällande bestämmelser bör vidtagas i syfte att möjliggöra en utdrygning av lädertillgången, utan att en egentlig kvalitetsförsämring därigenom behöver uppstå. Med hänsyn härtill ämnar jag föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt kommerskollegium att, i samråd med statens provningsanstalt och statens industrikommission, verkställa en undersökning i nu nämnda syfte.

Vidare anförde:

**Herr Åqvist:** Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det svar, han lämnat. Då nu statsrådet uttalar, att de enskilda och statliga för-



*Svar på interpellation. (Forts.)*

råden av importerade tunga hudar för ögonblicket äro jämförelsevis betydande, så är detta uttalande, synes det mig, väl optimistiskt. De statliga förråden äro rätt tillfredsställande, men dessa få ej tillgripas förr än i verkligt krisläge och då för försvarsmaktens behov och efter Kungl. Maj:ts tillstånd. De enskilda förråden av sydamerikanska ko- och oxhudar äro av den omfattning, att största sparsamhet därmed måste iakttagas. Även av enskilda förråd måste alla sydamerikanska hudar reserveras för försvarsväsendets behov och därtill största delen av de svenska kohudarna åtminstone tills vidare. Skinn för ovanläder såsom kalvskinn ha vi tillräckligt för landets behov. Vi kunna reda oss utan import av boxkalv och chevreau. Rätt betydande kvantiteter av boxkalv, chevreau och lackläder finnas inom landet. Råa kalvskinn och lätta hudar ha vi tillräckligt av inom landet, men vi ha knappt med hudar för bottenläder, och dessa hudar måste även räcka för plattläder och sadelmakeriartiklar.

För att dryga ut bottenlädret för civilskodon kan ersättningsmateriel (konstläder) användas till bakkappor, förstärkning av bindsulor i vissa slag av skodon samt delar av klacken i damskodon. Redan nu användas ju för många artiklar i damskodon träklackar, som äro lättare än läderklackar. Till tåkappor användas numera också huvudsakligen ersättningsmateriel. Gummiskor, gummisulor och gummiklackappar, som ju också äro ersättning för läder, användas i stor omfattning, och det är väl inte många lantbrukare eller husmödrar, som numera icke anse det vara en verklig välsignelse, att gummistövlar, bottiner och galoscher finnas att tillgå, så att man kan gå torr om fötterna. Få länder använda så mycket gummiskor per individ som Sverige, beroende på vårt klimat men också på priset. Förbrukningen av läderskor är däremot relativt låg i vårt land — ungefär  $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$  per individ — beroende på att våra priser på läderskodon äro rätt höga. I andra länder som Tyskland, England och Amerika äro priserna lägre speciellt på damskodon. Detta beror till en del på att ersättningsmateriel i utlandet användes till de delar av skon, som icke äro utsatta för slitning. Det är en felaktig uppfattning, att dessa skodon därför skulle vara mindre hållbara. Däremot bli de smidigare och lättare. De bli framför allt billigare, vilket kan väl behövas i dessa tider.

Jag har länge arbetat inom svensk industri och länge betjänat den svenska allmänheten, och jag har den allra största respekt för det svenska folkets krav på kvalitet. Därför skulle jag aldrig vilja framföra ett förslag, som på något sätt skulle kunna åsidosätta allmänhetens kvalitetskrav. Det ersättningsmaterial, som numera tillverkas inom landet, är av helt annan kvalitet än vad som användes av vissa fabriker för tjugu år sedan under världskriget.

Sveriges enda fabrik för tillverkning av konstläder är belägen i Göteborg, och den har exporterat 90 procent av sin tillverkning till Storbritannien och Amerika, vilken export för närvarande är omöjlig på grund av vissa förhållanden. Oavsett om möjligheter öppna sig för import av sydamerikanska hudar, är det nu av största betydelse för vårt lands försörjning, att vi kunna använda svenskt material i så stor omfattning som det är möjligt. Den svenska exporten är ju till mycket stor del avstängd, och de utländska valutor, vi kunna förfoga över, behövas väl för andra viktiga varuslag och råmaterial, som äro nödvändiga och som landet ej förfogar över. Vi få inte heller glömma, att vår skoindustri har 11,000 arbetare med familjer, som det gäller att hålla arbete åt, och det kan efterhand bli en rätt svår sak.

Jag är herr statsrådet tacksam för den undersökning, som han ämnade vidtaga. Jag hoppas också, att de åtgärder, som herr statsrådet ämnar före-

*Svar på interpellation. (Forts.)*  
 slå Kungl. Maj:t att vidtaga, må lända till en bättre lösning av denna för landets försörjning med skodon så betydelsefulla fråga än den vi för närvarande ha, och att dessa besparingsåtgärder må komma till stånd snarast möjligt.

**Herr Lövgren:** Herr talman! Jag begärde ordet för att till kammarens protokoll anteckna ett beklagande av att denna interpellation blivit framställd. Jag tror, att interpellanten vunnit sitt mål bättre genom att under hand göra sina frågor till folkhushållningsministern eller industrikommissionen. Nu har utan tvivel den antydda nödvändigheten av att använda surrogat i stället för läder medfört en rusning till skobutikerna. Denna rusning kan ha varit hälsosam för skofabrikanternas och skohandlarnas kassaställning, men jag tror icke, att den varit hälsosam för allmänheten i övrigt. På detta område försiggår en prisstegring, som jag anser vara överdriven och sakligt obefogad. Som exempel kan jag nämna, att ett par skor, som i höstas stodo i ett pris av kr. 18:50, nu är uppe i 23 kr. Jag är icke alldeles övertygad om att denna prisstegring är befogad på grund av någon stegring i råvarupriserna. Jag tror, att beträffande spörsmål, liknande detta, gör vederbörande rättare i att under hand framställa sina förfrågningar till den myndighet, som har med saken att göra, än att genom en offentlig frågeställning på sätt, som skett, åstadkomma en rusning efter de lager, som finnas.

**Herr Äqvist:** Herr talman! Jag kan försäkra herr Lövgren, att någon sådan avsikt, som herr Lövgren nämnde om, har icke legat bakom min fråga. Det kan icke heller leda till en prisstegring, om man påtalar lämpligheten av att dryga ut det svenska hudmaterialet så mycket, som det är möjligt. Tvärtom förhåller det sig så, att det kommer att motverka prisstegring. Jag har också den uppfattningen, att man under alla förhållanden bör göra allt vad man kan för att tillvarataga svenskt material i syfte att motverka höga priser. Vi erinra oss mycket väl världskrigets priser på skor, och jag vill visst icke, att vi skola komma upp i sådana förhållanden, som då voro rådande. Jag tror också, att det är lämpligt att tala i landets försörjningsfrågor här i riksdagen, då anledning därtill finnes, och i all synnerhet, då det sker i det syfte, som jag förut talat om.

**Herr Jonsson i Eskilstuna:** Herr talman! Då herr Äqvist återkom med anledning av det korta anförande, som herr Lövgren höll, ber jag att få understryka den mening, som framförts av herr Lövgren. Jag kan meddela, att jag strax efter det att herr Äqvist framställt sin interpellation till honom personligen förklarade, att jag ansåg detta vara den billigaste och den mest effektiva annonsering, som de svenska skofabrikanterna och skohandlarna fått här i landet.

Överläggningen var härmed slutad.

### § 3.

Föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 292 av herr *Arneberg m. fl.*; och  
 nr 293 av herr *De Geer*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 294 av herr *Åqvist*; och

nr 295 av herr *Lindmark*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 296 av herr *Svensson m. fl.*;

nr 297 av herr *Sandberg m. fl.*; och

nr 298 av herr *Carlström m. fl.*

#### § 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.

*Sommarvistelse på landet för stadsbarn.*

I propositionen nr 303 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av protokollet över socialärenden 31 maj 1940, föreslagit riksdagen att dels under femte huvudtiteln anvisa

a) å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till Sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m. ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor,

b) å riksstaten för budgetåret 1940/41 till Sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m. ett förslagsanslag av 7,000,000 kronor,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de särskilda bestämmelser, som erfordrades för genomförandet av de av föredragande departementschefen förordade åtgärderna.

Utskottet hemställde,  
att riksdagen måtte

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att med iakttagande av vad utskottet i sin motivering anfört meddela de särskilda bestämmelser, som erfordrades för genomförandet av de i statsrådsprotokollet över socialärenden den 31 maj 1940 förordade åtgärderna för beredande av sommarvistelse på landet för vissa barn;

II. under femte huvudtiteln anvisa

a) å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till Sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m. ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor;

b) å riksstaten för budgetåret 1940/41 till Sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m. ett förslagsanslag av 7,000,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Gustafsson** i Lekåsa: Herr talman! Det är förvånande hastigt, denna fråga blir behandlad, när den redan nu föredrages. Jag har följt detta ärende med intresse, och jag vill deklarerera, herr talman, att jag ingenting har emot att städernas barn kunna få komma ut på landet på sommaren. Att vi emellertid, innan motionstiden gått ut, sedan denna proposition avlämnades, äro färdiga att fatta beslut förvånar mig. Jag hade icke tänkt och är därför icke beredd att i dag träda upp och tala i denna fråga. Men jag kan icke annat än på det högsta förvåna mig över att en så stor utgiftspost nu skall vara behändig, då vår statsbudget är så ansträngd som den är. Och det förvånar mig även, att ytterligare 8 miljoner kronor komma att utan vidare belasta statsbudgeten. När vi sett, vilka nödvändiga utgifter vi redan fått taga

*Sommarvistelse på landet för stadsbarn.* (Forts.)

på oss på grund av det internationella läget, är det väl ändå något underligt, att en så stor post ögonblickligen skall beslutas.

Jag har med detta blott velat göra kammaren uppmärksam på förhållandet och ber, herr talman, att få yrka avslag på framställningen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det hade icke varit min avsikt att yttra mig i detta ärende. Till en början vill jag framhålla, att om kammaren skulle vågra fatta beslut, får hela planen därmed anses ha förfallit. Då man beklagar, att det gått så fort med detta ärende, kan jag förstå det med hänsyn till den arbetstakt, man varit van vid i den svenska riksdagen. Det kan emellertid finnas motiv tillräckligt starka, för att man ibland bör handla snabbt. Jag vill då först fästa uppmärksamheten på att vi leva i alla fall under ganska ovissa tidsförhållanden, ehuru jag förmodar, att det är alldeles onödigt att här i riksdagen påminna om det, men med hänsyn till en viss pressdebatt kan det kanske vara nödvändigt. Finns det någon i denna kammare, som skulle våga taga på sitt ansvar att säga, att vårt land under innevarande sommar kommer att besparas de svårigheter, under vilka en evakuering eventuellt vore att förutse? Det är visserligen sant, att vi hoppas, att vi skola undgå dessa svårigheter, men någon garanti därför lär ingen kunna utställa vare sig från regeringsbanken eller från någon annan bank i riksdagens andra kammare. Om vi skulle råka ut för sådana svårigheter, mina damer och herrar, måste det då icke kännas som en oerhörd lättnad att veta, att det stora flertalet av städernas skolbarn icke finnas i städerna? Det är obehagligt att yttra sig i detalj om denna sak, men jag får kanske fästa uppmärksamheten på en punkt. Om någonting skulle hända — någonting som vi hoppas kunna undgå — och man *måste* verkställa en evakuering av icke blott skolbarn utan också av arbetsförmögna åldringar o. s. v. inom loppet av 24 timmar, hur tro ni, då att det skulle kunna verkställas? Om ungefär hälften av de människor, som under en evakuering böra transporteras bort från orter, som kunna anses vara mera utsatta än andra, redan äro borttransporterade, måste det väl betyda, att den del av evakueringen, som då skulle återstå, bleve ofantligt lättare att genomföra. Om vi hade militärtransporter i riktning *mot* vissa städer och evakueringstransporter i riktning *från* samma städer, är det ingen, som då tänker på att vi vid en snabbttrymning kunna råka i ett fullständigt kaos.

Den åtgärd, som här föreslås, är ingenting annat än en ur dessa synpunkter lika naturlig beredskapsåtgärd för samma slags eventualitet, för vilken vi inkallat en stor del av vår krigsmakt, och det är väl ändå icke blott på lek, som vi vidtagit denna åtgärd. Det beror väl på *något*, att alla våra militärer ligga inne. Kunna vi icke med hänsyn till alla pengar, som förslaget kostar, erkänna, att det i alla fall är en egendomlig värld, som vi leva i, och finns det någon anledning att betrakta det såsom någonting överflödigt och meningslöst att göra detta försök? Att detta samtidigt kommer att betyda, att man skulle förbättra hälsotillståndet bland många av städernas barn samt göra dem litet sundare, friskare och starkare för den kommande vintern, är väl icke alls något fel hos förslaget. Det måtte väl snarare få anses såsom en extra förtjänst hos förslaget.

Vad denna plans genomförande kommer att kosta vet i själva verket ingen människa. Det kan bli mer än 8 miljoner kronor, men för min del skulle jag hålla för sannolikt med hänsyn till de uppgifter, som redan föreligga, att kostnaderna komma att bli mindre. Det måste emellertid finnas en summa. Jag vill i detta sammanhang icke underlåta att därtill nämna, att regeringen icke varit skyldig att underställa riksdagen detta förslag. Regeringen

*Sommarvistelse på landet för stadsbarn. (Forts.)*

har tillräckliga fullmakter för att på den av riksdagen beviljade förskottsstaten taga ut de medel, som krävas för denna plans genomförande. Vi ha emellertid ansett, eftersom vi hade tid på oss, — visserligen icke så lång tid men ändå någon tid — att samarbetet med riksdagen i denna sak självfallet borde upprätthållas, och därför ha vi ansett det vara om icke vår absoluta plikt så en naturlig sak, att ärendet underställdes riksdagen. Den snabba behandlingen av ärendet har framkallats däraf, att man ville begagna sig av att skolorna finnas kvar, när man samlar in uppgifterna om de barn, som skola resa ut på landsbygden. Det är ofantligt mycket svårare, sedan skolbarnen skingrats. Det skulle taga mycket längre tid och sannolikt ha mycket mindre effekt, om man då skulle söka ta reda på alla de barn, om vilka man menar, att de borde komma ut på landet.

Med anledning av en artikel i en tidning, däri man förklarar, att det var alldeles felaktiga beräkningar, eftersom det särskilt beträffande Stockholm var så många barn, som anmälts skola resa enligt föräldrarnas planer, tillåter jag mig säga, att vi tvärtom hoppas, att alla barn, för vilkas landsvistelse föräldrarna skulle ha ansvaret, icke skulle gå den i propositionen förutsedda vägen utan den andra vägen. Det blir billigare och trevligare. Det blir också ur familjesynpunkt säkerligen bättre. Detta är emellertid blott den ena sidan av saken.

I den tid, som vi nu leva i, och med de intentioner, som ligga bakom denna plan, vilja vi icke gärna, att skolbarnen skola resa till vilken ort som helst i vårt land, utan eftersom vi förena skyddssynpunkten med hälsosynpunkten vilja vi försöka att få i vår hand möjligheten att dirigera dem till vissa mera skyddade orter, till vilka även sådana barn skulle resa, för vilka föräldrarna själva ta hela ansvaret. Detta är en av anledningarna till att vi velat t. ex. ge fria resor även åt sådana barn, där föräldrarna sörja för deras lantvistelse. I annat fall riskerar man ju att i stället för att man kanske skapade en ur skyddssynpunkt lämplig placering av barnen dessa skulle komma till ur denna synpunkt olämpligare orter än de stora städerna. Det är blott denna sak, som jag för ögonblicket vill understryka.

Jag hoppas för min del, att kammaren liksom första kammaren bifaller detta förslag. Blev det ett uppskov, skulle detta betyda, att barnen skingrades från skolorna, innan man överhuvud taget kunnat verkställa någon del av planen. Jag får säga för min del, att det ur föräldra- och samhällssynpunkt måste vara av ett mycket betydande värde, att våra stora städer icke äro fulla av skolbarn, vilka, om något skulle hända, i varje fall måste evakueras. Det måste också ur barnens synpunkt vara mycket värdefullt att komma ut i friska luften, i skog och mark till den hälsobringande verksamhet, som vi alla erkänna, att en lantvistelse för skolbarn utgör. Det finns enligt min uppfattning icke något rimligt skäl att motsätta sig det förslag, som nu föreligger. Jag medger, att jag blev litet ledsen över att utskottet så till vida prutat på det föreslagna beloppet, att skyldighet för föräldrar att bidra till kostnaderna skall föreligga, då deras beskattningsbara inkomst uppgår till 700 kronor i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 1,000 kronor. Detta är emellertid blott en detaljfråga och icke någon principfråga, och jag hoppas därför, att det icke skall vålla något trassel, utan att den obetydliga revision, som däraf föranledes, lätt skall kunna genomföras.

Herr talman! Jag vädjar till kammaren att för sin del bifalla det föreliggande förslaget.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av den förste ärade talarens anförande. Jag vill säga honom, att det

*Sommarvistelse på landet för stadsbarn. (Forts.)*

är möjligt, att behandlingen av den föreliggande propositionen varit enastående snabb, men vi ha också varit fullständigt övertygade om att vilja vi göra något, måste vi handla snabbt. Såsom framgår av utskottets betänkande, har utskottet också — efter en mycket ingående debatt — blivit fullständigt enigt om att tillstyrka propositionen. Detta måste också innebära, att det förelåg mycket starka skäl för en sådan ståndpunkt, skäl som man icke kan öppet uttala var som helst, icke ens i riksdagens andra kammare. Departementschefen har ju redan så ingående framlagt de sakliga skäl, som föreligga, att det icke finns anledning för mig att göra annat än stryka under vikten av att vi göra vad vi kunna för att skydda tillväxten av vårt folk-material.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Gustafsson** i Lekåsa: Herr talman! Jag är herr statsrådet tacksam för de upplysningar, som han nu har lämnat. Men om jag läser propositionen nr 303 aldrig så många gånger, kan jag dock icke få den uppfattningen, att det här skulle gälla en *evakuering*. Det är naturligtvis icke heller meningen. Jag förstår ju, att det är fråga om ett försök. Vad jag i mitt förra anförande ville framhålla, var, att jag kände mig verkligen förlagen över att en så stor summa som 8 miljoner kronor skulle användas för att bereda sommarvistelse åt städernas barn. Jag har emellertid redan sagt, att jag icke är emot, att barnen få komma ut på sommarlov. Herr statsrådet sade, att det icke får dröja för länge utan att man måste handla, medan barnen äro samlade, innan skolorna sluta. Det finns dock otaligt många barn, som i alla fall skulle komma ut på landet, och herr statsrådet och ledamöterna av kammaren böra väl tänka på vikten av sparsamhet i sådana tider som dessa.

Om frågan är av sådan vikt och så oundgängligen nödvändig, som herr Jansson i Falun nu senast framhöll, förstår jag naturligtvis, att saken är ömtålig och att man icke bör tala om den utan det gäller en åtgärd lik alla de andra, som vi under denna riksdag ha beslutat.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall endast göra en replik, som kanske är överflödig.

Jag förstår mycket väl, att man vid genomläsandet av propositionen kan få det intrycket, att det icke är fråga om evakuering, men det har dock starkt understrukits, att en *utflyttning* av barn är önskvärd. Vi ha emellertid icke velat på något sätt piska upp någon stämning av att det är fara å färde, och därför har evakueringssynpunkten i propositionen skjutits i bakgrunden. Jag medger emellertid, att när jag ansåg, att denna synpunkt kunde skjutas i bakgrunden, berodde detta därpå, att jag trodde, att kammarens ledamöter kunde tänka litet själva.

Herr **Persson** i Tidaholm: Herr talman! Min ärade bankkamrat säger, att han har läst propositionen åtskilliga gånger utan att kunna bli klok på att frågan gällde evakuering. Jag kan naturligtvis icke tilltro mig att kunna överbevisa herr Gustafsson i Lekåsa eller förmå honom att tolka innehållet på annat sätt än han själv vill, men jag skulle tro, att om man läser denna proposition med noggrannhet man ganska snart blir på det klara med att det gäller utflyttning av barn från tätbebyggda samhällen till mindre tätbebyggda samhällen. Detta brukar man i vanliga fall, herr Gustafsson i Lekåsa, kalla evakuering.

Jag misstänker, att man icke tar alltför mycket miste, därest man hyser

*Sommarvistelse på landet för stadsbarn. (Forts.)*

den uppfattningen, att herr Gustafssons i Lekåsa aversion mot denna proposition bottnar i den föreställningen, att det gäller att ge städernas barn vissa företräden framför landsbygdens barn. Nu är denna uppfattning icke riktig, herr Gustafsson i Lekåsa, utan det förhåller sig så, att under oroliga tider får man försöka skingra befolkningen i de tätbebyggda samhällena. Jag föreställer mig, att herr Gustafsson i Lekåsa har följt med världshändelserna så pass mycket under de senaste månaderna, att han har erfarit, att man exempelvis i Holland och Belgien skulle varit lycklig, därest man hade kunnat ordna utflyttningsproblemet på ett annat sätt än vad som skett i dessa länder.

Herr Gustafsson i Lekåsa talade om sparsamhet, och jag är för min del ganska lyhörd för sparsamhetskravet. När vi emellertid ha anslagit miljarder för att värna vårt land, få vi väl också tänka på att vi måste taga hand om vårt folkmaterial. Det är dock till denna ungdom, som nu trampar barnskorna, som vi vilja överlämna vårt land fritt och oberoende. Det gäller då också att se till, att dessa ungdomar få sådan uppfostran och sådan vård, att de bli värdiga efterföljare till oss. Den, som i någon mån har sett vad koloniverksamheten har kunnat uträtta, känner kanske litet varmare även för en sådan sak som denna än min ärade bankkamrat, herr Gustafsson i Lekåsa, tycks känna.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

**Herr Svensson:** Herr talman! Jag måste för min del livligt beklaga, att det uppstått en så pass irriterad debatt i denna fråga. Det är riktigt, som herr Jansson i Falun framhöll, att det fördes en ingående debatt i utskottet om denna sak, men till sist enades vi i den förhoppningen, att ärendet skulle kunna avgöras utan debatt, vilket självklart hade varit det lyckligaste.

Jag begärde emellertid ordet, när herr Persson i Tidaholm ansåg sig kunna och böra uppträda med en så överlägsen ton gentemot dem, som icke ha läst propositionen rätt. Det fanns emellertid sådana, som hade läst propositionen på samma sätt som herr Gustafsson i Lekåsa, även i utskottet, men på grund av de upplysningar, som vi där erhöilo, kommo vi till det slutresultat, som vi ha gjort. Jag tycker emellertid icke, att det finns anledning att i nuvarande tider uppträda med sådan skolmästarton, som herr Persson i Tidaholm anlade. Jag tror det är bättre, om vi i lugn och ro betrakta olika frågor från sakliga synpunkter och även fatta våra beslut utan någon irritation.

**Herr Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag vill framhålla, att det nog föreligger ganska goda skäl för den uppfattning, som herr Gustafsson i Lekåsa här har företrätt. Jag tror, att det finns många i denna kammare, som hysa samma uppfattning som han, att detta anslag är onödigt, under förutsättning att intet särskilt på den internationella horisonten hade inträffat. Då herr statsrådet ville göra gällande, att han icke velat tala härom i propositionen men att han trodde, att även kammarens ledamöter hade förmåga att tänka själva, så vill jag säga, att jag inom utskottet hörde till dem, som ansågo, att detta förslag var av sådan art, att det icke borde bifallas. Det var många utom mig, som i utskottet hade samma uppfattning. Först när vi hade underrettat oss hos vederbörande statsråd, hur saken låg till och att det var en evakueringsfråga — jag tror jag vågar säga detta nu, sedan herr statsrådet har framhållit samma sak — ansågo vi oss kunna acceptera förslaget.

Jag skulle för min del vilja hemställa till herr statsrådet, att om någon ytterligare sådan sak kommer upp, där man av vissa skäl inte anser det lämpligt att meddela i en proposition betydelsefulla omständigheter, man då låter

*Sommarvistelse på landet för stadsbarn.* (Forts.)

meddela vederbörande utskott, hur saken ligger till, ty då kan saken ordnas på bättre sätt än vad annars kan bli fallet. Jag anser det vara rätt behövt att påpeka detta, eftersom det annars icke utan vidare blir klart för var och en, hur saken ligger till. Det gäller ju i stor utsträckning hemliga saker, som andra icke känna till.

Jag har för min del blivit övertygad av de skäl, som anfördes, när vi fingo närmare reda på saken, och har därför kunnat biträda förslaget, sedan vi fått till stånd en ändring i grunderna för vilka som skola slippa betala sommarvistelsen själva. Det är en viss förbättring ur statens synpunkt som genom utskottets förslag kommit till stånd.

Som saken nu ligger till och med hänsyn till det läge, vari vi nu befinna oss, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

**Herr Gustafsson i Lekåsa:** Herr talman! Jag skall icke uppträda mot min sidokamrat herr Persson i Tidaholm på samma sätt, som han gjorde mot mig, eftersom jag finner det vara olämpligt i en debatt. Jag och många med mig ha hyst bekymmer för det stora anslag, som det här gällde, och tidningspressen och andra ha ju uttalat sin förvåning över, att icke evakueringslagen tillämpades, om det var fråga om evakuering. Det var detta, som gjorde, att jag begärde ordet, när frågan nu så hastigt kom före, vilket jag icke hade klart för mig i förväg. När nu upplysningar i frågan kommit från olika talare och från flera håll, så måste jag dock säga, att jag tycker det är ganska underligt, att dessa upplysningar icke tidigare ha kunnat komma riksdagen till handa. Är det så, att det här gäller en evakuering, får frågan ju bedömas annorlunda än om man såsom herr Persson i Tidaholm lägger huvudvikten vid att barnen skola komma ut och fostras vid kolonier o. s. v. Är det sista skälet det viktiga, anser jag, att jag har rätt i vad jag tidigare har sagt.

**Herr Jonsson i Eskilstuna:** Herr talman! Jag skall icke förebrå herr Gustafsson i Lekåsa för att han icke kunde läsa mellan raderna i Kungl. Maj:ts proposition, ehuru det nog för åtskilliga av kammarens ledamöter var möjligt att göra detta. Det är emellertid riktigt, som herr Svensson förklarade, att det fanns åtskilliga även i statsutskottet, som icke hade läst propositionen riktigt på det sätt, som den borde läsas. Om herr Gustafsson i Lekåsa emellertid icke förstod propositionen, borde han dock ha förstått statsutskottets utlåtande. Efter vad tydligt framgår av utlåtandet ha ingående debatter ägt rum i statsutskottet, och när detta utskott sedan framträder med ett utlåtande, som är fullständigt enhälligt och som därtill biträtts av herr Hansson i Rubbestad, borde herr Gustafsson i Lekåsa ha förstått vad det var fråga om.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller:** Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag begär ordet igen, men jag kan icke låta det stå oemotsagt i protokollet, att evakueringssynpunkten överhuvud taget icke kunde utläsas ur propositionen. Det står dock uttryckligen på följande sätt:

»Då det gäller städernas och industrisamhällellens föräldrar, bör deras intresse väckas för att tillvarataga alla de möjligheter, som finnas för utflyttning av barnen till landsbygden. Här sammanfalla hälsoskäl med ett försvarspolitiskt motiv. De större städerna och industriorterna utgöra nämligen som regel luftskyddsorter av den typ, för vilken utrymning planeras. Självfallet skulle utrymningen från dessa orter, om en sådan av militära skäl bleve aktuell under sommaren, i hög grad underlättas, om barnen redan vore kring-spridda på landsbygden. Utrymningen vore därmed i själva verket redan till hälften verkställd.»



*Sommarvistelse på landet för stadsbarn. (Forts.)*

Detta står alltså anförd i propositionen, och jag är därför litet överraskad över svårigheten att förstå meningen.

**Herr Persson i Falla:** Herr talman! Jag vill på det livligaste beklaga, att en debatt sådan som denna har kommit till stånd i denna fråga. Om det är så, som herr Gustafsson i Lekåsa, som öppnat debatten, säger, att han varit fullkomligt ovetande om vissa av de väsentliga motiveringar, som ligga till grund för propositionens och utskottets förslag, så borde det dock icke ha varit honom omöjligt att få tillräckliga informationer av sina partikamrater och andra som sitta i statsutskottet. Det borde ha varit ganska lätt och jag tror också, att olika medlemmar av kammaren ha kunnat få sådana informationer av respektive partiledningar.

Jag vill givetvis på intet sätt kringskära den yttrandefrihet, som råder och måste råda i kammaren. Ingen av oss vill på något sätt hindra denna, men jag vill framhålla, att i en tid som denna är det ganska angeläget, att medlemmarna själva ålägga sig ett visst mått av självdisciplin. Det förefaller mig, som om denna självdisciplin i dag skulle på ett betänkligt sätt ha åsidosatts. Jag vill säga detta, därför att det ju kan hända, att man kan komma i situationer, då det är ännu mera angeläget än i dag, att var och en ålägger sig nödig självdisciplin.

**Herr Persson i Tidaholm:** Herr talman! Endast ett par ord. Herr Gustafsson i Lekåsa säger, att propositionen var icke tillräckligt upplysande för att han skulle kunna rösta för bifall, och han nödgades därför yrka och rösta för avslag på propositionen. Det förefaller mig emellertid, som om det under den förda debatten hade lämnats sådana upplysningar, att herr Gustafsson i Lekåsa skulle ha kunnat frångå sitt avslagsyrkande. Såvitt jag uppfattade honom rätt, vidhöll han emellertid fortfarande även efter det dessa upplysningar lämnats sitt första yrkande, vilket väl på sitt sätt kan ge en karakteristik av den uppfattning, som herr Gustafsson i Lekåsa här företräder.

Till herr Gustafssons partichef här i kammaren vill jag uttala min tacksamhet för den admonition, som jag fick mottaga. Jag uppträder icke ofta här i kammaren, och jag har icke förut haft förmånen att stå under herr Svenssons uppfostran. Jag skall emellertid försöka tillägna mig de lärdomar, som herr Svensson så frikostigt ville ge mig.

**Herr Gustafsson i Lekåsa:** Herr talman! Jag tycker, att debatten har urartat på något sätt. Jag vill bara säga min gode vän herr Persson i Falla, att självdisciplin har jag sannerligen icke saknat. Sällan har jag uppträtt i kammaren, när det gällt förhållanden av ömtålig och mera hemlig natur, men i denna fråga ha tidningarna och även andra krävt, att vi skulle få upplysning om verkliga förhållandet, och den ha vi nu fått.

**Fru Rönn-Christiansson:** Herr talman! Det är med en viss förvåning och kanske även glädje jag hör, hur ömtålig man är, när en debatt urartar. I de debatter som förekommit på den senaste tiden har man sannerligen icke märkt någon finkänslighet, utan debatterna ha förts på ett plan som är ovärdigt riksdagen.

Vad själva sakfrågan beträffar ber jag att få instämma i utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen tillsporde kammaren, om densamma vore beredd att nu företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande.

*Sommarvistelse på landet för stadsbarn. (Forts.)*

Då denna fråga blev med enhälligt ja besvarad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag såväl därå som på Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

## § 5.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 305, med hemställan om riksdagens samtycke till utfärdande av visst förordnande.

Denna proposition hänvisades omedelbart till behandling av lagutskott.

## § 6.

*Förslag till  
ändrad lydelse  
av §§ 5, 6,  
25 och 43  
regerings-  
formen samt  
§ 38 riksdags-  
ordningen.*

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 20, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av utskottets utlåtande nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen jämte i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av *punkten A* anförde

Herr **Arne**mark: Herr talman! Som kammaren finner av det föreliggande memorialet, förekommer det en reservation avgiven av 9 av konstitutionsutskottets ledamöter. Reservanterna ha icke kunnat biträda majoritetens förslag till sammanjämkning, vilket förslag ur § 5 regeringsformen stryker riksdagens nuvarande medbestämmanderätt i avseende på departementens benämningar och huvudsakliga verksamhetsområden. Skälen för och emot detta strykande ur § 5 regeringsformen av riksdagens rätt att få vara med om att bestämma om den departementala organisationen debatterades så ingående, då frågan sist behandlades av kamrarna, att jag icke nu skall återupptaga debatten i denna sak.

Reservanterna hålla emellertid alltjämt på denna riksdagens rätt. Vi ha även ansett, att det rent sammanjämkningstekniskt låg nära till hands att vid en sammanjämkning biträda det första av första kammaren fattade beslutet i avseende på § 5 regeringsformen.

Som kammarens ledamöter finna å sid. 2—3 i memorialet, antog nämligen första kammaren två förslag som vilande. Den antog efter uppresning först utskottets förslag, som i § 5 bibehöll riksdagens medbestämmanderätt i fråga om departementens benämningar och huvudsakliga verksamhetsområden, och i § 6 regeringsformen bibehöll nuvarande kompetensföreskrift, att minst två av de konsultativa statsråden skola ha förvaltad civil beställning. Därefter antog första kammaren det förslag som här betecknas som alternativ II — jag kallar det för det Undénska förslaget — vilket beträffande § 5 sammanföll med kungl. propositionen och andra kammarens beslut men i avseende på § 6 överensstämde med utskottets förslag och första kammarens först fattade beslut. Undénska förslaget antogs av första kammaren med 51 röster mot 44. De 44 rösterna avgåvos för den kungl. propositionen oförändrad.

I andra kammaren antogs, som vi minnas, den kungl. propositionen oförändrad med 95 röster mot 88. De 88 rösterna avgåvos för utskottets förslag, som var lika med första kammarens först fattade beslut. Majoriteten i första kammaren för utskottets ursprungliga förslag får väl antagas ha varit relativt stark, då beslutet fattades genom uppresning. Minoriteten i andra kammaren var i det närmaste lika stark som den majoritet som antog den kungl. propositionen oförändrad.

*Förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)*

Under sådana förhållanden ansågo vi reservanter det riktigt och rimligt, att en sammanjämkning borde åstadkommas på den linjen, att andra kammaren accepterade första kammarens beslut i avseende på § 5 regeringsformen och att första kammaren i stället biträdde andra kammarens beslut beträffande § 6. Vid behandlingen av frågan inom utskottet kommo vi i minoritet. Om jag icke missminner mig, avgåvos 10 röster för det nu föreliggande sammanjämningsförslaget och 9 för den av reservanterna föreslagna linjen.

I dag har kammaren endast tre tillvägagångssätt att välja på: att bifalla eller att avslå utskottets förslag till sammanjämkning eller också som en tredje möjlighet att återremittera frågan till utskottet för att få en ny sammanjämkning. Det naturliga för mig såsom talesman för reservanterna vore att yrka antingen avslag eller återremiss, men jag skall icke yrka någotdera. Jag vill ej genom ett avslagsyrkande vederväga, åtminstone teoretiskt, att hela reformförslaget skulle helt falla. Jag skall ej heller yrka återremiss, då jag tyckt mig finna, att utsikter saknas att genom nytt sammanjämningsförsök komma fram till den lösning av det spørsmål som innefattas i § 5 på det sätt som vi reservanter ansett sakligt sett riktigast. Jag räknar sålunda med, herr talman, att det föreliggande förslaget till sammanjämkning antages och att det i sinom tid blir gällande grundlag.

Jag skulle dock till slut, herr talman — med hänvisning till vad som förekommit vid frågans föregående behandling i utskottet och i kamrarna — vilja uttala en önskan och en förhoppning, att framtidens regeringar icke måtte glömma, att riksdagen år 1940 endast med stor tvekan gick med på att lägga i regeringens hand att ensam bestämma om departementens benämningar och huvudsakliga verksamhetsområde, och att denna riksdagens tveksamhet också skall förbli ett memento för regeringen nu och för regeringarna i framtiden att fara varliga fram på detta område.

Härmed var överläggningen slutad. Utskottets hemställan lades till handlingarna, i vad den avsåg första kammaren, och bifölls, i vad den avsåg andra kammaren.

*Punkten B.*

Utskottets under punkten gjorda anmälan lades till handlingarna.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om åtgärder i syfte att skapa större klarhet med avseende å den rättsliga innebörden av riksdagens beslut och uttalanden; och

nr 22, i anledning av väckt motion angående ändring av tryckfrihetsförordningens bestämmelser om tryckfrihetsjuryn.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 17 maj 1940 dagtecknad proposition, nr 256, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts,

*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*

*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*  
(Forts.)

under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll jämlikt § 87 regeringsformen föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 275, i vilken herr *Brädefors* och fru *Rönn-Christiansson* hemställt, att riksdagen måtte besluta avslå propositionen.

Utskottet hemställde,

A. att propositionen nr 256 måtte bifallas av riksdagen; samt

B. att motionen II:275 måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag ser mig föranlåtten att yttra några ord vid behandlingen av detta lagförslag, därför att jag haft det intrycket, att förslagets framläggande åtminstone på sina håll har framkallat en del missförstånd.

Det är som alla kunna se en ytterst vidsträckt fullmakt, som Kungl. Maj:t begär av riksdagen och som andra lagutskottet tillstyrker. Den kan nämligen begagnas så, att vid krig eller krigsfara eller eljest av krig föranledda utomordentliga förhållanden praktiskt taget hela vår arbetstidslagstiftning, hela vår arbetsskyddslagstiftning kan sättas ur kraft. Jag vill emellertid göra klart, att denna fullmakt endast ingår som ett led i de beredskapslagar som man har velat färdigställa för en regerings eventuella bruk. Det förhåller sig nämligen i detta fall på samma sätt som beträffande ett förut i dag behandlat ärende, att eftersom tiderna äro ovissa och vi icke alls kunna överblicka, vad framtiden har att bjuda oss inom de närmaste månaderna, kunde vi komma att försättas i det läget, att de gamla lagarna icke kunde tillämpas, men att de heller icke med någon laga rätt kunde sättas ur kraft, såvida Konungen ej fick fullmakt därtill. Det är hela innebörden, det är en beredskapslagstiftning, och det har understrukits i den framlagda propositionen, att Kungl. Maj:t icke kommer att annat än i *yttersta nödfall* begagna denna fullmakt helt eller delvis.

Jag vill försäkra kammaren, att i den mån jag har något inflytande i fortsättningen på handhavandet av denna fullmakt, så kommer den att handhas med den allra största försiktighet och, vad huvudsaken beträffar, sannolikt icke utan att vi faktiskt befinna oss i krig. Lagen är så skriven, att om förhållandena skulle påkalla t. ex. någon förändring i tillämpningen av arbetstidslagen, så skall Kungl. Maj:t äga att bestämma om detta skall ske genom att hela lagen sättes ur kraft eller genom att endast de bestämmelser varigenom övertidsarbetet särskilt begränsas sättas ur kraft. Jag skulle kunna taga andra exempel på de möjligheter till ett smidigt utnyttjande av denna fullmakt som lagens formulering medger.

Jag skall i övrigt endast på en punkt ytterligare säga några ord. Det rör frågan om semestern. Det är alldeles självklart, att semesterlagen icke skall sättas ur kraft, om icke detta blir nödvändigt, d. v. s. om förhållandena äro sådana, att praktiskt taget alla människor måste erkänna, att man helt enkelt icke rimligen kan taga ut någon semester under de förhållanden som råda. När det gäller arbetarnas semester, ligger det i sakens natur, att även de

*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*

(Forts.)

fackliga organisationerna, om det överhuvud ifrågasättes, att lagen på någon punkt icke skall tillämpas, komma att få yttra sig om lämpligheten av en sådan åtgärd.

Vad som mest har förvånat mig, äro de uppgifter jag erhållit och vilka tyvärr säkert äro riktiga, att åtskilliga arbetsgivare ha anteciperat den kungliga fullmaktens begagnande — alltså icke bara det beslut som nu skall fattas om att giva regeringen denna fullmakt. Med åberopande av detta förslag till fullmaktslag har man vägrat att medgiva både semester och semesterersättning i sådana fall där detta senare skulle ifrågakomma. Vad semesterersättningen beträffar, finns det ingen rimlig anledning till att den överhuvud skulle sättas i fara genom denna fullmakt, därför att semesterersättning utgör en redan intjänt förmån, som innebär, att om semester icke kan tagas ut, skall semesterersättning utgå.

Vad jag vidare vill säga är, att här sättas inga lagar ur kraft genom dagens beslut. Om riksdagen bifaller detta förslag, har därmed ingen som helst förändring i gällande lagstiftning på hela det område det här rör sig om ägt rum, utan det blir en senare fråga, om någon förändring överhuvud taget skall äga rum. Det finns ingen som helst anledning för någon att i sitt handlande utgå ifrån att denna fullmakt kommer att begagnas. Den tillhör den sortens fullmakter som man anser lämpligen böra finnas i beredskapssyfte, men som kräva en extra försiktighet vid handhavandet, och detta kommer efter min bestämda övertygelse också att iakttagas.

**Herr Brädefors:** Herr talman! Andra lagutskottet har i sin motivering till den föreliggande fullmaktslagen uttalat vissa önskemål angående fullmaktens tillämpning. Emellertid erkänner såväl utskottet som även departementschefen, att denna fullmakt betyder en viss försämring av arbetarnas ställning. Departementschefen säger bland annat: »Det kan givetvis därvid icke undgås, att de sociala förmåner av skilda slag i fråga om förkortad arbetstid, semesterledighet m. m., som tillförsäkrats arbetstagarna i vårt land, för tillfället i viss mån inskränkas. Jag vill emellertid betona, att de försämringar av ifrågasvarande sociala förmåner, som sålunda kunna bli nödvändiga, i och för sig äro av ondo.» Utskottet säger ungefär detsamma med andra ord. Det säger nämligen: »De författningar, om vilka här är fråga, hava under en lång följd av år steg för steg fått sin utformning och under denna tid vunnit uppskattning inom allt vidare kretsar.» Utskottet säger vidare, att ett förslag att sätta dessa lagar ur kraft vid ett visst tillfälle måste grundas på utomordentliga skäl.

Vilka äro då dessa utomordentliga skäl, som såväl regeringen som utskottet vill åberopa för att sätta dessa lagar ur kraft? Man åberopar som ett utomordentligt skäl bristen på arbetskraft inom vissa näringsgrenar. Det kan vara mycket möjligt, att arbetsgivarna inom vissa näringsgrenar, t. ex. i viss verkstadsindustri eller liknande, kunna anföra brist på arbetskraft, men om det föreligger en verklig brist på arbetskraft, d. v. s. en sådan brist på arbetskraft som arbetsgivaren icke kan fylla genom att söka erhålla ny arbetskraft, det är en annan sak. Det finns — det har redan i vår motion framhållits — en ganska betydande arbetslöshet i landet och det icke bara, som i vår motion angivits, i fråga om arbetarna inom byggnadsfacket, bland vilka det finns många arbetslösa, utan även inom verkstadsindustrien, där det också på sina håll råder stor arbetslöshet. Då uppstår den frågan: varför vill man icke fylla denna brist på arbetskraft inom vissa näringar genom nyanställningar, när sådana kunna ske? Utskottet har sagt någonting, som kanske ger klarhet på den punkten. Utskottet säger följande: »Utskottet vill emellertid i detta sammanhang

*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*  
(Forts.)

betona angelägenheten av att en mera väsentlig utsträckning av arbetstiden för de redan anställda icke sker i fall, då ett stegrat behov av arbetskraft utan avsevärd olägenhet kan tillgodoses genom nyanställning av personal.» Det är kanske med denna avsevärda olägenhet som arbetsgivarna motivera, att de hellre vilja utsträcka arbetstiden för personalen och hellre vilja slopa personalens semester än att nyanställa arbetskraft. Det är självklart, att arbetsgivarna vinna mycket mer genom att utnyttja den vana personalen en längre tid på dagen i arbetet än genom att nyanställa folk som äro mindre skickade att utföra arbete inom facket i fråga. Om produktionen skall kunna normalt fortgå, måste arbetsgivarna i alla fall nyanställa sådan arbetskraft som icke är van vid arbetet. Om detta sker under normala förhållanden, varför kan det icke ske, när det existerar utomordentliga förhållanden?

I fråga om arbetarskyddet har utskottet anfört, att åtgärder till förekommande av olycksfall och ohälsa vore påkallade i det fall att undantag från dessa lagar medgivas. Detta uttalande innebär en förbättring av det förslag som propositionen innehåller. Det är ett klagörande av att arbetarskyddslagarna icke skola i sin helhet upphävas och sättas ur funktion utan endast den del av dessa lagar som medgiver vissa arbetargrupper längre tjänstgöring eller tjänstgöring under andra tider än som tillåtes i arbetarskyddslagarna, t. ex. kvinnors användning i nattarbete och minderårigas användning i övertidsarbete. Men även om det i enlighet med utskottets formulering skulle bli så, att när regeringen medgiver undantag från lagens tillämpning, den ser till, att åtgärder vidtagas till förekommande av olycksfall och ohälsa, så innebär förslaget dock även i detta fall en försämring för arbetarna, därför att förbudet mot kvinnors användning i nattarbete och minderårigas övertidsarbete i varje fall tidigare ansetts vara en ganska stor framgång för arbetarnas strävanden i fråga om skydd först och främst mot olycksfall men även mot ohälsa.

Vad semesterlagen beträffar, har utskottet sagt, att ett eventuellt förordnande enligt undantagslagen bör formuleras så, att intjänt semester skall ersättas samt att rätt till semester kan intjänas även under dylikt förordnande. Utskottet går alltså inte så långt som — enligt vad jag har kunnat fatta — sker i den kungl. propositionen, där det inte ens i motiveringen finnes några sådana bestämmelser.

Det har i pressen diskuterats hit och dit, huruvida denna fullmaktslag angående semestern innebär, att även semesterersättning kan vägras. Alldeles nyss har statsrådet här meddelat, att en hel del arbetsgivare redan i väntan på denna fullmaktslags genomförande i riksdagen vägrat sin personal såväl semesterledighet som semesterersättning.

Det kan ju hända, att på grund av utskottets uttalande i motiveringen regeringen kommer att i de fall, där den sätter semesterlagen ur funktion, föreskriva att semesterersättning skall utgå. Men i och med detta har man genomfört en ganska egendomlig princip, som står i rak motsättning till den nuvarande lagen. Och utskottet har gått ännu längre och säger i fråga om arbete under semestertiden: »Det torde kunna antagas, att eventuella förordnanden enligt undantagslagen endast komma att drabba arbetare och tjänstemän inom vissa näringsgrenar. Utskottet förväntar emellertid, att även andra kategorier av medborgare, i den mån de komma i åtnjutande av semester, skola frivilligt åtaga sig arbete på sådana områden, där arbetskraft är påkallad och deras insats kan vara av värde.»

När semesterlagen genomfördes, skedde det därför att man ansåg semester behövlig för rekreation och vila. Man räknade emellertid med att det kanske funnes arbetare, som inte skulle komma att utnyttja semestern på det sättet,

*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*  
(Forts.)

utan som av snikenhet eller andra anledningar skulle åtaga sig annat avlönat arbete under semestertiden, och därför inskrevs i semesterlagen den bestämmelsen, att arbetare, som under semestertiden tar annat avlönat arbete, mister sin semesterersättning. Detta skulle alltså vara en hållhake för att semestern verkligen skulle användas för det syfte, som semesterlagen avsett på främja. Nu uppmanas här i utskottets utlåtande även arbetare, som inte berövas semester enligt fullmaktslagen, att frivilligt åtaga sig annat arbete under semestertiden.

Vidare har man i samma lagtext föreslagit upphävandet av lagar, som tillförsäkra skogs- och flottningsarbetarna någorlunda drägliga bostadsförhållanden. Om denna åtgärd har utskottet inte sagt någonting. Jag har i min motion framhållit, att den åtminstone inte kan motiveras med brist på arbetskraft, utan det måste i stället vara någonting annat, som föranlett detta förslag, nämligen att skogsbolagen, flottningsföreningarna och domänverket skola besparas utgifter för iordningställandet av bostäder åt arbetarna.

Trots utskottets förtydligande motivering, som självfallet innebär en förbättring i jämförelse med den kungl. propositionen, är den föreslagna fullmaktslagen endast till nackdel för arbetarna och till fördel för arbetsgivarna. Den är, för att tala med departementschefen, av ondo. Visserligen ha de myndigheter och organisationer — däribland även landsorganisationen — som yttrat sig över författningsutkastet, icke haft någonting att erinra mot förslaget, detta med undantag av en länsstyrelse, nämligen länsstyrelsen i Kopparbergs län, vilken icke anser tillräckliga skäl förefinnas för genomförande av fullmaktslagen. Men den, som under de senaste dagarna följt denna fråga i pressen, har kanske märkt, att fullt så likriktade äro i alla fall inte arbetarnas fackliga organisationer som man skulle kunna tro på grund av den enighet, som kommit till uttryck från myndigheternas och vissa huvudorganisationers sida. Flera betydande fackföreningar ha, trots den korta tid som förflutit sedan detta lagförslag avlämnades till riksdagen, hunnit protestera mot detsamma, och dessa protester gälla naturligtvis i första hand semesterlagens upphävande men i viss mån även sättandet ur funktion av de andra lagarna.

Då jag, herr talman, anser att det föreliggande lagförslaget är förkastligt ur arbetarnas synpunkt, vill jag yrka bifall till den av mig väckta motionen, vilket innebär detsamma som avslag på utskottets hemställan.

**Herr Hage:** Herr talman! Utskottet har, såsom framgår av det föreliggande utlåtandet, enhälligt tillstyrkt den kungl. propositionen, och vid behandlingen inom utskottet kunde glädjande nog konstateras en mycket stor enighet i denna fråga, vilken som bekant berör ett avsnitt av vår försvarsberedskap. Jag får för min del säga, att jag skulle helst ha sett, om även riksdagen enhälligt slutit upp kring den kungl. propositionen, ty den som deklarerar, att han går emot detta förslag, visar ju i och med detta, att han inte är särskilt intresserad av att åstadkomma en stark försvarsberedskap för vårt land.

Nu har emellertid, såsom man väntat, från kommunistiskt håll framförts ett avslagsyrkande. Jag skall inte säga många ord med anledning därav. Men när kommunisterna i sin motion och sin agitation med förkärlek använda t. ex. uttrycket »upphäva», när det gäller dessa åtgärder, vill jag understryka, att det är fullständigt oriktigt att tala därom i detta sammanhang. Det är här, såsom redan deklarerats av socialministern, endast fråga om att under en viss tid lämna fullmakt till regeringen att i ett nödfallsläge handla

*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*  
(Forts.)

så som tidsläget kräver och alltså endast där det är behövt och när det är behövt, sätta dessa lagar ur funktion.

Detta är ju en helt annan innebörd än som från kommunistiskt håll propagandas att denna fullmaktslag har.

Däruöver skall jag endast säga några ord i anledning av vad herr Brädefors här yttrat. Han talade om att bättre än att tillgripa övertid, som här ifrågasättes, vore att ge sysselsättning åt de arbetslösa. Ja, utskottet har också anvisat den vägen och framhållit, att man främst bör ge sysselsättning åt personer, som äro utan arbete, och först därefter övergå till att tillämpa övertid. Men utskottet har också sagt, att man bör gå den vägen, d. v. s. att nyanställa personal, endast när så utan avsevärd olägenhet kan ske. Jag tror nog, att alla — utom möjligen herr Brädefors — ha klart för sig, att man inte kan gå ut på gatan och taga första bästa arbetslöse och sätta honom till ett invecklat maskinarbete och kräva, att han där skall utföra en fullgod prestation, ty en stor del av det arbete, som nu presteras och måste presteras inom industrien, förutsätter lång utbildning. Utskottets ståndpunkt innebär emellertid, att där det finnes utbildat och lämpligt folk bland de arbetslösa, där skall man i första hand taga dem i anspråk.

När det gäller semestern, vill jag understryka, att det inte är fråga om att *beröva* folk semesterförmånen. Utskottet har ju också sagt ifrån, att där det i undantagsfall finnes skäl till att inhibera semestern, där skall den semester in natura, som vederbörande kan ha rätt till, förvandlas till semesterersättning i pengar. Det är ju någonting helt annat än att *beröva* vederbörande semester och semesterrätt, såsom man här framställt saken.

Jag skulle kunna inskränka mig till detta och vill bara tillägga, att de offer, som man här eventuellt kommer att kräva av arbetarna, t. ex. när det gäller semestern, dock kunna sägas vara oerhört ringa i förhållande till de offer, som krävas av arbetar- och småfolksklasserna i de länder, som gått ut i krig. Kunna vi komma undan med de offer, som vi härvidlag möjligen kunna tvingas till, då har arbetarklassen anledning att vara mycket belåten. Vi skulle kunna tvingas till mycket längre gående offer än dem, som ligga i detta förslag.

Från denna utgångspunkt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

**Herr Lindberg i Stockholm:** Herr talman! Efter det anförande, som i början av denna debatt hölls av statsrådet och chefen för socialdepartementet, får man väl antaga, att en hel del missförstånd rörande denna fullmaktslag ha blivit skingrade, inte bara hos arbetarna utan också hos arbetsgivarna.

När jag begärt ordet i denna fråga, har det varit för att framföra ett par synpunkter, vilka, såvitt jag vet, icke ha blivit berörda vare sig i den kungl. propositionen, utskottets utlåtande eller pressdiskussionen. Jag har emellertid icke för avsikt att göra något som helst yrkande, då jag i likhet med utskottets talesman anser, att i dessa tider var och en bör göra vad som göras kan för att medverka till att vi skola kunna klara oss igenom alla svårigheter, och att man får vara glad, om ingenting värre drabbar oss än att en eller annan tidigare förmån icke kan utgå.

Det är ju här fråga om att lämna Kungl. Maj:t fullmakt att sätta bl. a. arbetstidslagen ur kraft, och i samband därmed finns det en omständighet, vilken, såsom jag tidigare sagt, icke blivit beaktad. Om det på vissa områden blir erforderligt att upphäva arbetstidslagens bestämmelser för längre eller kortare tid, få de arbetare, som ha timlön, visserligen ersättning för det ytter-



*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*

(Forts.)

ligare antal timmar, som de arbeta, men de få vidkännas ett avdrag därigenom att de mista den procentuella förhöjning, som de eljest skulle ha haft för övertidsarbete. För dem återigen, som ha vecko- eller månadslön, blir det så, att de få arbetstiden förlängd men icke få någon betalning för den ökade arbetstiden. Det blir således arbetarna inom de områden, där arbetstidslagen sättes ur funktion, som ensamma få bära bördan genom att avstå löneförhöjningar.

Nu kan det sägas, och det kommer förmodligen också att göras, att detta är en sak, som respektive arbetargrupper få klara upp med sina arbetsgivare. Det är naturligtvis ett enkelt råd och ett råd, som man också vid vissa tillfällen kan följa. Men när det gäller en fråga som denna är det omöjligt att göra det, ty man vet inte någon längre tid i förväg, huruvida arbetstidslagen för den ena eller andra gruppen kommer att bli satt ur kraft. Det finns således inte möjlighet att i förväg tillförsäkra sig kompensation vid en ökning av arbetstiden.

Det kanske invändes, att det är onödigt att föra ett sådant resonemang, ty i dessa tider komma alla att få göra uppoffringar. Ja, det är klart. Men det är väl heller icke meningen, om någon skall uppoffra sig, att arbetsgivaren skall göra sig en extra förtjänst på att en lag sådan som arbetstidslagen blir upphävd.

Det var den ena av de synpunkter jag velat anföra. Något recept på hur denna fråga skall lösas känner jag icke. Det kommer förmodligen att bli så, att när arbetarorganisationerna skola höras över ett förslag om upphävande, man då kommer att framkasta dessa synpunkter, så att en reglering av ersättningen blir förbunden med ett upphävande av lagen.

Den andra synpunkten gäller den yrkesgrupp jag representerar. Jag vet, att Sveriges redareförening har i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt om upphävande av sjöarbetstidslagen. Jag känner ej närmare till de motiv, som man har stött sig på, när man begärt, att en sådan åtgärd skall vidtagas. Men jag misstänker, att det är därför, att det har varit svårigheter vid vissa tillfällen att få fulltalig besättning exempelvis bland maskinbefälet och att det därför skulle vara nödvändigt att häva arbetstidslagen.

Nu får jag emellertid lov att säga, att om ett sådant motiv föreligger, så kan det ju ändå icke vara tillräckligt starkt för att häva arbetstidslagen för hela sjömanskåren eller för hela sjöfarten som sådan.

Det är nämligen så, att sjöfarten, d. v. s. fartygen, är sysselsatt på olika områden. Det blir sålunda i de flesta fall helt olika förhållanden, som man arbetar under i den ena eller andra speciella farten. Om man således därför att det i ett eller ett tiotal fartyg skulle vara nödvändigt att häva arbetstidslagen häver den för hela handelsflottan, har man ju därmed begått den största orättvisa, som man kan begå mot sjöfolket.

Nu har det ju sagts av departementschefen, att det kan göras vissa undantag. Det skulle väl då betyda, att man kan göra undantag för visst fartyg eller för viss trade, och därmed skulle det få räcka. Jag har velat påpeka detta för att man ej skall tro, att därför att redarna hemställt om ett upphävande av lagen i ett speciellt fall det skulle vara nödvändigt att häva den för hela handelsflottans vidkommande.

Vidare är det ju så, att arbetstiden till sjöss för den stora huvudmassan av sjöfolket är tilltagen så pass högt, att det icke gärna finnes någon möjlighet att öka den ytterligare. Det skulle väl då endast vara arbetet i hamnarna, där det kan bli fråga om en utsträckning av arbetstiden. Denna fråga skulle för sjöfartens vidkommande kunna ordnas med en dispens från övertidsbestäm-

*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*  
(Forts.)

melserna sålunda, att man medger längre övertidsarbete per vecka än vad som är fastslaget i lagen. Genom en sådan åtgärd skulle ju också det sjöfolk, som har månadslön, bli kompenserat för den längre arbetstid, som det skulle få i hamnen.

När det gäller semesterlagen förhåller det sig ju också på ett speciellt sätt beträffande sjöfolket. Det har ju redan nu möjlighet att magasinera intjänt semester från ett år till ett annat, alltså att samla den för två år på en gång. I många fall är det också så, att ingen semester i vanlig mening utgår, utan i stället utgår semesterersättning. Där skulle det sålunda, såvitt jag kan förstå, vara överflödigt att häva semesterlagen, i varje fall för hela handelsflottan. Även där skulle man kanske kunna tänka sig ett dispensförfarande.

Jag vill emellertid säga, när det gäller semesterlagen, att om det blir nödvändigt att häva den för någon speciell grupp på något område, blir det naturligtvis rättvisast och riktigast att häva den för alla, som tjänstgöra inom samma grupp, så att icke några missnöjeshistorier samlas inom detta speciella område. Det skulle nämligen vara ganska beklagligt, om man exempelvis till sjöss skulle häva semesterlagen för manskapsgruppen men låta den bestå orubbad kvar för befälsgruppen. Det skulle bli en agitation och ett missnöje, som det ej är önskvärt att giva näring åt i tider sådana som dessa.

Jag har velat framföra dessa synpunkter under medvetande om, att det är en mycket minimal verkan, som de kunna ha. Men det kan hända, att det ändå är bra, att synpunkterna ha blivit framförda.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

**Herr Brädefors:** Herr talman! Herr Hage anförde, att den, som går emot det föreliggande förslaget, deklarerar därmed att han icke vill ha något starkt försvar, alltså att han skulle vara försvarsfientlig. Menar herr Hage, att när länsstyrelsen i Kopparbergs län icke tillstyrkt lagen, därför att den icke ansett tillräckliga skäl förefinnas för lagens genomförande, skulle hela denna länsstyrelse med herr Hages partivän landshövding Eriksson i spetsen vara försvarsfientlig? Menar herr Hage, att de ganska betydande fackorganisationer, som varit motståndare till denna lag, skulle därmed också hava deklarerat sin försvarsfientlighet? Vilja icke de försvara landet?

Ja, man kan, herr Hage, göra sådana konklusioner, när man icke riktigt kan försvara denna lag, vilket icke herr Hage kan.

Så talade han sedan om offer, att arbetarna i andra länder få vidkännas betydligt större offer. Därför menar han, att det här offret är i alla fall icke så stort för arbetarna i Sverige, utan det kunna de göra.

Men vi ha ifrågasatt såväl i vår motion som jag i mitt tal i dag, huruvida det är nödvändigt att vidtaga den åtgärd, som föreslås i detta lagförslag. Jag har också ganska tydligt sagt — och det kan knappast herr Hage eller någon annan tillbakavisa — att det finnes en betydande arbetslöshet i landet. Herr Hage försökte bortförklara den saken med att säga: »Ja, man kan icke gå ut på gatan och taga första bästa arbetslöse till maskinarbete.»

Så kan man säga, när man icke behöver, om jag så får uttrycka det, vara objektiv. Det finnes förstklassiga maskinarbetare, som i dag gå arbetslösa och som kunna placeras vid vilken maskin, vid vilket mekaniskt arbete som helst. De gå nu arbetslösa. Tro ej herr Hage och andra, att när man genomför en sådan fullmaktslag och ger regeringen rätt att på arbetsgivarnas begäran upphäva, helt eller delvis, de lagar, som här äro ifrågasatta, att detta försvårar de arbetslösas inträde i produktionen? Det gör det i ganska stor grad.

De synpunkter angående mistning av övertidsersättning och annat, som herr

*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*

(Forts.)

Lindberg i Stockholm talade om, äro i stort sett riktiga. Jag har tidigare i en debatt om upphävande av lantarbetstidslagen framfört dessa också i kammaren. Men när herr Lindberg kommer till en sådan slutsats, att upphävandet av dessa lagar kunna medföra sådana nackdelar för arbetarna, varför kommer han då icke till det riktiga slutomdömet att yrka avslag på en dylik lagstiftning, som han själv erkänner försämra arbetarnas förhållanden? Jag tycker, att herr Lindberg borde ha kommit till ett sådant resultat och förenat sig med mig i avslagsyrkandet.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Jag skall endast göra ett par korta påpekanden.

Men först vill jag beträffande vad i stort är fråga om säga, att läget är väl sådant i vårt land för närvarande, att ingen svensk arbetare, som känner svenskt, skulle i nödens stund vägra att arbeta mer än vad han gör under vanliga förhållanden. Ingen arbetare skulle vägra och ingen annan heller. Och ingen arbetare och ingen annan svenskt kännande medborgare skulle vägra att avstå från sin semester, om landets och folkets väl det krävde.

När man nu nödgas räkna med sådana förhållanden, att det kan krävas ett större mått av arbete och uppoffring av vilken som helst, då bör det ju skapas förutsättningar för att detta större mått av arbete och uppoffring kan uttagas utan strid mot gällande lag.

Denna fullmaktslag syftar ej till något annat — såsom ju redan här sagts — än att giva Kungl. Maj:t en fullmakt att utfärda förordnande om att vissa lagar under viss begränsad tid skola kunna sättas ur gällande kraft i den mån det befinnes vara nödvändigt. Något mera är det icke.

Det är sålunda icke fråga om att här upphäva några lagar. Det är icke fråga om att riksdagen skall göra det i dag. Men man har på många håll missuppfattat saken, och det har man ju gjort här i kammaren även under denna debatt. Det förekom vid stora industriföretag, att man satte upp anslag om att i år bleve det inga semestrar, så snart propositionen kom fram.

Nu, när jag hört den kommunistiske talaren här, börjar jag närapå tro, att arbetsgivarna fått sin information ur den kommunistiska pressen. Ty där har ju saken framställts på sådant sätt. Det är att vilseleda folkopinionen.

Herr Brädefors gjorde en visserligen obetydlig men dock anmärkning mot utskottet, när utskottet har uttalat den förmodan eller den förhoppningen, att personer, som komma i åtnjutande av semester, skola utnyttja den för att göra nytta på andra områden. Det skulle vara att hävda en annan princip än den, som finnes fastslagen i semesterlagen, menar herr Brädefors. Och så citerar han kommunistiskt, d. v. s. felaktigt, och påstår, att i semesterlagen säges, att den, som tager annat arbete under semestern, går miste om semesterlönen. Det står icke så, utan det står, att den, som tager annat, avlönat arbete inom sitt yrke går miste om semesterlönen. Detta är ju ditskrivet därför, att en arbetare icke skall kunna taga semester och få semesterlön från sin arbetsgivare men sedan gå ut och, som det heter, bönhäsa i detta sitt yrke.

Utskottet har varit fullt medvetet om vad det gjort.

Herr Brädefors säger vidare, att denna fullmaktslag kan endast bli till nackdel för arbetarna. Naturligtvis kan den bli till nackdel. Ty om jag förlorar en social förmån, så är det naturligtvis en nackdel för mig. Det är självklart.

Men jag frågar mig: Är det till nackdel för arbetarna i detta land, om de genom att för tillfället avstå från en sådan förmån vinna, att de värna landets frihet och oberoende? Jag skulle tro, att med denna uppoffring skulle man ju

*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*  
(Forts.)

då i stället kunna vinna en förmån, som är värd sjufalt mer än alla de här lagarna, en förmån, som betyder, att om man förlorar den, förlorar man icke dessa sociala lagar för tillfället utan för generationer framåt.

För övrigt tror jag icke, att det finnes någon anledning att vidare diskutera med kommunisterna, ty de ha uppenbarligen icke landets och folkets välfärd som ledstjärna för vare sig vad de göra eller vad de säga.

Så kommer jag till herr Lindberg i Stockholm, som tydligen också förbisett en sak. Han hade funderingar, som gingo ut på att i de fall, där övertid skulle medgivas i större utsträckning än nu, skulle arbetarna icke kunna bli tillerkända övertidsersättning. Jag fäster uppmärksamheten vid att den allmänna arbetstidslagen överhuvud icke sysselsätter sig med någon övertidsersättning. Den regleras i avtalen.

Vad som här är det väsentliga är, att om genom ett kungl. förordnande med stöd av denna fullmakt arbetstidsbegränsningen sättes ur kraft, så innebär detta ingenting annat än rätt för arbetarna att arbeta längre och rätt för arbetsgivarna att låta arbetarna arbeta längre tid. Det föreligger därmed ingen som helst skyldighet för arbetarna att arbeta längre tid. Det kan icke bli utsträckt arbetstid med mindre än att de avtalslutande parterna därom komma överens. Ty nu gällande avtal rubbas ju ej på en enda punkt av denna lag.

Om sålunda arbetstidsbestämmelserna suspenderas för ett visst yrke, en viss fabrik eller för alla, så gäller alltså vad avtalet föreskriver om arbetstiden och övertidsersättningen. Det ändras icke, förrän parterna därom komma överens. Lagens upphävande betyder ingenting annat än att parterna ha laglig rätt att komma överens om en längre arbetstid än tidigare. Man behöver sålunda icke hava några som helst bekymmer på den punkten.

Den övertidsersättning, varom det kan bli fråga, blir den, som parterna kunna komma överens om. Vill icke arbetsgivaren giva skäligen övertidsersättning, har arbetaren endast att låta bli att arbeta längre tid.

Det var, herr talman, det enda jag hade att erinra.

**Herr Hage:** Herr talman! Endast några korta repliker till herr Brädefors.

Han talade om att jag var okunnig om, att det fanns arbetslösa, som voro fackkunniga. Nej, tvärtom! Den saken ha vi behandlat i utskottet. Det är just från den utgångspunkten, att det finnes fackkunniga arbetslösa, som kunna sättas in i produktionen, som vi skrivit ut detta, som skrivits i utskottets utlåtande. Men det är icke alla arbetslösa, som äro fackkunniga. Det är det jag velat säga.

Sedan påminde han om att vår gamle vän Bernhard Eriksson, länschefen i Kopparbergs län, avstyrkt förslaget. Jag är övertygad därom, att om landshövding Eriksson nu varit medlem av riksdagen och frågan förelegat till avgörande med de utgångspunkter, som nu föreligga i denna fråga, så skulle Bernhard Eriksson absolut icke i dag gått i sällskap med herr Brädefors i fråga om avslagsyrkandet.

Slutligen, när det gäller, att en del fackorganisationer ställt sig tvekan, vill jag säga, som det förut sagts, att det torde bero på — i många fall åtminstone — att dessa fackorganisationer icke hunnit riktigt sätta sig in i vad saken verkligen gäller utan fattat sin ståndpunkt på grundvalen av mer eller mindre färgade föreställningar, som kommit exempelvis från kommunistiskt håll.

**Herr Brädefors:** Herr talman! Endast en replik till herr Olovson i Västerås. Han påstår att ingen svensk, det betonade han flera gånger om, arbetare

*Undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.*

(Forts.)

skulle vägra att arbeta längre tid än nu. Men, herr Olovson, nu är det inte fråga om någon vägran att arbeta, här är det fråga om att var och en säger sin mening om en lagstiftning angående en hel del av arbetarlagarnas försättande ur kraft. Om arbetarna sedan genom överenskommelser eller genom lagens ikraftträdande antingen självmant arbeta längre eller tvingas att göra detta är en annan sak. Herr Olovson berörde också vad såväl statsrådet som även jag åberopade, nämligen att det hänt att en del arbetsgivare redan innan riksdagen fattat beslut i denna fråga vägrat personalen både semester och semesterersättning, men med anledning härav säger herr Olovson att nu förstår jag varifrån dessa arbetsgivare ha fått sina informationer: de ha fått dem från den kommunistiska pressen. Herr Olovson i Västerås borde annars veta att det beträffande den kommunistiska pressen råder transportförbud, så arbetsgivarna få väl inte den pressen lika litet som herr Olovson i Västerås.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag såväl därå som på Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammaren förhandlingar.

## § 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande och nyttiggörande av vissa uppfinningar m. m. och anförde därvid

Herr **Osberg**: Herr talman! Blott några få ord. Jag ber att få tillkänna-ge min belåtenhet med att denna fråga nu avancerat så långt som den verkligen har, vilket här kommit till uttryck i ett enhälligt utskottsutlåtande.

Jag vill, herr talman, uttala den förhoppningen att när den ifrågasatta uppfinnarnämnden blivit tillsatt och träder i funktion den lägger åsido allt som kan kallas för byråkrati och går in för en strävan att hjälpa dem som ha goda förslag att komma med. Det gäller här en kategori människor som vi alla ha anledning att hylla. Det är uppfinnarna som i stor utsträckning ha åstadkommit att samhället i tekniskt avseende blivit sådant det är, och vi äro dem stor tack skyldiga härför. När dessa personer nu anmäla sig, hoppas jag att man från nämndens sida inte alltid begär ett fullbordat faktum, utan att man, om vederbörande framlägger vissa saker som kunna te sig hoppfulla, då gör vad göras kan för att hjälpa uppfinnarna och inte bara helt sonika avpollettera dem med att säga: det där torde inte vara något att bry sig om, o. s. v. Det är ju så med uppfinningar, att kanhända 90 procent av dem måste kasseras, men de nyttiga 10 procenten betala vanligtvis allt som är kasserat och därutöver bidra till att föra utvecklingen framåt på de områden det gäller. Jag hoppas således att nämnden skall göra sitt bästa för att främja utvecklingen på skilda områden. Det var detta uttalande jag ville ha till protokollet.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

## § 10.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens ammunitionsnämnd för budgetåret 1940/41; och

*Främjande  
och nyttig-  
görande av  
vissa upp-  
finningar.*

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond dels till vissa förråds- och garagebyggnader, dels ock till nybyggnad för ammunitionsfabriken.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

### § 11.

*Ekonomisk  
hjälp till  
Finland.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 187, i anledning av väckt motion om anslag till ekonomisk hjälp till Finland för inköp inom Sverige av vissa produkter.

Därvid anförde:

Herr **Flyg**: Herr talman! Statsutskottet har i dag under en tidigare punkt klandrats för att ha arbetat för snabbt. I samband med här föreliggande fråga vill jag uttala ett allvarligt beklagande av statsutskottets saktfärdighet. Jag uttalar inte detta beklagande, herr talman, på grund av att det gäller en av mig och mina partikamrater framlagd motion, utan på grund av den sak motionen gäller.

Yrkandet däri framställdes vid riksdagens början, då hela landets och även riksdagens uppmärksamhet var riktad på det drama som utspelades i Finland, och detta yrkande gick ut på att även riksdagen, en av statsmakterna, skulle träda fram och demonstrera, i handling visa den solidaritet, som här rådde med det brutalt överfallna finska broderfolket. Motionens kläm var så formulerad, att man mycket väl hade kunnat följa motionens tankegång och bifalla dess yrkande utan att på något sätt kränka den neutralitet, om vilken vi alla voro ense, den neutralitet som Sverige borde iaktta i den då rådande konflikten och i andra konflikter. Det kan inte ha undgått statsutskottets ledamöter, att det förhåller sig på så sätt med såväl motionens karaktär som med yrkandets innebörd. En dylik angelägenhet behandlar nämnda högvördiga utskott i slutet på maj månad och säger då, att i frågor av dylik art bör enligt utskottets mening regeringen ta initiativet. Ja, om statsutskottet med tanke på själva saken hade varit så pass välvilligt, att utskottet avlämnat detta utlåtande i januari, skulle jag för mitt vidkommande ha kunnat förstå en dylik formulering, men bakom denna formulering finnas motiv, som det synes mig vara anledning att spika fast. Det finns skäl i dag att säga ifrån, att neutralitet är inte detsamma som att likt en skräm d vovve sätta svansen mellan benen och söka slicka varje stor företeelse runt omkring på hämlarna eller knäna. Neutralitet är inte alls detsamma som negativism och passivitet. Neutralitet förutsätter också en positiv inställning, och det är i detta avseende det brustit.

Jag skall för mitt vidkommande inte ta upp någon debatt om de problem, som jag här snuddat vid, ty de höra förvisso till de angelägenheter, som vi här i landet bli *nödgade* att diskutera vid en kommande tidpunkt. Jag har sagt det förut och upprepar det i dag. I varje fall måste det resultat, vartill statsutskottet här kommit, verka egendomligt på folket ute i landet, där man visat denna strålande offervillighet och där man spontant gått in för hjälp i det aktuella hänseendet. Ty trettondagsarbetet exempelvis var inte något som tvingades igenom, det var sådant som man gjorde själmant, och det var ett bevis på en stämning, som vi aldrig tidigare, i varje fall inte under senare år, upplevat här i landet. Och så kommer statsutskottet, när man begär att statsmakterna i inom neutralitetens ram möjliga former skola göra något, och säger: Detta är en sådan fråga, där initiativet bör komma från Kungl. Maj:t. Jag vet inte om statsutskottet avser att ge Kungl. Maj:t en känga och om det är meningen att från statsutskottets sida säga till regeringen, att här borde

*Ekonomisk hjälp till Finland. (Forts.)*

ni ha tagit något initiativ. Jag skulle välvilligt kunna tolka utlåtandet på det sättet, men jag befarar, att det i stället är ett uttryck för en hos detta framstående utskott obefintlig instinkt om vad det här gäller, och att det är ett uttryck för skillnaden mellan vad som heter Sveriges riksdag och vad som heter Sveriges folk, skillnaden mellan stämningen ute i landet på djupet och inom den s. k. folkrepresentationen, sålunda illustrerad av statsutskottets till historiens blad gående utlåtande i denna angelägenhet.

För dagen, herr talman, har jag intet yrkande. Förvisso var vad som skulle ha kunnat åstadkommas för dessa tio miljoner kronor av stor betydelse för det land och det folk det gällde, även om summan inte hade betytt mycket med hänsyn till de stora behov som där förelågo. Men grundtanken bakom motionen var framför allt att få till stånd en demonstration av den officiella samhörighet, som i det ögonblicket faktiskt borde ha bestått mellan å ena sidan Sverige och andra sidan det överfallna, kämpande Finland.

Nu är situationen en annan, nu är Moskvafreden — med vår medverkan — en gärning som hör till det förflutna, med alla dess konsekvenser för oss. Under sådana förhållanden finns ingen anledning att längre vidhålla yrkandet i motionen. Jag har med mina ord bara velat uttrycka min mening om det sätt varpå man handlagt denna angelägenhet.

**Herr Ward:** Herr talman! Det är nu så länge sedan herr Flyg hade tillfälle lufta sina känslor i Finlandsfrågan, att jag mycket väl förstår att han inte kunnat tåga stilla vid detta tillfälle. Nu framställde herr Flyg begrippligt nog inte något yrkande, och detta skulle måhända ha kunnat befria mig från att ta till orda i frågan såsom representant för statsutskottet och framför allt för dess första avdelning. Några ord böra emellertid sägas med anledning av det klander herr Flyg riktat mot statsutskottet, på grund av, som han sade, att statsutskottet alltför länge förhållat denna fråga.

Herr Flyg tycktes mena, att statsutskottet inte varit i stånd att fatta de stora sammanhangen i de händelser, som ägde rum i vintras, och att statsutskottet inte heller riktigt förstod att svenska folket i denna sak önskade helt andra manifestationer än dem som riksdagen ansåg sig kunna göra vid detta tillfälle. Jag kan försäkra herr Flyg att statsutskottet liksom för övrigt varje enskild riksdagsman säkerligen beaktat dessa sammanhang på ett måhända ännu allvarligare sätt än herr Flyg vid vissa tillfällen lagt i dagen, och jag anser verkligen att det inte finns någon i denna kammare som är mindre skickad att rikta klander mot vare sig utskottet eller riksdagen i denna sak än just herr Flyg.

När denna motion, dagtecknad den 23 januari, väcktes här i andra kammaren, pågick redan bland vårt folk en stark rörelse till förmån för det finska folket, och det åstadkoms en insamling, som dess bättre lämnade ett ganska rikligt resultat. Ifrån svenska regeringen bedyrades också att svenska staten var villig lämna Finland all den finansiella och materiella hjälp, som vårt land kunde lämna, och en sådan hjälp har också, som vi alla känna till, lämnats. När hans excellens herr utrikesministern vid något tillfälle lämnade en redogörelse här i kammaren liksom i medkammaren för omfattningen av den aktion till stöd för Finland, som organiserades och genomfördes även i vårt land, nämnde han ett belopp på inte mindre än omkring 400 miljoner kronor. Han redovisade inte de olika posterna i denna omfattande hjälpverksamhet, men jag kan försäkra herr Flyg att när statsutskottet började titta på hans motion, visste statsutskottet att det försiggick en finansiell hjälpaktion inom vårt land för Finland av sådana mått, att herr Flygs lilla motion om de 10 miljonerna närmast representerade en gest, en bagatell, som det

*Ekonomisk hjälp till Finland. (Forts.)*

inte var värt att tala om i det sammanhanget. Ser man saken mot denna bakgrund finns det verkligen föga anledning för herr Flyg att nu stoltsera såsom den, vilken mer än någon annan behjärtat Finlands sak och velat bringa det finska folket finansiell hjälp.

Statsutskottet skulle naturligtvis redan under dessa av mig skisserade förhållanden ha kunnat upptaga motionen till behandling och framlagt utlåtandet för riksdagen, men i den situation som då rådde hade tydligen statsutskottet varit nödsakat, mitt under det att Finland befann sig i brinnande krig, att avstyrka motionen. Skulle det möjligen ha varit till hjälp för det finska folket att svenska riksdagen på initiativ av herr Flyg tvingades avslå ett förslag om finansiell hjälp? Jag kan inte anse annat än att raka motsatsen blivit följden.

Jag vill till sist säga, att det nog är fullkomligt hopplöst för både statsutskottet och något annat utskott att försöka tillfredsställa herr Flyg. Nu ha vi fått uppbära klander för att vi avstyrkt denna hans motion. För några år sedan lyckades herr Flyg spåra upp att det från svensk sida, under statlig ledning, kan man gott tillägga, hade lämnats ett lån till Finland. Herr Flyg skrev i sin tidning larmartiklar mot riksdagen och regeringen för den sakens skull. Han uppträdde också här i kammaren och klandrade Sverige för att det lånat ut detta belopp till Finland, där det användes för rustningsändamål. Jag måste, som jag gjort vid något annat tillfälle, fråga: Var går den logiska linjen mellan herr Flygs uppträdande vid det ena tillfället och vid det andra? Jag tycker mig inte kunna finna annat än att herr Flyg väljer sina ståndpunkter efter de mest uppenbara opportunitetsskäl och som det passar honom för dagen. Det gör han såsom den politiska vandrare och speleman han nu i alla tider tyvärr har varit.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

**Herr Flyg:** Herr talman! Bara en kort replik. Jag skall med hänsyn till sakens vikt och lägets karaktär icke låta provocera mig av det anförande, som herr Ward här hållit. Men när han säger att statsutskottet visste, när utskottet började behandla den föreliggande motionen, att det till förmån för Finland försiggick en hjälpaktion här i landet, d. v. s. en hjälpaktion från statsmakternas sida, av sådant format, att de tio miljoner jag yrkat på för ändamålet verkade som en droppe i havet eller något liknande, synes det mig att statsutskottet därmed haft en ypperlig utgångspunkt att inför riksdagen tillkännagiva, att motionens syfte och tankegång har utskottet för sitt vidkommande ingenting emot, men så och så ligger saken till. Därmed hade inför riksdagens forum, inför svensk offentlighet och inför finsk offentlighet det således blivit klart, att även de svenska statsmakterna icke smusslade bakom några kulisser. Det är för övrigt löjligt att tro, att någon respekterar detta eller kan låta sig imponeras därav, utan inför offentligheten borde statsmakterna framlagt sin ståndpunkt, på samma sätt som man gjort det förr. Upplysningen härvidlag från utskottets talesman synes mig vara värdefull och ytterligare bevisa, hur dåligt man handlagt denna motion med hänsyn till frågans betydelse.

Jag ber om ursäkt, herr talman, om jag även säger ett par ord beträffande min föregivna brist på logik. Jag hävdar i dag, liksom jag hävdade för ett år sedan, att riksbanksfullmäktige enligt nu gällande och enligt då gällande reglemente *icke äga rätt* att utlåna pengar vare sig till Finland eller till något annat land, vare sig till rustnings- eller andra ändamål. På den punkten väckte jag en interpellation. Denna interpellation besvarades och



*Ekonomisk hjälp till Finland.* (Forts.)

under debatten då hävdade jag samma ståndpunkt, som jag i dag givit uttryck åt. Mellan den ståndpunkten och ståndpunkten, att riksdagen i Finlands ödestimma borde besluta om en positiv hjälpaktion, stor eller liten, finner jag ingen som helst bristande logik, herr Ward. Det finns ett alldeles utomordentligt logiskt sammanhang dem emellan, och jag skall vid de tillfällen som stå mig till buds även i fortsättningen hävda, att riksbanksfullmäktige skola sköta sitt åliggande enligt gällande reglemente och inte efter vissa spekulationer på utrikespolitikens område, vilka vi idag, som väl är, äro befriade ifrån.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

## § 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 188, i anledning av väckt motion angående rätt till reseersättning till och från hemorten för vissa värnpliktiga.

*Reseersättning till och från hemorten för vissa värnpliktiga.*

Uti en inom andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.* väckt motion (nr 167) hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att medgiva utvidgad rätt till reseersättning till och från hemorten för värnpliktiga, som inkallats till tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap.

Utskottet hemställde, att motionen II: 167 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

**Herr Spångberg:** Herr talman! Med den omfattning, som inkallelserna till beredskapstjänst nu ha, är jag medveten om att alla känna till, hur personer i värnpliktsåldern plötsligt bli nödsakade att lämna sina hemorter och sina arbeten för att inträda i beredskapstjänsten. Då det gäller en så stor åldersmarginal som det här är fråga om, är det också helt klart att många av dessa personer i olika ställningar tvingas att ibland besöka sina hem och sina hemorter, varför de tolkningar av bestämmelserna rörande hemresa, som gjordes före det nu inträdda läget, måste anses föråldrade. Säkerligen ha också alla kammarledamöter vid olika tillfällen tillfrågats av inkallade värnpliktiga, varför de inte i större utsträckning kunna få fria resor för besök i hemmen än som nu är fallet, och därvid skildrat sitt ärende vid någon resa de företagit och då måst betala kanske dyra biljetter för.

Det är sålunda den hittills tillämpade begränsningen av här gällande bestämmelser som vi motionärer riktat oss emot. De chefer, som beviljat eller avslagit en hemställan om fri resa, ha väl i allmänhet hittills tolkat bestämmelserna så, att om den sökande haft någon mycket nära anhörig, som varit sjuk eller avlidit, då har han fått fri resa, och möjligen även vid något annat enstaka tillfälle. Dylika fria resor bruka också medges, enligt uppgifter som jag har fått, då en längre, sammanhängande ledighet beviljas. Men på grund av de förhållanden jag nämnt ha vi nu kommit in i ett läge, då man måste anse det berättigat med fria resor i större utsträckning än hittills. Jag tror att detta är ett allmänt önskemål, och jag skulle mycket beklaga, om jag har misstagit mig i min uppfattning, att kammarens samtliga ledamöter känna det behjärtansvärt att ekonomiskt hjälpa dem, som äro inkallade i beredskapstjänst, så långt detta kan anses vara rimligt.

Då det gäller resorna till hemorten äro vi inne på ett område, där det måste anses rimligt att dessa erhållas i rätt stor utsträckning och därtill rättvist fördelade mellan olika grupper av inkallade värnpliktiga. Själv representerar

*Resersättning till och från hemorten för vissa värnpliktiga.* (Forts.)  
jag ett landskap, där man vidtagit starka inskränkningar i fråga om det dit förlagda infanteriregementets storlek. Dessa inskränkningar göra, att de värnpliktiga från Värmland få fullgöra sin tjänstgöring på främmande ort till ett antal av omkring halva årsklasserna. Ofta förläggas de till kustartilleriet, alltså långt borta från hemorten med åtföljande mycket dyra resor hem. De som bli inkallade till beredskapstjänst vid detta vapenslag komma därför i en helt annan ställning än de värnpliktiga, som fullgöra sin beredskapstjänst i sin hemstad och som ju inte behöva vidkännas några ekonomiska uppoffringar för resor. Härvidlag skulle det genom att fria resor beviljades skipas större rättvisa mellan de olika grupperna av inkallade.

Nu hänvisar utskottet till avlöningsreglementet. Jag skall erkänna att av vad som där står — om nu inte utskottet gjort sig något annat besvär än att läsa vad som är skrivet i avlöningsreglementets § 14 — får man väl närmast den uppfattningen, att det ges mycket stora möjligheter för de värnpliktiga att erhålla fria resor. Jag tar mig friheten att citera en rad ur bestämmelserna i denna paragraf, där det heter: »Vid tjänstledighet på grund av sjukdom, angelägenhet av betydelse för det allmänna eller enskild angelägenhet av vikt...» anses att fri resa skall beviljas. Jag vill särskilt understryka detta, att då det gäller »enskild angelägenhet av vikt» har vederbörande chef rätt att bevilja fri resa fram och åter, inte bara till hemorten utan även i fråga om annan ort i Sverige. Om man bara vill förstå och visa litet välvilja mot de värnpliktiga måste man säga sig, att här gällande föreskrifter kunna tillämpas i mycket vid utsträckning, men det är detta som cheferna inte göra, på grund av orsaker som jag inte känner till. Men jag förutsätter att det bara behöves en uttalande önskan från riksdagens sida eller en skrivelse till regeringen i sådant syfte, som vi föreslagit, för att en ändring skall komma till stånd. De samtal jag haft med sakkunniga på detta område innan jag skrev motionen stärker mig i den bestämda uppfattningen, att så är förhållandet. Därför måste jag beklaga att statsutskottet har förbisett denna möjlighet. Jag gör det så mycket mer som jag antar att det varit mycket lätt för statsutskottet att inhämta uppgifter på detta område, hur det förfares, hur bestämmelserna tolkas och i vilken utsträckning fria resor beviljas.

För att belysa vid vilka tillfällen jag menar att fria resor borde medgivas, skall jag nämna några fall som jag antecknat och som värnpliktiga skildrat för mig. Jag förmodar att de inte skilja sig från vad andra hört berättas av värnpliktiga, som kommit hem och framställt sina önskemål härvidlag. Jag vill även framhålla att om det är något som de värnpliktiga äro missnöjda med, så är det faktiskt dessa stora utgifter på 10, 20 och upp till 30 kronor, som de kunna få betala för att besöka hemorten. Halva månadsavlöningen går ibland på så sätt åt för att den värnpliktige skall kunna avlägga ett besök i sitt hem.

Jag känner en värnpliktig som blev inkallad. Han hade just slutat sin plats och skulle tillträda en bättre anställning på en annan ort, då inkallelsen kom — således synnerligen olägligt för honom då han ju samtidigt blev arbetslös. Han reste från den ort, där han då hade sitt arbete, ut till kustartilleriet. Efter någon tid måste han i alla fall ordna med de effekter han hade på den plats, där han haft sitt förutvarande arbete, och begärde att få resa dit. Alla förstå givetvis hur behjärtansvärd en sådan resa är, och han fick också ledighet härför. Men han fick icke fri resa. I detta fall tillämpade man alltså icke den bestämmelse som finns i § 14 om »enskild angelägenhet av vikt». Man avslog hemställan om fri resa.

En annan värnpliktig från Värmland, som vid inkallelsen höll på med renovering av sin bostad, fick det ena brevet efter det andra från sin hustru, som

*Reseersättning till och från hemorten för vissa värnpliktiga.* (Forts.)

skrev att nu måste han försöka komma hem, ty hustrun kunde inte klara upp en del saker i samband med reparationen, och det var ännu mycket som återstod att göra; kölden och en hel del andra svårigheter som vintern förde med sig nödvändiggjorde en hemresa. Den värnpliktige fick ledighet för att resa hem, men han fick inte fri resa. Ärendet ansågs inte vara en angelägenhet av vikt i den meningen att fri resa medgavs. — Under pingsten träffade jag två värnpliktiga i Värmland, som berättade att de måste absolut hem ett tag därför att deras hem lågo nära gränsen. De voro ogifta och bodde hemma hos sina mödrar, vilka voro beroende av deras hjälp. När kriget bröt ut i Norge och flyktingsströmmen drog in över våra gränser — vilket man mer känner till än talar om — begärde de att få resa hem för att ordna upp en del angelägenheter. Ledighet blev beviljad, men deras begäran om fri resa avslogs. Inte heller deras ärende ansågs vara av den vikt, att bestämmelserna om fri resa kunde tillämpas. Jag är medveten om, att jag med dessa vitt skilda exempel, som ju skulle kunna mångfaldigas, icke bringar några nyheter till kammarens ledamöters kännedom — säkerligen ha de flesta fått erfarenhet härutinnan i sin verksamhet — men exemplen äro belysande för vad vi motionärer vilja. Vi ha begärt en utvidgad rätt till reseersättning för de värnpliktiga och formulerat motionen med tanke på detta. Vi ha begärt »att riksdagen ville i skrivelse anhålla, att *Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att medgiva utvidgad rätt till reseersättning*» etc., alltså ingen ändring av här föreliggande bestämmelser. Vi uttrycka endast det önskemålet att Kungl. Maj:t, i vars hand det tydligen ligger att medgiva denna utvidgade rätt, skall, om det från riksdagens sida göres ett uttalande i överensstämmelse med motionen, beakta detta.

Nu har utskottet avstyrkt motionen. Jag är i stor tvekan huruvida jag skall begära votering för bifall till motionen. Men vad jag icke tvekar om, är, att det är ett behjärtansvärt och berättigat förslag, som vi motionärer, som för övrigt representera olika partier, framställt i vår motion. Jag skall i alla fall som frågan nu ligger till be att få framställa en vädjan till försvarsministern att, i den mån det är möjligt, lätta på tolkningen av gällande bestämmelser härvidlag och bereda större möjligheter till fria resor för de värnpliktiga. Då jag anser, att frågan är mycket viktig för dem, som i närvarande stund, många gånger under stora ekonomiska svårigheter, bära det största ansvaret för rikets säkerhet, yrkar jag bifall till motionen.

**Herr Ward:** Herr talman! Jag fick till en början det intrycket av herr Spångbergs anförande, att han ansåg, att den nu gällande författningen icke lägger hinder i vägen för en mer liberal tillämpning än som enligt hans uppgifter i många fall förekommer. När icke motionären yrkat ändring i författningen utan endast uttalat en önskan om att Kungl. Maj:t måtte se till, att det blir en mera fri tolkning, finnes det icke heller, såvitt jag förstår, någon anledning att nu diskutera om en ändring av själva författningen. Det gäller i stället närmast en vädjan till myndigheterna, och jag tror, att herr Spångbergs anförande, med de exempel han kom med, visar att tillämpningen icke varit den bästa, i varje fall icke sådan, som vi säkerligen alla här i riksdagen önska. Jag tror emellertid att det anförande, som herr Spångberg nu hållit, är tillräckligt för att Kungl. Maj:t skall giva vederbörande chefer en påminnelse om, att de böra tillämpa författningen på ett något annorlunda sätt än hittills varit fallet.

Jag har inte fullmakt att utan vidare uppträda å statsutskottets vägnar, när jag vill understryka den av herr Spångberg uttalade önskan. Men det är ingen risk, tror jag, att ta fullmakt. Jag vill alltså ytterligare understryka

*Reseersättning till och från hemorten för vissa värnpliktiga. (Forts.)*  
 vad herr Spångberg framfört, nämligen att författningen bör tillämpas så liberalt, som det överhuvud taget är tänkbart. Vi återfå för övrigt frågan inom kort i annat sammanhang, då det gäller att reglera själva reseersättningarna för de värnpliktiga under fredstid, en fråga, som nu ligger hos den sociala beredskapskommittén. Då få vi se om tillämpningen på det nu uppmärksammade området givit anledning till ytterligare klagomål eller icke. Så som det nu ligger till, tror jag, att man kan stanna vid vad statsutskottet framhållit. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

**Herr Spångberg:** Herr talman! Jag hoppas att statsutskottets ledamöter stå bakom herr Wards uttalande här. För övrigt vill jag begagna tillfället att tacka för den välvilja mot motionen, som visats i det sista anförandet. Jag hoppas, att det skall leda till det resultat, som här har uttalats, något som jag anser vara ett allmänt önskemål.

Jag ber, herr talman, att med detta ytterligare få understryka min vädjan till försvarsministern.

**Herr Lithander:** Herr talman! Jag ber att få uttala den uppfattningen, att det ur många synpunkter är synnerligen önskvärt att lättnader beredas de utkallade på sätt, som här har framhållits. Vi hade under urtiden uppe liknande yrkanden, men de blevo då icke beviljade. Det gällde emellertid då mera vad som skulle kunna göras för att underlätta det från samhällenas, kommunernas o. s. v. sida i den här vägen. I sak måste det sägas ifrån, att det skulle innebära rättvisa åt många, som nu under för dem svåra förhållanden få vara skilda från sina hem, om man från statsmakternas sida kunde hjälpa dem i detta avseende. Jag vill också för min del ytterligare understryka önskvärheten härav.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

### § 13.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 189, i anledning av väckt motion om anslag till omedelbar förstärkning av kustartilleriet m. m.;

nr 190, i anledning av väckta motioner om bidrag av statsmedel till anskaffande av viss luftvärnsmateriel;

nr 191, i anledning av väckt motion om införande i allmänna resereglementet av vissa kompletterande föreskrifter rörande användning av luftfartyg;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa extra undervisningskurser för medicine studerande;

nr 193, i anledning av väckt motion om rätt för folkskolläraren E. Pousette att tillgodoräkna sig viss tid för uppflyttning i löneklass;

nr 194, i anledning av väckt motion angående anslag till uppförande och provdrift av en retortkolningsugn; och

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlönings- och statsbidragsbestämmelser i anledning av undervisningens inställande till följd av bränslebrist m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

## § 14.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 196, i anledning av riksdagens år 1939 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1938—30 juni 1939 m. m.

*Punkterna 1—6, 9—12, 18—21 och 23—25.*

Lades till handlingarna.

*Övriga punkter.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

## § 15.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte en i ämnet väckt motion; och anförde därvid: *Åtgärder för arbetsmarknadens reglering.*

**Herr Mårtensson:** Herr talman! Vid detta utlåtande har fogats en reservation av herr Oscar Olsson m. fl. Reservanterna ha avsett, att de sista fyra raderna av sista stycket å sid. 13 i utskottets utlåtande skulle utgå. Detta stycke skulle således börja med »Vad departementschefen anför», och sluta med »anledning till uttalande». Återstående delen av detta stycke borde enligt reservanternas mening uteslutas. Jag kommer icke, herr talman, att göra något yrkande på denna punkt, men jag kan icke underlåta att framhålla, att jag finner detta uttalande vara helt omotiverat. En hårddragen tolkning av det uttalande utskottet gör på dessa rader skulle kunna medföra ett hämmande av arbetskraftens rörlighet, och det är ju detta, som vi framför allt böra undvika. Vi böra i stället göra allt vad som kan göras för att åstadkomma en viss rörlighet mellan arbetskrafterna på olika områden. Enligt min mening blir det svåraste problemet, som arbetsmarknadskommissionen får att lösa under närmaste tiden, att överföra arbetare från ett yrke till ett annat och från en ort till en annan. På ett område kan det kanske förekomma brist på arbetskraft, medan det inom ett annat yrkesområde kan vara överflöd på arbetskraft. Då gäller det att söka få till stånd en utjämning.

Vid en dylik överflyttning av arbetskraft måste hänsyn framför allt tagas till de överflyttades familjer, så att icke dessa komma att förorsakas onödiga ekonomiska svårigheter. Om det t. ex. kan förutsättas, att en arbetare kan överflyttas från ett område till ett annat och han inom det nya området kan beredas stadigvarande sysselsättning, då bör i dylikt fall åtminstone flyttningssättning och eventuellt även annan ersättning utgå för vissa förluster, som kunna ha förorsakats på grund av denna förflyttning. Är det däremot fråga om att överflytta arbetare till andra yrken och andra områden endast för en kortare tid, då måste i dessa fall utgå hyresbidrag och familjebidrag till familjerna. För det kan väl icke begäras att en arbetare, som har familj, skall förflyttas till ett annat område och till ett annat yrke och arbeta mot en lön, som är betydligt mindre än den han har haft i sitt förutvarande yrke, utan att någonting göres för att hjälpa hans familj. I dessa fall måste, som jag förut sagt, familjerna beredas effektiv hjälp. Jag förmodar, att detta även är utskottets uppfattning.

Men jag förstår då icke, vad det skall tjäna till att skriva så, som utskottet gjort i detta fall. Vad utskottet skrivit kan verkligen förorsaka vissa miss-tolkningar. Jag är absolut övertygad om att arbetsmarknadskommissionen

*Åtgärder för arbetsmarknadens reglering. (Forts.)*

kommer att pröva dessa frågor på ett så noggrant sätt, att riksdagen icke behöver giva några särskilda förhållningsorder till arbetsmarknadskommissionen i detta fall, ty den kommer att företaga en noggrann prövning utan dessa extra anvisningar. Det är endast detta, herr talman, som jag velat framhålla.

**Herr Lindberg** i Umeå: Herr talman! Jag har inom utskottet anslutit mig till de synpunkter, som här utvecklats av herr Mårtensson, men jag har även haft ytterligare en anmärkning mot utskottets motivering.

Som kammaren finner, har herr Ekströmer i en motion yrkat, att det av socialministern begärda reservationsanslaget på 18 milj. kronor i huvudsak skall användas till anordnande av militära arbeten, avseende vårt fasta försvar, medan civila arbeten, som tåla uppskov, endast i undantagsfall få ifrågakomma. Utskottet säger nu, att utskottet finner de i motionen framförda synpunkterna beaktansvärda. Det framgår icke av utskottets utlåtande och framgick ej heller av debatten i utskottet i vilken grad motionärens yrkande enligt utskottets mening skall beaktas. Det blir alltså Kungl. Maj:ts och arbetsmarknadskommissionens sak att här träffa ett avgörande. För min del kan jag icke ansluta mig till motionärens synpunkter. Jag erinrar om, att riksdagen gång på gång ställt mycket avsevärda belopp till förfogande för militära befästningar. Jag skulle tro, att regeringen i detta avseende visat de militära myndigheterna allt möjligt tillmötesgående. Jag känner icke närmare till de militära kraven beträffande befästningsanläggningarna, men jag misstänker, att regeringen tillmötesgått alla framställningar och att de pengar, som anvisats under fjärde huvudtiteln, upptagits till sådana belopp, att arbetena också kunna bedrivas i erforderlig omfattning. Om det antagandet skulle vara riktigt, har jag svårt att förstå, att det kan vara nödvändigt eller ens lämpligt att på socialhuvudtiteln anvisa militära anslag, på vilka regeringen icke ställt något anspråk. Det förhåller sig ju så, att arbetslösa redan användas för militära arbeten och att arbetsmarknadskommissionen är verksam för att fylla behovet av arbetskraft. Hittills ha emellertid lönekostnaderna betalats från anslag under fjärde huvudtiteln. Jag anser det rimligt att så sker även i fortsättningen, åtminstone i huvudsak. Jag har ingenting att invända emot att pengar ur det nu föreslagna reservationsanslaget för arbetslöshetens bekämpande, om så befinnes ändamålsenligt, till någon del användas även för arbeten av militär karaktär, men jag måste bestämt reagera emot att pengarna till större eller största delen gå till militära arbeten, om det finns lämpliga civila arbeten, som också med fördel kunna utföras av de arbetslösa.

Jag vill påpeka, att även om det är önskvärt att en omflyttning sker av arbetskraft från arbetslöshetsdistrikt till områden, där större arbetstillgång finnes — och en sådan omflyttning pågår för närvarande — så vi ju ändå en mängd arbetslösa, som helst böra beredas arbete i sin hembygd, om detta överhuvud taget är möjligt. Det är ju tänkbart, att militära anläggningar inte stå till buds för dessa arbetslösa men däremot civila arbeten. Det kan inte vara lämpligt att riksdagen på det sätt motionären önskar begränsar Kungl. Maj:ts och arbetsmarknadskommissionens möjligheter att ordna arbetslöshetspolitiken på det mest rationella sättet. Jag menar, att riksdagen borde ha kunnat överlämna till Kungl. Maj:t att utan särskilda direktiv från riksdagens sida använda det förhållandevis blygsamma belopp Kungl. Maj:t begär för arbetslöshetens bekämpande. Då utskottet haft en annan mening har jag ansett mig böra med detta anförande markera, att utskottet i varje fall icke varit enhälligt.

*Åtgärder för arbetsmarknadens reglering. (Forts.)*

Jag har intet särskilt yrkande men uttalar den förhoppningen, att socialministern skall tolka utskottets yttrande på ett sådant sätt, att det i varje fall icke blir motionärens synpunkter, som bli vägledande för arbetslöshetspolitiken under kommande år.

**Herr Jansson** i Falun: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning av den siste ärade talarens erinran.

Han vände sig emot det uttalande, som utskottet gjort, när utskottet säger, att de synpunkter, som i motionen framhållits, äro beaktansvärda. Vilka synpunkter är det, som i motionen framhållits? Jo, endast militära. Motionären har gått för långt enligt vårt förmenande. Han har nämligen velat använda hela anslaget för detta ändamål. Vi ha inte velat binda Kungl. Maj:t. Därför ha vi endast sagt, att synpunkten i och för sig är beaktansvärd, men vi säga inte vilka arbeten som Kungl. Maj:t skall låta utföra. Det står öppet enligt utskottets samtliga medlemmars uppfattning, åtminstone deras, som deltagit i den förberedande behandlingen. Det fanns ingen möjlighet för oss att säga, att den synpunkten inte var beaktansvärd i dessa tider, när man offerar så många miljoner på den saken, det tycker jag herrarna böra förstå. Anslaget bör få användas även för andra ändamål i syfte att bereda arbetslösa hjälp. Det hoppas jag att statssekreteraren, som är här närvarande, skall vara vänlig att framföra till departementschefen. Det är ingen, som har sagt något emot den saken.

Vad sedan angår herr Mårtenssons erinran om det sista uttalandet i utskottets yttrande, så är det ju, som en av mina kamrater sade i utskottet, på sätt och vis en kompromiss. Man har försökt att komma till så stor samstämmighet som möjligt inom avdelningen. Det var många, som där ville gå längre i detta avseende än som vi ansågo skäligt och lämpligt, och därför ha vi använt detta skrivsätt, som, såvitt jag förstår, icke binder Kungl. Maj:t i något avseende, när det gäller att tillämpa nu befintliga villkor i föreliggande fall. Vi ha utgått ifrån, att det är självklart att det icke bör göras någon förändring i vad som hittills har tillämpats. Varför det har kommit till är därför att vi vilja ha en noggrann prövning — ty det skall ju vara en behovsprövning här — och då ha vi ansett att det icke bör gå slentrianmässigt till väga utan bör göras noggrant och omsorgsfullt. Därmed är saken klar. Då äger varje man rätt att få vad som tidigare utgått och ingenting mer och ingenting mindre. Enligt detta utlåtande har utskottet icke åsyftat andra bestämmelser att tillämpas än dem, som hittills ha tillämpats.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

**Herr Erlander:** Herr talman! Jag vill endast med anledning av herr Lindbergs yttrande och den följande repliken av herr Jansson säga, att jag ingalunda tror att socialministern betraktar utskottets skrivsätt såsom ett direktiv innebärande att man även i de fall, då det vore lämpligare att använda beredskapsarbeten, skulle vara tvingad att anordna militära arbeten. Jag menar, att den rörelsefrihet, som Kungl. Maj:t har ansett sig ha hittills — vi tolka åtminstone utskottets skrivsätt så — finnes fortfarande kvar, och då föreställer jag mig att herr Lindberg kan vara tillfredsställd.

**Herr Lindberg** i Umeå: Herr talman! Jag har med mitt anförande avsett att uppkalla tredje avdelningens ordförande till en deklaration, och jag vill

*Åtgärder för arbetsmarknadens reglering.* (Forts.)  
nu meddela, att jag ingenting har att erinra emot den tolkning herr Jansson har givit åt utskottets uttalande.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

### § 16.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Civil personal vid krigsrätterna: Ersättningar till civila ledamöter i fältkrigsrätter m. m.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

### § 17.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 12 april 1940 dagtecknad proposition, nr 234, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, framlagt förslag angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm m. m.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagens kamrar väckta, i utlåtandet närmare angivna motioner.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen, med bifall till propositionen och med avslag å motionen I:208, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med de ändringar, som i statsrådsprotokollet den 12 april 1940 förordats, å kronans vägnar godkänna vid propositionen fogat förslag till avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor m. m. i Stockholm; Kungl. Maj:t obehaget att dels under den i propositionen angivna förutsättningen förklara avtalet för kronan bindande, ändock att laga kraftägande beslut av vederbörande vattendomstol beträffande de i avtalet avsedda arbetena icke föreläge, dels medgiva förlängning av den tid, under vilken frågan om avtalets bestånd vore svävande samt i samband med dylik förlängning företaga därav betingade ändringar i fråga om de i avtalet bestämda tillträdes- och likviddagarna m. m., dels ock vidtaga de smärre jämkningar i avtalet, som vid dess tillämpning kunde visa sig erforderliga och varom överenskommelse kunde komma att träffas;

II. att motionerna I:209 och II:265 måtte anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anfört;

III. att motionen II:266 måtte anses besvarad med vad utskottet i sin motivering anfört.

Utskottet hade i motiveringen (å sid. 5 och 6 i det tryckta utlåtandet) yttrat bland annat:

»Med tillfredsställelse bör visserligen fastslås att såväl Humlegården som Kungsträdgården sålunda alltjämt skulle förbli i kronans ägo. Villkoren för nyttjanderättsupplåtelsen måste dock betraktas vara för staten mindre fördelaktiga, om man tar i betraktande de båda markområdenas omfång och deras belägenhet mitt i eller alldeles intill huvudstadens centrum, samt dessutom deras karaktär av tomtmark.



*Avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm.* (Forts.)

Då nu med allt större skärpa såsom något självklart börjat hävdas kraven på Humlegårdens och Kungsträdgårdens bibehållande för all framtid såsom orörda parker, fridlysta från all bebyggelse, må häremot erinras att på denna punkt meningarna åtminstone tidigare — och i ett läge då bristen på byggnadsmark för statliga ändamål ej alls var så kännbar som nu — varit delade. Uttalanden, som tidigare av tillkallade sakkunniga gjorts, kunna återopas för en motsatt uppfattning.

Vad Humlegården beträffar framförde sålunda visserligen på sin tid byggnadssakkunniga den förhoppningen, att därvarande utomordentligt vackra och rikt utvecklade trädbestånd icke skulle behöva tas i anspråk för något statens byggnadsändamål under mänskligt att döma mycket lång tid framåt. De ansågo dock, att Humlegården borde bibehållas såsom kronan tillhörig tomtmark, varvid påvisades att norra hälften av Humlegården (den längst bort från Kungl. Biblioteket belägna) kunde uppdelas för bebyggelse i mindre kvarter genom utdragande av befintliga omgivande gator.

I avseende å Kungsträdgården framhöllo de sakkunniga vikten av att åtminstone norra delen därav (mot Hamngatan) bibehöllas som tomtmark och att några väsentliga eller dyrbarare förändringar av anläggningarna icke verkställdes förrän i samband med uppförande av en monumentalbyggnad i dess fond. Innebörden av detta uttalande läser enligt utskottets mening ej förringas av att staden numera anser sig — mot viss särskild gatumarkersättning till kronan — behöva disponera en del av det hittillsvarande parkområdet för Arsenalsgatans samt också framdeles för Hamngatans breddning.

Det är alltså endast med tvekan som utskottet biträder förslaget om en avhändelse av förfoganderätten över dessa båda värdefulla markområden för en så lång tid som 50 år.»

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Pauli*, som ansett, dels att å sid. 5 i utskottets motivering stycket, som börjar med orden »Med tillfredsställelse» och som slutar med orden »dessutom deras karaktär av tomtmark.» bort lyda: »Med tillfredsställelse — — — samt dessutom med hänsyn till deras värde såsom tomtmark.»; dels ock att av motiveringen i övrigt bort utgå uttalandet å sid. 5 och 6 »Då nu med allt — — — lång tid som 50 år.»;

2) av herr *Sundberg*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Olsson* i Stockholm: Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga för att anföra några synpunkter och kanske också en del betänkligheter gentemot det föreliggande förslaget.

Som bekant ha ju Stockholms stad och kronan sedan mycket lång tid tillbaka legat i luven på varandra om skilda områden inom staden. Sedan lång tid tillbaka ha ju också förhandlingar förts, och nu ha dessa förhandlingar resulterat i en överenskommelse mellan de förhandlande parterna. Denna överenskommelse har tidigare behandlats i Stockholms stadsfullmäktige och där godkänts, dock efter mycket stor tvekan, och man kan kanske tillägga, mot en icke föraktlig minoritet. Även här föreligger ju till dagens utlåtande ett par reservationer, särskilt en som kan ge vissa synpunkter på det föreliggande ärendet. Man har emellertid nu kommit så långt, att man kan konstatera bättre relationer mellan Stockholms stad och kronan än vad som tidigare har varit fallet, och vi hoppas att dessa bättre relationer också i fortsättningen skola utvecklas till båda parternas bästa. Men det verkar, då man tar del av hand-

*Avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm. (Forts.)*

lingarna i ärendet, som om man från statens sida skulle betrakta Stockholms stad som ett samhälle för sig självt, som icke finns inom vårt lands gränser, och man driver, synes det, en politik, som i många stycken strider emot en god kommunalpolitik, och det är väl ur detta förhållande som också tvistigheterna ha uppstått.

Här är det nu fråga om marköverlåtelse och även att köpa och sälja parterna emellan. Det gäller framför allt Tegelbacken, mark omkring centralstationen och vissa delar av Riddarholmen, det gäller Kungsträdgården och Humlegården, och vidare gäller det också Gärdesmarken. Det är uppenbart, att de motsättningar, som ha funnits, kanske ha bottnat i, som jag tidigare sagt, dels gamla urkunder, dels också i en skiljaktig uppfattning om en god kommunalpolitik eller av vad som betingas av statens intresse. Jag är absolut av den meningen, att den goda bild, som turister och andra ha fått av Stockholms stad såsom en vacker stad och en god stad, icke på något sätt får förstöras eller raseras. Här har man nu i det föreliggande utlåtandet dock gjort sådana uttalanden som att både delar av Kungsträdgården och Humlegården skulle kunna tänkas bli upplåtta för bebyggelse och därtill en storbebyggelse, som självfallet mycket allvarligt skulle inkräkta på dessa vackra platser. I det stycket har herr Sundberg till utlåtandet fogat en reservation, vari han önskar att beträffande Kungsträdgården och Humlegården utskottets uttalande om markens karaktär av tomtmark bör utgå ur utlåtandet. Jag ber, herr talman, att nu få yrka bifall till denna av herr Sundberg vid utlåtandet fogade reservationen.

Vidare är det några andra synpunkter, som jag anser böra beaktas. Jag avser då vad förslaget innehåller beträffande den gatumark, som finns i Ström-gatan och Kungsträdgårdsgatan. Det rör sig här om en överlåtelse på sammanlagt 1,000 kvadratmeter gatumark. För denna skall staden betala till staten i runt tal en halv miljon kronor. Det är emellertid uppenbart — och det har också framgått under de diskussioner, som ha förts om denna sak tidigare — att Stockholms stad ända sedan 1720-talet är ägare av denna gatumark, och då måste man ju säga sig, att det är höjden av orättvisa att Stockholms stad skall betala en halv miljon kronor för mark, som den sedan några hundra år tillbaka har varit ägare till.

Även beträffande Riddarholmen kan det vara diskutabelt, huruvida staten har rätt till den mark, som där finnes. Men, bortsett från detta, kan man här komma till överenskommelse och bättre relationer uppstå mellan Stockholms stad och staten, så har jag ingenting däremot. Vad jag närmast är rädd för är att om utskottets utlåtande med dess motivering i dag skulle godkännas av riksdagen, så betyder detta att man här har fått ett uttalande, som man sedermera kan bygga på och därigenom beröva Stockholms stad kanske en del av de vackra parker, som finnas här. Dessa parker äro för stadens vidkommande inte så många, att man skall försöka knappa in på dem på olika håll och kanter. Om det är så, att det fattas tomtmark för statliga behov — och det torde föreligga också sådana behov för staten — är det väl möjligt att få billigare och bättre tomtmark än genom att börja bygga mitt inne i stadens centrala delar, där det är ont om ljus och luft — något som staden inte har allt för mycket av.

Jag ber därför, herr talman, då Stockholms stad har godkänt detta avtalsförslag och då utskottet är så gott som enhälligt, att få yrka bifall till den av herr Sundberg avgivna reservationen.

**Herr Höglund:** Herr talman! Det hade ju varit synnerligen önskvärt, att det förslag, som 1939 års markkommission efter långvariga och svåra för-

*Avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm. (Forts.)*

handlingar enats om, hade blivit av parterna accepterat utan några mera avsevärda förändringar åtminstone i dess innehåll. I Stockholms stadsfullmäktige, där jag varit med om att behandla frågan, restes visserligen mycket starka betänkligheter från åtskilliga representativa ledamöter mot detta förslag, framför allt ur ekonomiska synpunkter, och såväl i stadens drätselnämnd som i dess fastighetsnämnd uttalades det med mycken styrka, att förslaget medförde betydande olägenheter och framför allt ställde sig oskäligt dyrt för staden. När stadsfullmäktige det oaktat utan några som helst reservationer för sin del biträtt markkommissionens förslag, utgick man ifrån att staden såsom den svagare parten i dessa förhandlingar kanske inte hade några utsikter att kunna göra sina anspråk gällande, även om de skulle anses vara mycket starkt motiverade, men framför allt därifrån, att man önskade komma till ett slut på de långvariga tvistigheter emellan staden och kronan, som orsakat svårigheter för lösning av aktuella trafikproblem i Stockholm. Därför karakteriserades också innebörden i förslaget med de eftergifter, som staden sålunda visat sig beredd att göra, såsom ledande till — för att använda det engelska slagordet om München-freden — en fred i vår tid mellan Stockholms stad och kronan. Stadens myndigheter och stadsfullmäktige besjålas sålunda av en livlig åstundan att åstadkomma ett bättre och fredligare förhållande mellan kronan och staden än det som har rått under nu ganska många år.

Jag menar sålunda, herr talman, att när en kommission, som representerar å ena sidan kronan och å andra sidan staden, efter ett helt års långa förhandlingar har kommit till ett enhälligt förslag, så vore det ju rimligt att man ställde proposition så att detta förslag antingen bifölls av parterna eller också förkastades. Emellertid har ju redan Kungl. Maj:t i propositionen gjort vissa avvikelser, och sedan har ju även utskottet dels anslutit sig till departementschefens förslag dels också självt ställt bestämda yrkanden — det gäller framför allt gamla rådhuset och Kungsträdgården — men också i motivering på ett ganska bindande sätt gjort uttalanden för framtiden beträffande Humlegården och Ladugårdsgårde, säkerligen i motsättning till de uppfattningar, som råda inom Stockholms stad. Om det var med stor tveksamhet, som stadsfullmäktige anslöt sig till markkommissionens förslag, så är det alldeles uppenbart, att när riksdagen gör rätt stora reservationer i fråga om detta förslag, det vid de nya förhandlingarna kan komma att vålla åtskilliga svårigheter. Jag kan för min del inte alls uttala mig om, hur man från stadskollegiets sida, som har fått fullmakt att förhandla och genomföra vissa jämkningar, ändå till sist kan komma att ställa sig till förslaget med hänsyn till den utformning, som det nu har fått i statsutskottets utlåtande.

Det tjänar naturligtvis inte någonting till att här ställa ett yrkande gentemot ett enhälligt statsutskott och inför en tämligen tom kammare, som inte tycks ha något större intresse för denna sak — den kan ju betraktas såsom framför allt en huvudstadens angelägenhet, som man inte så mycket behöver intressera sig för. Jag ställer intet yrkande men uttalar den förhoppningen — jag vill inte låta ärendet passera utan att göra det — att vid de nya förhandlingar, som måste komma till stånd för genomförande av dessa s. k. jämkningar, som innebära rätt stora avvikelser från det ursprungliga förslaget, kronans befullmäktigade må besjålas av samma goda vilja som Stockholms stadsfullmäktige visat, när de anslutit sig till markkommissionens förslag, och att man inte lägger stenar i vägen för den uppgörelse, som från båda parternas sida måste anses synnerligen önskvärd att få till stånd och som också, såsom jag nämnde, kommer att skapa ett för överskådlig tid framåt fredligt förhål-

*Avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm. (Forts.)*

lande mellan kronan och staden i alla dessa vanskliga tvistefrågor, som så länge stått på dagordningen.

**Herr Olsson** i Stockholm: Herr talman! Jag yrkade i mitt förra anförande endast bifall till herr Sundbergs reservation. Jag skall be, herr talman, att få ändra och förtydliga mitt yrkande. Jag ber sålunda att få yrka bifall till herr Paulis reservation, med den ändringen likväl, att det stycke å sidan 5 i utskottets motivering, som börjar med orden »Med tillfredsställelse» och som slutar med orden »dessutom deras karaktär av tomtmark», får följande lydelse: »Med tillfredsställelse bör visserligen fastslås, att såväl Humlegården som Kungsträdgården sålunda alltjämt skulle förbli i kronans ägo. Villkoren för nyttjanderättsupplåtelsen måste dock betraktas vara för staten mindre fördelaktiga, om man tar i betraktande de båda markområdenas omfång och deras belägenhet mitt i eller alldeles intill huvudstadens centrum.»

**Herr Andersson** i Prästbol: Herr talman! Jag vill bara med anledning av det yttrande, som fälldes nyss från Stockholmsbänken, framhålla, att det icke inom statsutskottet varit tal om att man vill ha bebyggelse vare sig i Kungsträdgården eller Humlegården. I den saken har man varit fullt ense. Att orden »karaktär av tomtmark» stå i motiveringen innebär endast ett konstaterande av att i stadsplanen för Stockholms stad dessa områden äro upptagna såsom tomtmark, något som inte torde kunna ändras. En undersökning, som gjorts av byggnadsrådet Clason och riksgäldsfullmäktigen Kinnander, har också givit vid handen, att områdena ha karaktär av tomtmark. Uttrycket innebär endast ett konstaterande av faktum.

Förhållandet är ju det, att alla anse, att dessa områden böra bibehållas såsom allmänna platser och inte alls bebyggas, men man har ändå ansett det lämpligt att påpeka deras karaktär. Stockholms stad har ju nu genom det avtal, som det här är fråga om att godtaga, tillförsäkrats dispositionsrätten av de båda parkerna under en tid av femtio år. Vad som därefter skall ske, torde vara omöjligt att i dag yttra sig om.

Jag tror, att avtalet kommer att lösa åtskilliga frågor för Stockholms stads vidkommande och att det är så önskvärt, att det kommer till stånd, att man å ömse sidor bör godtaga detsamma. Stockholms stadsfullmäktige ha ju också för sin del redan godkänt det. Jag skall inte gå längre in på saken utan hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag i både motivering och kläm.

**Herr Holmbäck:** Herr talman! För tio år sedan hade jag på grund av min dåvarande verksamhet tillfälle att behandla en fråga, som då var ett tvistemåland mellan Stockholms stad och staten. Det var frågan om fastställande av stadsplan för Ladugårdsgärdet. Situationen var, att staten ansåg, att Stockholms stad skulle släppa till gatumarken med undantag av, om jag inte minner mig, 33  $\frac{1}{3}$  % av områdets hela areal, och staden menade, att det då inte finge bli gator och öppna platser därute på mer än 33  $\frac{1}{3}$  % av marken. Man hade bitit sig fast var och en vid sin ståndpunkt, och så måste det hela lösas efter den angivna linjen med resultat, för det första att saken blev försenad och för det andra att den stadsplan, som kom till stånd, inte blev så bra som den borde ha varit.

Det är därför med den största tillfredsställelse, som man kan hälsa, att genom det föreliggande förslaget meningsskiljaktigheterna mellan staten och staden troligen komma att hävas för en avsevärd tid framåt. Då så är fallet,

*Avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm.* (Forts.)

herr talman, och då det finns god vilja på båda sidor, skulle jag för min del vilja hemställa, att man för att stryka under denna goda vilja bifaller det yrkande, som här ställts av herr Olsson i Stockholm. Det är alldeles onödigt att betona, att Humlegården och Kungsträdgården äro tomtmarksområden, detta helt enkelt därför att ingen människa väl tänker sig, att de skola bebyggas en gång i framtiden. Alla anse ju, att Humlegården och Kungsträdgården skola genom årtionden och sekler bibehållas såsom öppna platser. Jag hemställer alltså om bifall till det yrkande, som gjorts av herr Olsson i Stockholm.

Vad själva utlåtandet i övrigt angår, så har jag studerat det och fått ett mycket gynnsamt intryck av det. Kanske är det dock på någon punkt, som jag skulle önskat, att man fått en klarare bild av hur det hela skall gestalta sig. Särskilt gäller detta frågan om förhållandena ute på Riddarholmen, t. ex. hur man skall ordna med det vackra Hessensteinska palatset. Av propositionen framgår inte tydligt, hur järnvägen skall gå fram där vid sidan av och under palatset.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Då jag, herr talman, under femton år varit med i Stockholms stadsplanenämnd och upprepade gånger behandlat dessa frågor, kan jag inte underlåta att låta beslutet beledsagas av några anmärkingar. Men innan jag går in på saken måste jag säga, att jag finner det skäligen omotiverat, då man från statsutskottets sida kritiserar Kungl. Maj:ts beslut att tillsätta en speciell kommission för att söka lösa frågorna. Tvärtom synes det mig, att Kungl. Maj:t handlade ur både statens och Stockholms stads synpunkt synnerligen välbetänkt, då Kungl. Maj:t tillsatte markkommissionen. Jag skulle t. o. m. mot bakgrunden av den uppfattning, som jag fått angående en del av Djurgårdskommissionens verksamhet, vilja uttrycka det önskemålet, att Kungl. Maj:t i fortsättningen vid lösandet av alla hithörande frågor — det är ju en del, som alltjämt stå kvar — mera tager hänsyn till statens och stadens *ömsesidiga* intressen än som uppenbarligen skett många gånger. Jag säger detta, herr talman, också därför att man i vissa kretsar har den mening, att en tjänsteman i Djurgårdskommissionen utnyttjar sin ställning på ett sätt, som icke är till gagn för vare sig Stockholms stad eller staten. Jag tror som sagt, att Kungl. Maj:t handlat välbetänkt om den i fortsättningen söker träda i mera direkt kontakt med staden.

Vad nu beträffar det föreliggande avtalet, så förefaller det mig, som om det enbart vore att hälsa med tillfredsställelse, att det kommer till stånd. Men jag kan inte underlåta att understryka vad som senast från herr Höglunds sida framförts, nämligen att det verkar, som om staden inte får betala ett fullt rättvist pris för denna uppgörelse. Jag fäster uppmärksamheten exempelvis på följande detalj. Staden får betala för upplåtelse under femtio år av Kungsträdgården och Humlegården som parker 800.000 kronor jämte en formell hyra av 100 kronor om året. Detta hindrar emellertid inte, att man understryker, att det är tomtmark det gäller. Vad skall nu det tjäna till, då man genom upplåtelsen på femtio år velat visa, att man godkänner uppfattningen, att det är parkområden det härvidlag är frågan om? Så mycket mindre förefaller det mig motiverat med detta understrykande, som väl ingen i riksdagen — numera i varje fall — skulle kunna föreställa sig, att Kungsträdgården, för att taga det exemplet, skulle bebyggas med åttavåningars-stenhus. Jag kan inte tänka mig att den svenska riksdagen skulle kunna hysa en avlägsen tanke på en sådan vandalisering av detta centrum inte bara för Stockholms stad utan för hela riket. Emellertid kan man invända, att i och med slutande av detta avtal, varigenom områdena upplåtas på femtio år åt staden till *parkområden*,

*Avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm. (Forts.)*

har ett ytterligare steg tagits på vägen till erkännande av att så skall det i fortsättningen förbli. Jag medgiver utan tvekan, att det kan ligga något i ett dylikt resonemang, och jag vill på intet sätt polemisera mot detsamma. Men jag vill säga, att jag nog tycker, att både Kungl. Maj:t och utskottet ha varit — jag ber om ursäkt för uttrycket — litet småsnåla, då man å ena sidan upplåtit områdena på de nämnda villkoren, å andra sidan säger: trots att vi på detta sätt arrendera ut ifrågavarande områden till staden, förbehålla vi oss rätt att själva utarrendera vissa områden i kanterna av Kungsträdgården. Jag skulle vilja hänskjuta till kommunikationsministern och statsutskottet, om inte detta är med hänsyn till önskvärdheten av ett gott förhållande mellan staden och staten mera psykologiskt skadligt än ekonomiskt givande.

Men jag vore orättvis, herr talman, om jag enbart framförde dessa synpunkter. Jag vill, innan jag i denna del sätter punkt, understryka, att det förefaller mig, som under många år sökt tränga in i frågan, som om stadskollegiet och stadsfullmäktige haft goda skäl för sin tveksamhet redan före försämringen av avtalet i vissa detaljer och ännu mera nu. Och ändå medför avtalet också en stor vinning för staden, kanske inte direkt mätbar i pengar men värdefull med hänsyn till *ökade utvecklingsmöjligheter* och med hänsyn till att markavtalet öppnar vägen för en lösning av *trafikproblemen* för staden. Både ur stadens och statens synpunkt hade det varit lyckligt, om man tidigare marscherat litet fortare i detta avseende, så att Stockholms stad fått möjlighet att lösa trafikproblemen, vilka nu innebära svårigheter — jag tänker närmast på frågan om tunnelbanorna. Nu står man i den situationen i Stockholm, att till skada för exploateringen och utvecklingen i staden och till skada för staten med hänsyn till de svåra bränsleförhållandena trafikproblemen måste lösas på ett sätt, som ingalunda kan vara till gagn.

Jag kommer då, herr talman, in på Tegelbacksproblemet. Jag har varit med om att göra upp, om jag inte missminner mig, fyra eller fem olika förslag till dettas lösning. Därvidlag föreligga nu två linjer, dels den som statsutskottets ärade ordförande, herr Råstock, förordar, nämligen underfart, dels den man stannat för: överfart. Jag är inte tekniker och kan inte yttra mig om vilken som kan vara bäst av dem. Från olika utgångspunkter ha de båda fördelar. Men jag väddar till kommunikationsministern att behandla denna fråga i fortsättningen med hänsyn till de *ytterligt ömtåliga partier* i Stockholms stads centrum, som skola regleras. Tillåt mig nämna några siffror. Enligt det förslag till lösande av Tegelbacksproblemet, som stadsplanenämnden framlade 1936, skulle det bli en viadukt på 9.5 m. från Tegelbacken till Stadshuset på det smala näs, som förenar Centrum och Kungsholmen. Herrarna kunna nästan varje dag, när ni passera, iakttaga, hur ömtåligt detta parti är. Järnvägsstyrelsen ville höja siffran. Så fördes det nya förhandlingar om dessa detaljer med järnvägsstyrelsen, och man föreslog en höjd av 10.15 m. Enligt markkommissionens nu föreliggande förslag skall viadukten höjas ytterligare; det skall nu bli en höjd över planen framför stationshuset vid Klara strand av inte mindre än 12 m. Ärade kammarledamöter! Om ni i edra kommuner ha att göra med en fråga, som ni anse ha inverkan på det centrala samhällets utseende, och om det gäller en central plats, skulle ni då gå med på en lösning, som skulle komma att med grov hand göra ingrepp på området på det sätt, som markkommissionens förslag gör, när det gäller Tegelbacken? Gå och ställ er nere vid Tegelbacken och tänk er, att därifrån skall byggas en viadukt till Kungsholmen med en höjd av *inte mindre än 12 m.*, en viadukt som skall förmedla gatutrafiken och gångtrafiken mellan de två stadsdelarna. Det bör inte vara så svårt att förstå, att åtminstone den som är van att se saken stads-

*Avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm. (Forts.)*

planemässigt och ur stadsbebyggelsesynpunkt fasar inför tanken, att detta ömtåliga parti skall behandlas på ett sådant sätt.

Inte så långt från Tegelbacken ligga på ena sidan riksdagshuset, kanslihuset, slottet o. s. v., som alla främlingar måste passera, och på den andra sidan ligger en, enligt tusentals utlänningars uppfattning, av Stockholms stads pärlor, stadshuset. Finns det någon som vill säga, att det är försvarligt om vi behandla detta centrala problem såsom nu ifrågasättes med den 12 meter höga viadukten.

Jag är mycket nöjd med att utskottet lämnat vägen öppen för nya förhandlingar på denna punkt. Jag vet icke vem som skall föra dessa förhandlingar, men Kungl. Maj:t skall ju i vart fall se till att de komma till stånd. Jag skulle nu vilja göra en vänlig vädjan till kommunikationsministern — jag utgår ifrån att det främst blir fråga om tekniska förhandlingar — att han ville låta järnvägsstyrelsen få en liten smula inflytande även i fråga om de mera centrala skönhetsproblemen och icke bara till uppgift att bevaka de ekonomiska intressena och att se till att det kommer en eller annan krona mer i kronans portmonnä. Det förefaller mig som om man på det sättet skulle kunna få största möjliga hänsyn tagen till de synpunkter, som jag, och som jag tror, alla av stadsplanefrågor intresserade, alla som överhuvud taget ha ett levande och ömt hjärta för Stockholms och därmed rikets skönhet, måste fästa mycket stor vikt vid.

Med dessa ord har jag, herr talman, velat framföra ett par kritiska anmärkningar dels i fråga om behandlingen av Kungsträdgården och Humlegården, som jag hoppas för all framtid skola få förbli parker till glädje för hela riket, och dels i fråga om Tegelbacken. Jag har emellertid, som sagt, icke kunnat underlåta att uttala, att jag tror att det är av mycket stort värde, att ett avtal nu kommer till stånd. Dock vill jag tillägga: Behandla icke alltid Stockholms stad som om den vore någon riket i dess helhet ovidkommande part, som man kan pungslå, om man kommer åt, utan behandla den som *en del* av landet och som *en del*, vars utseende, bebyggelse och förhållanden i övrigt angå oss alla, och som en stad, åt vilken ni ärade kammarledamöter, därom är jag övertygad, glädja er med stadens egna invånare.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Jag måste ju säga, att jag känner mig litet smått förvånad över herr Kilboms långa utläggning här. Herr Kilbom vill nästan stämpla oss landsortsbor som barbarer, vilka vilja föröda vår huvudstad. Jag kan icke förstå vilken anledning herr Kilbom kan ha att hysa en sådan uppfattning om oss. Det hela förefaller mig alldeles orimligt. Jag har för min del aldrig hört någon i statsutskottet säga annat än så här: Visst skola dessa parker vara öppna. Icke skola vi bebygga dem.

Men vad är då orsaken till att man från Stockholms stads sida är så rädd för att den gamla termen »tomtmark» fortfarande användes. Det måste finnas någon särskild anledning till att man vill förmena statsutskottet att använda denna benämning på dessa områden. Är det så att det finns någon särskild baktanke med det hela, anser jag för min del, att riksdagen för sitt vidkommande har all anledning att med största uppmärksamhet följa utvecklingen härvidlag.

1939 års markkommission tycks, åtminstone såvitt jag kan förstå, vara enig, och statsutskottet har icke gjort någon ändring i det förslag, som förelagts oss. Vi önska icke någon förändring. Vi lägga oss icke i hur Stockholms stad vill lösa sina trafikproblem. Detta är väl en sak, som man får för-

*Avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm.* (Forts.)

handla med statens järnvägar om, vilken myndighet väl är den, som har den närmaste anledningen att syssla med dessa saker — ifall nu icke redan en överenskommelse träffats. Själv känner jag icke så noga till detta.

För min del anser jag det orättvist, att man betraktar oss landsortsbor såsom de, vilka vilja vandalisera Stockholms stad. Det är icke så. Vi ha lika stor glädje av en vacker huvudstad som herrarna — låt vara att vi, när vi komma hit till Stockholm, betraktas såsom någon sorts mindervärdiga individer. Men det är en sak, som vi väl få försöka finna oss i. Vi äro icke okunniga om att herrarna förmena, att vi befinna oss på ett lägre plan, men det är också en sak, som vi gärna erkänna. Men vi ha aldrig sagt, att vi vilja föröda Stockholms stad. Ett sådant påstående ber jag att bestämt få tillbakavisa. Min uppfattning är endast, att staten icke skall släppa ifrån sig dessa områden utan en överenskommelse med Stockholms stad, vilken är rimlig. Vi skola med andra ord icke släppa efter i onödan, och det är därför jag yrkar bifall till utskottets hemställan. Utskottets förslag lägger intet hinder i vägen för er att lösa edra trafikproblem på sätt som ni vilja och kunna komma överens med statens järnvägar om. Kanske statsmakterna även därvidlag ha något att säga till om, men jag är övertygad om, att statsmakterna icke komma att resa något motstånd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Isacsson*.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. På av herr förste vice talmannen därå framställd proposition blev till en början utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Härefter gav herr förste vice talmannen propositioner beträffande motive- ringen, nämligen dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av samma motivering med den ändring däri, varom yrkande under överläggningen framstälts av herr Olsson i Stockholm; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Olsson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i utskot- tets förevarande utlåtande nr 199, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering med den ändring däri, varom yrkande under överläggningen framstälts av herr Olsson i Stock- holm.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo- sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upp- resning; och befanns därvid att flertalet röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets motivering.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.



## § 18.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till statens biltrafiknämnd; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

## § 19.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 33, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande avdrag vid beräkning av skattepliktig förmögenhet; och anförde därvid

*Ändrade bestämmelser rörande avdrag vid beräkning av skattepliktig förmögenhet.*

Herr **Lithander**: Herr talman! Bevillningsutskottet har här givit motionärerna rätt i sak, men pekat på att vid förslagets genomförande praktiska svårigheter kunna uppstå. Utskottet har därför kommit till den uppfattningen, att med frågan bör anstå till dess förmögenhetsbeskattningen kan bli föremål för en närmare översyn.

Ärendet har varit ute på remiss till en hel del myndigheter. Bland dessa har överståthållarämbetet tillstyrkt motionärernas förslag med en viss modifiering. »Överståthållarämbetet har framhållit», heter det i utskottsbetänkandet, »att hinder i och för sig icke mötte för en utvidgad avdragsrätt av förevarande slag men att frågan om avdragets storlek dock beredde vissa svårigheter. Så länge det icke kunde förväntas någon skattesänkning, behövde det emellertid ej möta några betänkligheter, att den svävande men till beloppet ej kända skatteskulden till stat och kommun beräknades efter samma skattesats som den senast fastställda.» Vid erläggandet av arvsskatt får ju en sådan beräkning äga rum. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har varit av en annan mening, men det beror kanske på att jag som motionär icke är profet i min egen fädernestad. I det här fallet håller jag mig emellertid till den uppfattning, som är överståthållarämbetets.

Det är alldeles sant som det står i utskottsbetänkandet, nämligen att det icke är så många som kunna komma i åtnjutande av den här föreslagna rätten. Men en utgift är ju dock en utgift, och i princip har denna rätt godkänts i fråga om andra liknande avdrag. Även om icke så många få någon glädje av detta, så bör dock rättvisa skipas åt alla håll, oavsett om detta problem rör flera eller färre. Jag vill emellertid uttrycka den förhoppningen, att den omständigheten att man nu skjuter saken på framtiden icke skall innebära en lång och obestämd väntetid. Vid det förhållandet att det här är fråga om ett enhälligt bevillningsutskott, vars makt jag känner, skall jag, herr talman, icke ställa något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

## § 20.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 34, i anledning av väckt motion om upphävande av den av 1939 års urtima riksdag införda skatten å kaffe.

*Upphävande av kaffeskatten.*

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 9, hade herr *Senander m. fl.* hemställt, »att riksdagen måtte besluta upphäva den av 1939 års urtima riksdag införda skatten på kaffe».

Utskottet hemställde, att motionen II: 9 av herr *Senander m. fl.*, om upphävande av den av 1939 års urtima riksdag införda skatten å kaffe, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

*Upphävande av kaffeskatten. (Forts.)*

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

**Fru Rönn-Christiansson:** Herr talman! 1939 års urtima riksdag genomförde ju en förhöjd beskattning av kaffet. Av alla indirekta skatter tror jag mig utan överord kunna säga, att skatten på kaffet är den bland småfolket mest impopulära. Det torde väl icke heller kunna bestridas, att kaffet är en småfolkets speciella dryck. Alla arbetare äro nämligen hänvisade till kaffet, då de till sina arbetsplatser måste medföra torrskaffning. Även om det är riktigt, att kaffet i och för sig icke har något näringsvärde, så är dock kaffet i alla fall både en smaklig och kraftigt stimulerande dryck. Man kan alltså slå fast, att det är en vara, som konsumeras av de bredare folklagren, och en dryck, som man beskattar i allt högre grad för att få in pengar till statskassan. Att emellertid beskatta en vara, som man anser att folk icke skall köpa, finner jag vara ologiskt. Man vill säkerligen icke att folk skall låta den ranson frysa inne, som de nu få, ty i så fall får ju icke staten den skatteintäkt, som den vill ha. Det är emellertid också betecknande, att en hel del lyxvaror icke äro underkastade beskattning. För några minuter sedan fingo vi här på kammarens bord ett utlåtande från bevillningsutskottet, däri man yrkar avslag på en motion om beskattning av vissa lyxartiklar. Jag vet nu icke vilka artiklar, som motionärerna därvidlag avsett, men sådana lyxartiklar som briljanter och andra ädelstenar samt smycken finns det ju ingen skatt på. Man skulle ju kunna tycka, att början borde göras med en beskattning av lyxvaror i stället för av nödvändighetsvaror.

Under de år som gått har här i riksdagen genomförts en hel del reformer. Åt den epoken får väl numera ges rubriken: »Det var en gång.» Under den epoken ha vi, som haft äran representera det kommunistiska partiet, motionsvis försökt förbättra de framlagda lagförslagen. Vi ha då alltid mötts med argumentet: Skynda långsamt. Men när det nu gäller att rasera reformerna och att ytterligare öka beskattningen för det arbetande folket, använder man icke dessa argument utan den schablonmässiga motiveringen, att tidsläget kräver just dessa uppoffringar av alla. Vi ha tidigare i dag under debatten om arbetstidens reglering m. m. fått höra det mindre ondas politik föras till torgs av exempelvis herr Hage och herr Olovson i Västerås, som ju har den stora förmågan att lämna efter sig det mest beklämmande intrycket. Jag tror, att när man i princip erkänt, att man tar detta det mindre onda, så måste man gå vidare på den inslagna vägen. Jag är också övertygad om, att om man går till våra husmödrar och skogsarbetare och för dem förklarar, att om de vilja finna sig i att kaffet fördyras så avvärja de därigenom kriget, svaret skall bli, att hellre tas denna uppoffring än ett krig. Hela frågeställningen är emellertid grundfalsk. Det kan nämligen inte vara något osvenskt att hysa den meningen, att den fattigaste befolkningen icke skall beskattas än mera. Vi avvärja icke kriget genom att våra arbetare få vidkännas en ytterligare sänkning i sin levnadsstandard. Det talas ju också så vackra ord om, att vi skola bära varandras bördor. I konsekvens härmed borde arbetarnas bördor vara nog så lätta att bära i förhållande till vad de besuttna ha att bära. Betecknande är nu att i dessa frågor ingen representant för de borgerliga behöver uppträda — detta är ju i och för sig för all del ingenting att beklaga — och uppta striden i dessa frågor, utan detta sköta representanterna för ett arbetareparti om.

I konsekvens med att vi kommunister överhuvud taget gå emot den indirekta beskattningen av folkets konsumtionsvaror och särskilt då i fråga om en konsumtionsvara som kaffet, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

*Upphävande av kaffeskatten. (Forts.)*

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

## § 21.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 35, i anledning av väckt mo- *Fritagande av*  
tion om fritagande av den inhemska vintillverkningen från industrisockerskatt. *den inhemska*

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, *vintillverk-*  
nr 124, hade herr *Wallén* hemställt, »att riksdagen måtte besluta fritaga den *ningen från*  
inhemska vintillverkningen från industrisockerskatt». *industrisockerskatt.*

Utskottet hemställde, att motionen II:124 av herr *Wallén*, om fritagande av den inhemska vintillverkningen från industrisockerskatt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Lundell*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag har till förevarande utskottsutlåtande fogat en blank reservation. Detta har jag gjort av den anledningen att jag i föl vid den urtima riksdagen yrkade avslag på Kungl. Maj:ts proposition om en industrisockerskatt. Jag har fortfarande samma uppfattning som då, nämligen att denna skatteform är olycklig och skadlig. Jag håller emellertid icke före, som motionären här gör, att det skulle vara lämpligt att bryta ut ur skattesystemet just det socker, som behövs för den svenska vintillverkningen, och att befria detta från den nu ifrågavarande skatten. Det finns många andra faror än dem, som motionären här pekat på, som vid ett övervägande av detta problem borde komma i åtanke.

Herr talman! Jag har icke något yrkande.

Herr **Wallén**: Herr talman! Sedan jag avgav min här förevarande motion har läget i viss mån ändrats med anledning av de åtstramade skatteförhållandena. Anledningen till motionen var ju närmast den, att det icke finns någon näring i Sverige — och för övrigt knappast heller i andra länder — som har behandlats så styvmoderligt som trädgårdsodlingen. Jag behöver icke räkna upp hela det syndaregister, som statsmakterna ha, när det gäller trädgårdsnäringen. Jag behöver icke räkna upp, huru den ena tullen efter den andra till förmån för utländska trädgårdsprodukter avskaffats, varigenom alltså möjligheterna för den inhemska trädgårdsodlingen att existera mer och mer minskats.

Då trädgårdsfolket med hjälp av vissa industrier satte i gång med tillverkning av vin, vad gjorde staten då? Då sänkte den tullen på franska viner, och därmed fick trädgårdsodlingen i Sverige ytterligare en ordentlig örfil. När man sedan icke tog undan vintillverkningen ens från sockerskatten, är det självklart, att läget även därigenom blev mycket svårt. Dessutom ha ju, som herrarna veta, tillkommit naturkatastrofer för trädgårdsodlingen. Det torde icke vara obekant, huru genom den stränga vintern många årtiondens arbete för många stackars trädgårdsmästare gått till spillo. Med hänsyn härtill hade man kanske även bort i någon mån söka hjälpa upp de gamla syn-

*Fritagande av den inhemska vintillverkningen från industrisockerskatt.*  
(Forts.)

derna och ge trädgårdsodlingen någon rättvisa. Man skulle väl i alla fall kunna ge denna lilla handräckning åt den inhemska produktionen, så mycket mer som det väl knappast finns någon, som för närvarande ställer detta i samband med handelsavtal och sådant. Förut hette det ju, att man icke kunde göra detta därför att man skulle exportera trä till Frankrike, och därför måste franskt vin drickas i Sverige. Nu gör man knappast den invändningen längre; nu är det en skattefråga.

Jag medger, herr talman, att, som jag sade i början av mitt anförande, läget nu kan vara i viss mån förändrat till följd av statens behov av inkomster. Men jag vill ändå, om också blott såsom en demonstration, be att få yrka bifall till min motion.

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! Herr Wallén kan säkerligen ha rätt i en hel del av vad han säger rörande behandlingen av trädgårdsodlingen. Men i nuvarande läge har det icke syntts utskottet möjligt att göra annat än yrka avslag på herr Walléns motion.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet här har hemställt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 22.

*Befrielse för  
sjöfolket från  
erläggande av  
skatt för  
krigsrisk-  
ersättning.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 36, i anledning av väckt motion angående befrielse för sjöfolket från erläggande av skatt för krigsriskersättning m. m.; och anförde därvid:

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag har begärt ordet för att få säga några ord om det utlåtande som utskottet har avgivit över den av mig väckta motionen, men jag har icke för avsikt att ställa några särskilda yrkanden.

Om man läser utskottets motivering för avslag på motionen, kan man få den uppfattningen, att denna motion skulle vara väckt enbart därför att man velat befria svenskt sjöfolk från att erlægga skatt för viss under kriget åtnjutna inkomst. Det förhåller sig emellertid på det sättet, att motionen är väckt därför att man såväl i Danmark som i Norge har haft förslag om att befria sjöfolket från skatt för den inkomst, som kallas krigsriskersättning. I Danmark har man också utfärdat en författning, som befriar det danska sjöfolket från att erlægga skatt för sådana inkomster. Huruvida man hann fatta beslut om samma sak i Norge före ockupationen är mig icke bekant. Det var emellertid starka krafter i rörelse även i Norge för att sjöfolket skulle komma i åtnjutande av den här åsyftade skattebefrielsen.

Man har under många år sökt ordna det så inom de skandinaviska länderna, att lagar och författningar i stort sett skulle vara likartade för sjömännen i dessa länder. Jag erinrar om att sjömanslagen är en produkt av ett inter-skandinaviskt samarbete. Arbetstidslagen skulle också vara en produkt av detta samarbete, och även på andra områden har man sökt ernå enstämmiga överenskommelser eller författningar inom de olika länderna. På samma sätt har det varit inom sjöfolkets organisationer och redarsammanslutningar. Man har försökt så långt det varit möjligt följa varandra, när det gällt lönesättning och sådana saker. Samma förhållanden ha rått, när det gällt över-

*Befrielse för sjöfolket från erläggande av skatt för krigsrisk ersättning.*

(Forts.)

enskommelser om krigsrisk ersättning. Man kan icke säga, att dessa överenskommelser varit eller blivit exakt lika, men i stort sett har det varit samma slags ersättning som utgått. Det har sålunda på något sätt gått sjöfolket i blodet, att det skall behandlas ungefär lika i de nämnda skandinaviska länderna. Det är då helt naturligt, att när förslag om skattebefrielse för viss inkomst framkommit i ett annat av dessa länder, ett sådant förslag skulle komma fram även i Sverige. Från svenska sjöfolksförbundets sida har även gjorts framställning till Kungl. Maj:t i nämnda syfte.

Jag förstår ganska väl, att det med hänsyn till de skattelagar vi ha icke har varit möjligt för utskottet att tillstyrka min motion. Jag förstår, att konsekvenserna av att befria sjöfolket från skatt för ifrågavarande inkomst ha syntts stora, och med tanke därpå hade jag även i min motion ett alternativt yrkande om att man skulle försöka förbättra pensionsförhållandena för det sjöfolk, som under denna svåra tid har vågat segla på de riskfyllda farvatten, där krigsrisk ersättning utgår. Utskottet har heller icke på denna punkt kunnat följa min motion, och det är kanske ganska naturligt, ty frågan om pension hör väl rättvisligen hemma hos ett annat utskott. Detta var jag även medveten om, när motionen väcktes, men jag kunde icke gärna skriva två motioner om samma sak, ty då hade även det ställt till villervalla. Det är väl eljest ingen som bestrider, att sjöfolket, speciellt de som ha tjänstgjort under kriget, skulle vara väl värt en bättre pension på gamla dar än den, som de nu kunna erhålla genom handelsflottans pensionsanstalt på grund av de bestämmelser, som gälla för denna anstalt. Sjömännen komma ju under övergångstiden för den nya pensionslagen icke upp till högre pension än 135 å 140 kronor per år, och det är naturligtvis ingen, som inbillar sig, att en sjöman kan vara en så stor levnadskonstnär, att han kan reda sig på ett sådant belopp. Man får väl även lov att erkänna, att de påfrestningar, som sjöfolket varit utsatt för under den tid, de tjänstgjort i sådana farozoner som Nordsjön med närliggande farvatten, även kunde motivera en något tidigare pensionering än den som nu existerar. Det är klart, att många av dem under detta arbete tagit sådan skada, att denna, trots att den icke berättigat dem till olycksfallsersättning, dock inom relativt kort tid gjort dem oförmögna att utöva sitt yrke och därför motiverat deras pensionering.

Utskottet har i den recit, som åtföljer utlåtandet, talat om att den månatliga hyra, på vilken krigsrisk ersättning skall beräknas, i intet fall får understiga 250 kronor. Jag vill påpeka detta därför att det kan uppstå en hel del missförstånd kring frågan om krigsrisk ersättning. Man har visserligen i reciten talat om ett avtal mellan Sveriges redareförening, å ena, samt Sveriges fartygsbefälsförening och Svenska maskinbefälsförbundet, å andra sidan, och det kan ju hända, att det enligt denna överenskommelse är riktigt med 250 kronor som minsta grundbelopp. Men man borde också ha omnämnt den största överenskommelsen, som är träffad mellan Svenska sjöfolksförbundet och Sveriges redareförening, enligt vilken överenskommelse den lägsta hyra, på vilken krigsrisk procent beräknas, är 200 kronor. Detta gör ju en viss skillnad i ersättning om också icke så förfärligt mycket.

Vidare är det en annan sak, som utskottet icke talat om vare sig i utlåtandet eller i reciten, nämligen att denna krigsrisk ersättning icke utgår månatligen till någon besättningsman eller ombord anställd. Den utgår enligt överenskommelsen under en till 30 dagar begränsad tid för en och samma enkelresa, vilket ju kan betyda, att det blir både en och en och en halv månad, under vilken ingen som helst krigsrisk ersättning utgår. Under hela tiden sedan överenskommelse om denna krigsrisk ersättning träffats har det rått ett myc-

*Befrielse för sjöfolket från erläggande av skatt för krigsriskersättning.*  
(Forts.)

ket stort missförstånd rörande ersättningens storlek. Anledningen till att detta missförstånd uppstått och så envist hänger kvar överallt torde vara den omständigheten, att man i början i tidningspressen meddelade, att krigsriskersättningen var lika för jungman och matros och att den utgick med 750 kronor per månad. Man talade då icke om något som helst undantag. Nu inträffar det ju rätt ofta, att besättningen icke har någon krigsriskersättning under en hel månad och kanske ännu längre tid, oavsett att vederbörande färdas i de mest riskfyllda farvatten eller över Nordsjön. Man får sålunda en vrågbild av denna krigsriskersättning genom alla dessa påståenden om att den är så och så hög — punkt och slut. Allmänheten tror naturligtvis, att sjöfolket på dessa överenskommelser tjänar alldeles förfärligt grova pengar under hela den tid de äro anställda på ett och samma fartyg.

Jag har som jag sade i början, herr talman, icke för avsikt att göra något yrkande på denna punkt. Jag förstår till fullo de svårigheter, som utskottet haft att brottas med. Jag har emellertid velat säga detta därför att jag har för avsikt att vid första tillfälle, som kommer att erbjudas mig vid en kommande lagtima riksdag, återkomma till detta ärende.

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! Jag vill bara försäkra motionären, att utskottet har mycket allvarligt begrundat och behandlat motionen. Utskottet sympatiserar helt med det syfte, som ligger bakom herr Lindbergs förslag, men utskottet har ansett, att det icke kunde vara riktigt att beträffande en viss grupp av medborgare undantaga en del av deras löneinkomst från skatteplikt. Utskottet menar, att en sådan åtgärd säkert skulle komma att få ganska betänkliga konsekvenser för hela vårt beskattningssystem. Det är utslutande av det skälet utskottet ansett sig icke kunna biträda motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

### § 23.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer m. m.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

### § 24.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 40, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

#### *Punkten 14.*

Lades till handlingarna.

#### *Övriga punkter.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

### § 25.

Föredrogs bankoutskottets memorial, nr 41, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

## § 26.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av väckt motion om inrättande av kommunala bouppteckningsbyråer. *Inrättande av kommunala bouppteckningsbyråer.*

Därvid yttrade

**Herr Paulsen:** Herr talman! När 1933 års riksdag avskaffade privilegiet för vissa städer att förrätta bouppteckning, satte man ingenting annat i stället. Man hoppades tydligen, att det skulle kunna gå till i städerna som på landsbygden, men det har visat sig, att det icke gör det. På landsbygden finnas nämligen nämndemän och andra förtroendemän, som år efter år förrätta bouppteckningar åt människorna på olika orter. Befolkningen känner till dessa människor och vet, att vända de sig till dem, så ordnas saken riktigt. Så är det icke i de större städerna och kan icke heller bli så. Där visar sig nämligen en tendens, som icke är önskvärd, i det att där uppstått byråer, som annonsera om att de förrätta bouppteckningar. Byråer, som ej alltid äro att rekommendera.

Motionärerna ha nu tänkt sig, att man skulle kunna inrätta kommunala bouppteckningsbyråer, dit människorna frivilligt skulle kunna vända sig. I detta skulle ligga en garanti för att det skulle bli riktigt gjort och icke heller skulle behöva bli så dyrt. Utskottet har emellertid icke velat vara med om detta förslag under hänvisning till rättshjälpsanstalterna. Jag tror icke, att man kan vänja människorna i städerna att gå till dessa rättshjälpsanstalter, dit vanligen endast människor, som äro medellösa, gå. Det hade enligt min uppfattning varit önskligt, att utskottet gått in för motionen.

Nu förstår jag, att när utskottet är enhälligt, det icke tjänar någonting till att framställa något yrkande, men jag har i alla fall velat göra detta uttalande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

## § 27.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

## § 28.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur, dels ock i ämnet väckta motioner. *Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.*

Genom en den 12 april 1940 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 211, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över ecklesiastikärenden för den 21 oktober 1938 och den 12 april 1940 föreslagit riksdagen att dels antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 7 och 32 §§ ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400), dels ock medgiva, att uppkommande kostnader för de byggnadssakkunniga tjänstemännens anlitande finge bestridas på sätt av chefen för ecklesiastikdepartementet i propositionen angivits.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 202

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)  
i första kammaren av herr *Karl Emil Johanson m. fl.* och nr 260 i andra kammaren av herr *Stazäng m. fl.* I motionerna, som vore likalydande, hade yrkats avslag på propositionen i dess helhet.

Utskottet hemställde,

- A) att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt
- B) att motionerna I:202 och II:260 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Reservation hade avgivits av herrar *Gärde, Caap, Theodor Magnusson, Brandt, Ahlqvist, Lindqvist* och *Hansson* i Vännäsby, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen, med förklarande att det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga av utskottet framlagt lagförslag;

B) att riksdagen måtte medgiva, att uppkommande kostnader för de byggnadsakkunniga tjänstemännens anlitande finge bestridas på sätt chefen för ecklesiastikdepartementet i propositionen angivit; samt

C) att de i ämnet väckta motionerna, I:202 och II:260, i den mån de ej kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A) och B), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Om man överhuvud taget skall göra några anstalter för att tillvarataga vad som ännu finns kvar av kulturhistoriskt värdefulla byggnader i vårt land och för upprätthållande av byggnadskulturen ute på landsbygden, är det landets prästgårdar, som komma i förgrunden, och det är av vikt, att de icke vandaliseras och förstöras. Här gäller det ett kulturvårdande intresse, som verkligen är värt att slå vakt om. Detta borde väl åtminstone icke vara föremål för några delade meningar. Däremot vet jag ju, senast av lagutskottsutlåtandet, att det föreligger meningsskiljaktigheter angående hur kontrollen skall anordnas och i vad mån de nuvarande kontrollåtgärderna kunna anses vara tillfredsställande eller icke. Enligt min mening har erfarenheten till fullo visat, att nuvarande anstalter icke äro tillfredsställande, utan att de behöva utvidgas.

Nu ligger kontrollen hos våra boställsnämnder. Hos dessa ligger avgörandet, och de bestämma, på vad sätt ändringsarbeten på prästgårdar skola företagas och i vad mån nya prästgårdar skola uppföras. Man har sagt, att huvudförslaget i propositionen skulle innebära någon sorts ingrepp i den kommunala självstyrelsen, men det är ett uppenbart misstag, ty de kommunala organ, som här kunna komma i fråga, nämligen kyrkostämman och pastoratet, ha att göra med den förberedande behandlingen av byggnadsfrågorna och verkställandet av boställsnämndens beslut. Häri föreslås ingen som helst ändring. Dessa boställsnämnder ha säkerligen utträttat ett mycket gott arbete i vårt land, vilket jag tror alla vilja vitsorda. Såsom kompetenskrav för ledamöterna i dessa boställsnämnder gäller emellertid endast, att de skola vara i orten boende, i lantbruk och därmed sammanhängande affärsförhållanden kunniga män och ingenting annat — alltså icke något krav på byggnadsteknisk kunnighet eller någon särskild kunnighet på arkitekturens eller byggnadskulturens område. Någon skyldighet för dessa nämnder att anlita sukkunnigt biträde vid behandlingen av dessa många frågor finns för närvarande heller icke föreskriven. Naturligtvis kan det sägas, att det finns många boställsnämnder, där man har



*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)

icke blott mycket kunnigt och dugligt folk utan även personer, som äro intresserade för kulturhistoriska uppgifter, och där dessa synpunkter tillvaratagas. Jag misstänker emellertid, att när man sagt, att det har skötts bra som det är beror detta därpå, att man utgått ifrån erfarenheten från någon särskild ort eller någon särskild nämnd, som skött sin sak på ett tillfredsställande sätt, och sedan gjort en i och för sig otillbörlig generalisering över hela landet. Då det finns kanske ett hundratal boställsnämnder i vårt land, är det icke så besynnerligt, om det brister här och var i de avseenden, som jag berört.

Alla de sakkunniga myndigheter, som haft med detta ärende att göra, ha förordat en ändring, så att vi skulle kunna komma över till bättre bestämmelser och en bättre ordning. Samtliga stiftsnämnder ha således förordat förslaget, men också ett enhälligt kyrkolagsutskott samt dessutom kammarkollegium, byggnadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet o. s. v. Jag vet icke, att man hos någon av dessa myndigheter haft någon annan inställning än att det behövs en ändring i den nu gällande ordningen. Detta är väl ett vittnesbörd så gott som något om att det verkligen rått missförhållanden på detta område. För att karaktärisera dessa missförhållanden skulle jag vilja citera ett enda uttalande från en av dessa myndigheter i ett ärende, som händelsevis på sin tid kom under min handläggning, och i vilket uttalande man säger följande: »Under de sistförflutna decennierna har ett hårt öde drabbat våra tidigare så värdefulla bestånd av äldre prästboställen. I det ena fallet efter det andra har en gammal förnäm byggnad eller hel gårdsanläggning övergivits eller rivits och i stället en ny bostadsbyggnad, mer eller mindre villaartad, uppförts, måhända lämpad för ett förstadssamhälle eller en trädgårdsstad, men däremot fullkomligt rotlös ute på landsbygden. Medan prästgårdarna tidigare tjänstgjort såsom vägledande mönster för en sundare och ändamålsenligare byggnadskultur på landsbygden, synas de nu i stället på väg att därstädes befrämja införande av stadens trångboddhet och kyffiga planläggningsmetoder, vilka näppeligen ha något existensberättigande på landsbygden. I regel erbjuda också de gamla prästboställena långt större och bättre utrymmen än de nya, och kunna de i de allra flesta fall med största fördel moderniseras.»

Vad nu huvudförslaget i Kungl. Maj:ts proposition angår går det ut på en tilläggsreglering av en ganska liten omfattning och en mycket mjuk karaktär. Det föreslås nämligen, att man skall koppla in den byggnadsetetiska och kulturhistoriska sakkunskapen i den behandlingsordning, som redan nu tillämpas, på det sättet, att vid behandling av ett sådant ärende i boställsnämnden skall yttrande infordras från länsarkitekten, och finner han då, att ett sådant kulturhistoriskt intresse kan skadas, skall ärendet gå till stiftsnämnden — alltså icke längre avgöras i boställsnämnden. Man har sålunda åt den sakkunnige givit icke någon bestämmanderätt utan blott en rådgivande ställning. Jag vill understryka detta därför att jag funnit, att här tycks ha varit en ömtalig punkt hos dem, som haft en annan uppfattning än den jag har. Huvudförslaget går sålunda ut på en föreskrift om att då ett byggnadsföretag för en prästgård berör ett byggnadstekniskt eller kulturhistoriskt intresse skall avgörandet av detta ärende icke ligga hos den lokala boställsnämnden utan, efter underställning av boställsnämndens beslut, ankomma på den centrala stiftsorganisationen, nämligen stiftsnämnden.

Nu har utskottsmajoriteten, som yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition, gjort gällande, att allting är bra som det för närvarande är beträffande tillsynen av prästgårdsbebyggelsen. Man har visat framför allt på den möjlighet, som redan nu finns, att det tillkommer en ledamot av boställsnämnden att anteckna en skiljaktig mening och därigenom bringa ärendet under stiftsnämndens prövning. Detta förefaller mig vara det väsentliga i utskottsmajo-

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)  
ritetens motivering — jag har åtminstone icke hittat något annat — men den motiveringen är fullständigt felaktig. Jag har tillåtit mig att från stiftsnämnderna inhämta uppgifter om i vilken omfattning sådant underställande förekommit i landets tolv stift under de sju år som den nu gällande boställsordningen varit tillämplig. Det har då visat sig, att i tio stift icke förekommit något sådant fall samt att i de båda återstående stiften förekommit säger summa två fall. Då vi ha tvåtusen prästgårdar i landet är frekvensen sålunda 1 promille. Den motivering, som utskottsmajoriteten kommit med på denna punkt, förefaller mig alltså i varje fall icke vara alltför överdrivet respektingivande. Utskottsmajoriteten har icke heller på något sätt försökt visa, att icke missförhållanden förekommit, men det är ju på utskottsmajoriteten som bevisningsskyldigheten borde ligga, när samtliga myndigheter, som sagt, ansett nödvändigt att göra en ändring för att förekomma missförhållanden.

Jag skall icke uppehålla mig mycket vid den andra delen av propositionen, som gäller spørsmålet, huruvida man skulle utsträcka den särskilda kontroll, som enligt 1920 års kungörelse om det offentliga byggnadsväsendet skall äga rum beträffande s. k. »förklarade byggnadsminnesmärken», att avse även prästgård och löneboställe. Första kammaren har nu tagit den vid utlåtandet fogade reservationen som utesluter denna del av propositionen. För min del får jag säga, att även om jag anser, att det finns mycket goda skäl för detta förslag i Kungl. Maj:ts proposition, så är det dock av mera sekundär betydelse och ett förslag som man för övrigt kan återkomma till i en framtid. Vad som är det karakteristiska i huvudförslaget är, såsom jag nyss talade om, att stiftsnämnderna skola bli de avgörande i sådana fall, där det gäller kulturhistoriska frågor rörande prästgårdsbyggen. Det är detta, som reservanterna yrka på, och jag för min del skulle vilja förorda, att denna kammare också ville ansluta sig till reservationen och därmed till första kammarens beslut. På det sättet skulle man i alla fall få en hygglig ordning för närvarande, och jag tror, att man skall kunna klara sig därmed åtminstone tills vidare.

Till sist vill jag sluta med att blott säga, att detta kan synas vara en obetydlig fråga och att förslaget möjligen skulle kunna medföra en del ökade kostnader — dock tror jag icke alltför stora — för en del kommuner. Detta är emellertid en sak, som jag tror, att man kan klara upp på ett annat sätt. Förslaget avser i själva verket en viktig kulturfråga, såsom jag ser saken. Om man såsom jag haft mångåriga förbindelser med sådana gamla prästgårdar på Öland — min farfar var kyrkoherde där — så vet man en liten smula, hur det känns, när man kommer in i en sådan prästgård, vilken anda av kultur och gammal förfining, som slår emot en, och vilket inflytande det har för en hel bygd, att en god kyrkoherdefamilj också har en kultiverad och i ortstraditionen rotfäst bostad. Jag har den uppfattningen, att frågan om att bevara våra gamla prästgårdar och få de nya prästgårdarna i verklig kultur, så att säga, utgör en mycket viktig del av vår nationella svenska kultur, som vi ha all anledning att slå vakt om, icke minst för närvarande. Vi ha väl alla fått en känsla av vad vår svenska kultur betyder för oss i dessa dagar. Då skola vi väl icke av ren värdslöshet kasta bort en betydelsefull del av den gamla svenska kulturen. Jag vädjar varmt till denna kammare att fatta samma beslut som medkammaren och således stödja reservationen.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Efter det varmhjärtade anförande, i vilket statsrådet Bagge belyste denna fråga, finns det icke någon anledning för

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)

mig att återupprepa en redogörelse för vad Kungl. Maj:ts förslag innehöll. Jag har emellertid nödgats begära ordet för att bli i tillfälle att yrka bifall till den reservation, till vilken även jag har anslutit mig. Jag vill säga, att det gläder mig och säkerligen övriga reservanter, att statsrådet Bagge har godtagit det förslag, som framlagts i reservationen. Det är alldeles riktigt, som statsrådet framhöll, att den andra delen av propositionen, som handlar om byggnadsminnesmärken, blir en sak, som kan prövas vid ett annat tillfälle, vid vilket man kan taga ställning till den frågan.

Första kammaren har utan votering godtagit reservationen, och det finns väl all anledning tro, att så skall bli fallet även i denna kammare. Jag nöjer mig därför nu, herr talman, med att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Lithander, Andersson* i Lindome, *Carlström, Gardell, Svedman, Sundström* i Skövde, *Hilding, Johansson* i Krogstorp, *Holmbäck, Andersson* i Dunker och *Janson* i Frändesta, fröken *Hessलगren* samt herrar *Holmdahl, Arnemark, Ward, Petersson* i Karlskrona, *Gustafson* i Vimmerby, *Ekdahl, Lindskog, Hagberg* i Malmö, *Pettersson* i Dahl, *Larsson* i Mörlanda, *Hoppe, Birke, Andersson* i Prästbol, *Lindmark, Nilsson* i Antnäs och *Hedlund* i Häste.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Efter de talrika instämmanden, som gjordes, får man väl hoppas, att frågan är avgjord i enlighet med det av herr Lindqvist gjorda yrkandet, och jag har därför föga att tillägga. Jag skall emellertid be att få säga några ord om de kulturminnesmärken, som det här är fråga om, och utsträcka detta något utöver vad gäller prästgårdarna, nämligen till vår boställsvård i sin helhet.

Det förhållande, som tidigare rådde med jordavlöning, är något för vårt land fullkomligt unikt. Vi hade förr ont om pengar men gott om jord, och följden blev, att vi hade jordavlöningar från biskopen ned till klockaren, från landshövdingen ned till länsmannen och från generalen ned till den indelte soldaten. Dessa boställen voro spridda över nästan hela vårt land, men de ha under de senaste årtiondena förskingrats på ett sätt, som man ur många synpunkter måste beklaga. Jag skall tillåta mig att säga, herr talman, att den, som i detta fall har förskingrat icke minst och håller på att göra det i forcedrad takt, är vår domänstyrelse. Vi kasta ut miljoner på att samla museiföremål av större eller mindre värde, och vi kosta på miljoner för att bygga stora hus för bevarandet av dessa museiföremål, men de bästa och mest instruktiva och värdefulla museiföremål, som finnas i vårt land, dessa karakteristiska boställen, låta vi försvinna. Nog borde vi ha råd att i varje landsdel bevara något boställe av särskilt karakteristiskt slag såsom ett minne från den tid, då denna löneform var allmän i vårt land.

Från dessa utgångspunkter är det givet, att jag livligt tillstyrker bifall till det förslag, som föreligger. Jag har emellertid velat säga vad jag här har sagt för att väcka litet mera intresse för att rädda de karakteristiska boställena, som ännu finnas kvar. Det finns exempelvis i närvarande stund knappast kvar ett enda typiskt militärt boställe, särskilt knekttorp, på vår landsbygd.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag tillhör utskottsmajoriteten och skall be att få ange de skäl, som ha varit bestämmande för utskottets avslagsyrkande. Det ena skälet är av principiell och det andra av mera praktisk innebörd.

Det principiella skälet finns det nu icke någon anledning att diskutera, ef-

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)  
tersom reervanterna och även nu herr statsrådet medgivit, att det sista stycke, som föreslogs skola införas i 32 § av boställsordningen, icke kan införas, därför att det enligt utskottets mening konstitutionellt icke vore riktigt att göra det.

Det andra skälet till att jag i utskottet har gått på avslagsyrkandet är det, som herr statsrådet själv anförde. Vi ha nämligen icke blivit övertygade om att missförhållandena äro av sådan omfattning, att en lagstiftning är påkallad. Av propositionen fingo vi det intrycket, att missförhållanden icke så allmänt förekomma på detta område. I propositionen säger departementschefen, att han icke hade tänkt komma med någon proposition i år men att ett enda fall inträffat, som har gjort det påkallat. Vi i första lagutskottet, som ha tagit intryck av på vilket sätt bostadskulturen skötes i våra orter, ha funnit, att boställsnämnderna ha skött sitt uppdrag pietetsfullt, att gamla prästboställen av kulturellt värde vårdas väl o. s. v. Detta var skälet till att jag för min del icke ville gå på bifall till propositionen.

Vi ha behandlat ärendet i två omgångar i första lagutskottet, och man har icke därvid kunnat anföra ett enda fall mer än det, som blivit angivet i propositionen, vilket fall för övrigt nu lär vara lagt till rätta på ett tillfredsställande sätt. Det är sålunda, herr statsråd, försvarligt, om första lagutskottets majoritet kommit till den uppfattningen, att saken icke brådskade.

Jag vill tillägga, att sedan sista stycket i den föreslagna 32 § i boställsordningen tagits bort, innebär det ingen kränkning av den kommunala självbestämmanderätten att kräva, att ärenden av denna natur skola gå till stiftsnämnden. Jag kan emellertid icke neka till att jag tagit visst intryck av de farhågor, som erfarna män inom boställsnämnderna ha anført om att länsarkitekterna skulle få för stort inflytande över byggnadsfrågorna. Jag har givetvis ingen erinran att göra mot att sakkunskap anlitas, men jag måste säga mig att det nog ligger något i den anmärkningen, att länsarkitekterna skulle få sätta sin egen personliga smak på byggnadskulturen i trakterna. Jag tror liksom de andra i majoriteten, att stiftsnämnderna skulle bli alltför mycket bundna vid vad länsarkitekterna hade sagt. Å andra sidan måste jag säga mig, att i stifts- och boställsnämnderna sitta också byggnadskunnigt, ehuru icke tekniskt utbildat folk, varför skälet att på denna grund gå på avslag är mycket svagt.

Men, herr talman, sedan jag tagit ställning till frågan i första lagutskottet, har jag efter en timmes samtal med chefen för byggnadsstyrelsen blivit övertygad därom, att jag har tagit miste. Generaldirektören i byggnadsstyrelsen talar icke utan låter sitt eget arkiv tala, och jag måste ju säga, att det, som var främmande för Norrlandsförhållanden, tycks vara allmänt i andra delar av landet. I det arkivet fann jag bilder som visade, hur prästgårdar av högt kulturellt värde hade så vandaliserats, att jag rös vid tanken på att det varit möjligt. Endast det förhållandet, att ytterligare några sådana prästgårdar skulle vandaliseras, har gjort, att jag — jag vet icke om det är manligt eller omanligt — har måst ändra mening. Jag ber mina kamrater i majoriteten om ursäkt för att jag sviker, men jag är övertygad om att i fall ni själva skulle ha tagit del av de exempel, som jag har sett, skulle ni också liksom jag yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Pettersson* i Hällbacken.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag är tacksam för det vittnesbörd, som den siste ärade talaren avgav, och jag borde därför kanske icke tagit till orda, men han yttrade en sak, som jag icke

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur. (Forts.)*

kan låta stå oemotsagd. Han har missförstått mitt yttrande på en punkt, när han gjorde gällande, att jag skulle ha »erkänt, att det var konstitutionellt oriktigt» att framlägga förslag om förklarande av vissa prästgårdar såsom byggnadsminnesmärken. Det är icke alls fallet. Jag har icke erkänt något sådant, helt enkelt därför att jag anser icke alls, att det förhåller sig på det sättet. Jag anser det icke blott vara ett konstitutionellt riktigt utan även synnerligen välmotiverat såväl principiellt som praktiskt förslag. Att jag väddjade till kammaren att stödja reservationen skedde, det vill jag öppet erkänna, uteslutande ur taktisk synpunkt. Det skedde därför att jag hoppades, att kammaren möjligen skulle gå på den linjen; och när många voro tveksamma om den andra delen av propositionen, som jag anser ha endast sekundär betydelse, har jag ansett mig kunna med gott samvete rekommendera kammaren att taga reservationen.

Herr **Hedlund** i Östersund, som för kort genmäle erhöi ordet, anförde: Jag ber, herr talman, att få beklaga, om jag lade mitt anförande så, att kammaren fick den uppfattningen, att statsrådet Bagge hade hyst konstitutionella betänkligheter mot sista stycket i 32 §. Mitt anförande får givetvis icke uppfattas så, eftersom herr statsrådet givetvis icke skulle ha lagt fram förslaget, om han ansett att lagen var konstitutionellt oriktig. Första lagutskottets majoritet har emellertid ansett, att sista stycket i 32 § icke ur konstitutionell synpunkt sammanfaller med vår uppfattning om kommunernas rätt att beskatta sig själva.

Vidare yttrade:

Herr **Staxäng**: Herr talman! Efter den ganska öppna votering, som för en stund sedan ägde rum i denna fråga, och efter det att en av dem, som ha stått för utskottets förslag, nu svikit och anslutit sig till reservationen, skulle det kanske kunna förefalla, som om det vore bäst, att ingenting yttrades från motionärernas sida i denna fråga. Jag förstår också mycket väl, att beslutet kommer att utfalla i enlighet med reservanternas förslag. Detta skall emellertid icke hindra mig att före beslutets fattande uttala min mening i fråga om den ganska genomgripande förändring, som nu kommer att företagas.

Man har här försökt lägga upp hela denna fråga nästan på det sättet, som om motionärerna och i viss mån även utskottsmajoriteten skulle stå främmande för de kulturhistoriska och estetiska synpunkterna på våra prästgårdsbyggnader. Jag tror dock, att den, som vill offra en stund för att läsa motionen, icke skall finna ett spår av en dylik inställning från motionärernas sida. En av motionärerna i första kammaren relaterade för övrigt ett fall, som var ganska aktuellt här i riksdagen för några år sedan. Det gällde frågan om ombyggnad eller nybyggnad av biskopssätet i Skara. Jag kan ju få deklarerat, att jag den gången stod klart på den ståndpunkten, att man skulle företa en ombyggnad och icke en nybyggnad, så att det gamla kunde bevaras. Den gången gällde det emellertid att samtidigt anslå pengar av statens medel, och jag var också med om att rösta för anslaget i fråga. Jag tror mig alltså kunna säga, att jag är intresserad just för de saker, som man här vill värna. Fastän det kanske icke hör samman med denna fråga vill jag också nämna, att jag vid flera tillfällen fört fram förslag om bevarande av en geologiskt värdefull sak i Bohuslän, som knappast har någon motsvarighet i hela världen, nämligen snäckskalsbankarna vid Uddevalla, men utan resultat. Det skär mig i hjärtat, när jag i dessa dagar ser hela denna egendom förfaras. Jag anser mig alltså ha rätt att framhålla, att i denna fråga står jag för min del icke likgiltigt utan vill bevara det, som propositionen syftar till att bevara.

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)

Jag kan icke underlåta att taga upp några saker, som herr statsrådet berörde i sitt första anförande. Han sade, att boställsnämnderna icke voro ett kommunalt organ. Ja, låt oss gå tillbaka till år 1932, då denna reform genomfördes. Av den då förda debatten får man klart bevis för att man betraktade denna nämnd som den kommunala samfällighet, som skulle lokalt behandla dessa frågor.

Jag vill oförbehållsamt erkänna den varma känsla och den pietet, som statsrådet i sitt förslag har visat för de stora värden, som ligga i våra prästgårdsbyggnader. Vad vi motionärer emellertid ha framhållit är, att i Kungl. Maj:ts förslag har man icke tillräckligt beaktat de mycket allvarliga följder, som förslaget realiserande skulle kunna komma att medföra. Jag skall nämna fall, som härvidlag kunna tänkas förekomma.

Det finns många vackra gamla prästgårdar, som visserligen ur byggnadssynpunkt äro förnämliga och böra bevaras, men som kanske ha upp till ett tjugotal rum. Vad betyder detta? Jo, det betyder för vederbörande befattningshavare ur uppvärmnings- och möbleringssynpunkt en ruinerande sak och för församlingen en mycket stor ekonomisk börda för underhåll av den stora byggnaden. Håller man i sikte, att en prästgård i första rummet skall vara en bostadsbyggnad och därtill skall vara belägen centralt i församlingen, måste man vid dessa frågors behandling också i första hand taga hänsyn därtill. Därutöver skall man naturligtvis beakta de kulturhistoriska synpunkterna, men jag håller före, att staten i så fall är skyldig att hjälpa till ekonomiskt för att bevara det, som är värdefullt och bör bevaras.

Detta har varit det väsentliga för motionärerna. Jag vill ännu en gång upprepa, att det är bostadssynpunkten och förläggningssynpunkten, som är det primära, medan det andra är sekundärt, och att staten bör vara skyldig träda till i fråga om dessa senare sekundära frågor. Jag tror också, att när utskottsmajoriteten stannade för ett avslagsyrkande på propositionen, var den inne på samma tankegångar, som motionärerna hade framfört.

Härmed vill jag övergå till reservanternas förslag. Jag vill därvid först framhålla, att propositionens förslag är öppet och ärligt. Bristen i Kungl. Maj:ts förslag ligger däri, att man icke har tillräckligt beaktat vad förslaget ekonomiskt kommer att betyda för församlingarna och icke heller har tillräckligt beaktat, att man icke får kringskära den kommunala självstyrelsen. Reservanternas yrka visserligen avslag på propositionens förslag om att prästgårdar skola kunna förklaras för byggnadsminnesmärken, men under uttryckligt framhållande av de kulturhistoriska synpunkterna skall beslutanderätten flyttas över från boställsnämnderna till stiftsnämnderna. Reservanternas röra sig här med en formulering, som jag icke kan underlåta att citera för kammaren: »Det bör erinras att det här icke såsom beträffande bestämmelserna om byggnadsminnesmärken är fråga om någon principiell avvikelse från boställsordningens förvaltningsbestämmelser utan endast om en jämkning av gränsen mellan boställsnämndens och stiftsnämndens befogenheter.»

Det är det sista, som är det väsentliga. Översatt till riktig svenska och till ett kanske något mera ärligt språk är meningen den, att boställsnämnderna få fortfarande sköta dessa saker och församlingarna betala dem, men det är stiftsnämnden, som skall besluta. Då man nu lägger beslutanderätten hos stiftsnämnden, har man i hastigheten icke uppmärksammat en ganska viktig sak. Man har helt enkelt tappat bort en besvärinstans. Då man vill besvära sig över stiftsnämndens beslut i dessa byggnadsfrågor, får man alltså gå direkt till regeringsrätten. Vad säga nu reservanternas om denna sak? Jo, det hela bortförklaras på följande sätt: »Beträffande de tillämpningsföreskrifter som torde bliva behövlige vill utskottet anför följande. I de fall då

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)

boställsnämnds beslut skola underställas stiftsnämndens prövning finns endast en klagoinstans, nämligen regeringsrätten, vilket kan innebära en försämring av pastoratens möjligheter att få sina synpunkter framförda. Denna olägenhet synes väsentligen kunna undanröjas därigenom att vederbörande pastorat beredes tillfälle att hos stiftsnämnden yttra sig över de ändringar i boställsnämndens beslut som komma i fråga under stiftsnämndens prövning av ärendet.» Man söker på detta sätt dölja det faktum att man här i realiteten tagit bort en besvärinstans. I vanliga fall komma dessa ärenden fram till stiftsnämnden dels på grund av att boställsnämnden är oenig och dels genom att besvär anföres från pastoratens eller befattningshavares sida. Det finnes alltså olika meningar representerade, och stiftsnämnden dömer såsom opartisk myndighet mellan dessa olika meningar. Men vad innebär det förfarande, som beskrives i det nyss citerade yttrandet. Jo, det betyder att man återförvisar ärendet för yttrande till pastoratet med av stiftsnämnden gjorda anmärkningar. Härigenom blir alltså stiftsnämnden icke en dömande myndighet utan part i målet. Det går sålunda icke att på detta sätt dölja det faktum att man tagit bort en besvärinstans.

Det är i första hand på de nu anförda skälen som jag ansett mig böra yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag. Emellertid är det även en del andra omständigheter som bidragit härtill. Jag förstår ju, att avsikten med förslaget är att förhindra en vandalisering av dessa gamla prästgårdar. Emellertid anser jag, att man bör se på denna fråga litet mer objektivt än vad fallet varit. Man redogör t. ex. endast för byggnadsstyrelsens synpunkter på de olika fallen, men man borde givetvis även undersöka vad pastoraten haft för motivering för sitt handlande i det ena eller andra fallet. Jag skall icke gå in på de olika fall, för vilka herr statsrådet redogjorde i första kammaren. Jag vill emellertid framhålla, att i Vimmerby-fallet var det fråga om en strid mellan landsförsamling och stad om prästgårdens placering. Och i ett fall i Västergötland, som drog mycket uppmärksamhet till sig, förhöll det sig så, att det var grundförhållandena, som gjorde det omöjligt att prästgården låg kvar på det gamla stället. Jag vill även nämna beträffande Vimmerby-fallet, att jag icke är säker på om det icke låg till så, att det var stiftsnämnden som byggnadsstyrelsen korrigerade. I ett fall i Bohuslän, som varit ganska aktuellt under den senaste tiden — jag vet att en högt värderad ledamot av denna kammare är intresserad av detta fall — har kammarkollegium mot stiftsnämndens önskan nyligen föreslagit, att målet måtte återförvisas för bättre utredning. I detta fall gjorde sig boställsnämnden oenig, varför frågan gick till stiftsnämnden. Jag tror mig kunna påstå, att om vi taga upp de olika fallen till närmare granskning, skola vi finna, att vad som vid första påseende förefaller upprörande icke alls är så upprörande, om man får reda på de närmare detaljerna.

Man talar här om vandalisering, och herr statsrådet nämnde, att man särskilt under de senaste decennierna kunnat peka på ett flertal fall där vandalisering skett — jag fäste mig särskilt vid uttrycket »de senaste decennierna». Jag vågar emellertid påstå, att sedan boställsnämnderna fått dessa ärenden om hand och sedan det bland folket blivit större pietet för dessa byggnader, har handläggningen av ärendena gått till på ett annat sätt. Det är därför riktigt att taga fram några enstaka fall och på dessa bygga ett lagförslag, som generellt överflyttar beslutanderätten från boställsnämnderna till stiftsnämnderna.

Jag skulle rent av vilja tillspetsa frågan på följande sätt: vem har största sakkunskapen i fråga om dessa ärenden, stiftsnämnden eller boställsnämnden? Jag tror icke, att man kan vara så tvärsäker om den saken. Märk väl, här

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)  
 såges tydligt ifrån, att stiftsnämnden vid sin sida skall ha en sakkunnig person såsom rådgivare. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att de förslag, som pastoraten numera måste prestera vid boställsnämndens syneförrättning, i allmänhet äro utarbetade av utbildade arkitekter. Den risk för vandalisering, som man här talar om, är därför icke för handen i samma utsträckning som kanske för några år sedan. Jag vill för övrigt framhålla, att man även icke kan vara så tvärsäker på att det är riktigt att helt och hållet bygga på auktoriteter. Vi ha ett nära liggande exempel i vårt riksdagshus. När detta byggdes torde man ha haft tillräckligt med auktoriteter till hands för att man skulle få en förstklassig och förnämlig byggnad. Men trots detta har denna byggnad under senare tider varit utsatt för mycken kritik. Märk väl, mina damer och herrar, vad man nu vill bevara, det är sådant som byggts av allmogen utan hjälp av några auktoriteter.

Jag vill sluta, herr talman, med att framhålla, att då motionärerna här ställt sig på avslagslinjen, har det icke berott på oförståelse för själva tanken utan det har berott på att vi velat få tillbaka frågan i mera utrett skick. Vad vi önska är, att staten tar de ekonomiska bördor som denna sak kommer att lägga på pastoraten och att beslutanderätten i fortsättningen liksom hittills får ligga hos boställsnämnderna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson* i Lekåsa.

**Herr Osberg:** Herr talman! Jag skall icke i likhet med herr Staxäng draga in vare sig snäckskalsbankar eller riksdagshus i debatten. Jag skall i stället börja med att tacka herr statsrådet Bagge för att han lagt fram detta förslag. Herr statsrådet kan vara förvissad om, att det är stora skaror i landet, som äro belåtna med att få bättre ordning och reda i denna sak. Vad är det vi få göra ute i bygderna utan att anlita sakkunniga? Om vi skola bygga ett försörjningshem, måste frågan gå genom olika instanser, och om vi skola bygga ett skolkomplex, skall även den saken gå genom en rad myndigheter. Både herr Johansson i Faleberg och herr Staxäng — alltså båda huvudmotionärerna — voro ju med på förslaget i kyrkomötet. Den där lilla spetsen, som talats om, nämligen minnesmärke, är ju struken nu. Men det förvånar mig, att herr Staxäng är så rädd för det allmänna och ömmar så mycket för självbestämmanderätten.

När nu herr Staxäng trycker så hårt på denna sak, vill jag nämna — jag hade annars icke tänkt draga fram det nu — att under åren 1934—1937 har Bro församling av statsmedel fått 61,940 kronor till restaurering av kyrkan, 29,200 kronor till kommunalhus och 146,585 kronor till reparation och nybyggnad av skolhusanläggningar, förvisso icke utan statlig kontroll. Vidare har annexförsamlingen fått 47,700 kronor till restaurering av kyrkan, 39,233 kronor till kommunalhus och 281,700 kronor till skolhusanläggningar. Sammanlagt har man under dessa år i herr Staxängs pastorat fått över 600,000 kronor till här åberopade ändamål. Jag är säker på, att herr Staxäng tagit emot dessa pengar utan att på minsta sätt vara ängslig för de kommunala myndigheterna.

När nu båda dessa herrar varit med om den här saken på kyrkomötet för tre år sedan och nu med sådan kraft tillbakavisa förslaget, tycker jag att det låter litet märkvärdigt. Jag måste uttrycka min förvåning över att herr Staxäng kan hålla ett sådant anförande som han nu gjort, när han vet vad som ligger bakom denna fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, som jag hoppas denna kammare skall taga liksom första kammaren redan gjort.



*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag skall med hänsyn till den långt framskridna tiden fatta mig kort. Jag kan icke underlåta att inlägga en protest mot att den tendens till samlande av museiföremål som förefinnes också skall sträcka sig till prästgårdarna. Vi hörde av herr Magnusson i Skövde, att man för museiändamål samlar på föremål för miljontals kronor. Det växer oss över huvudet allt detta. Jag förstår icke, varför man nu skall utsträcka denna kulturella verksamhet, om jag så får uttrycka mig, till våra prästgårdar. Jag är förvissad om, att om en prästgård har något kulturellt värde, så kommer folket på orten att taga vara på den utan att staten med sina organ skall behöva lägga sig i den saken. Jag hörde av herr statsrådet Bagge, att han var särskilt tilltalande av en gammal prästgård på Öland. Jag vet icke huruvida vederbörande församlingsbor äro lika tilltalade av prästgården. Är det så, att de icke skulle vara särskilt intresserade av den, vore det då icke bättre att flytta den till Skansen, så att hela svenska folket fick titta på den, om den nu är av så oerhört stort värde. Jag tror det finnes många sådana där gamla prästgårdar, som säkerligen haft en viss uppgift att fylla på sin tid, men som numera äro idel råttbon och knappast värda att reparera.

Jag tycker det är orimligt, att statliga myndigheter skola lägga sig i dessa frågor och bestämma att gamla prästgårdar skola konserveras. Låt i stället de lokala myndigheterna besluta om detta och ordna det på bästa sätt. Man får icke bortse från de ekonomiska konsekvenserna. Hade det varit under de gamla goda tiderna, då pengarna flödade i oändlighet och det icke var så noga, hade saken kanske varit på sin plats. Men i dessa tider, då man icke vet var man skall taga pengar ifrån, skall det då vara nödvändigt att föreskriva att den eller den prästgården skall konserveras som kulturhistoriskt minne, då man kan klara sig med kanske något helt annat, som är betydligt billigare?

Vad som yrkas i motionerna är, att om dessa prästgårdar skola bevaras såsom kulturminnen, skall det sägas klart ifrån, att det är staten som skall stå för kostnaderna. Innan detta är gjort, anser jag det riktigaste vara att avslå den kungl. propositionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Såväl herr Staxäng som den siste ärade talaren sökte göra gällande, att ett bifall till reservationen skulle medföra ökad ekonomisk belastning på kommunerna. Herr Staxäng sade bland annat, att resultatet skulle bliva, att man komme att bibehålla alldeles för stora byggnader, vilket skulle medföra onödiga utgifter. Jag tror icke, att det förhåller sig så. De stora prästgårdar som finnas byggdes i allmänhet på slutet av 1800-talet och i början på 1900-talet och äro ofta uppförda i tråkig stil; dessa kommer det nog ej att möta något hinder från myndigheternas sida att få ersätta med nya i bättre stil. Såvitt jag kan förstå — jag har såsom f. d. boställsnämnsordförande ganska lång erfarenhet i saken — förhåller det sig oftast på det sättet, att det just är de små trevliga och i kulturellt avseende högtstående byggnaderna som man vill bevara. Detta mötes ibland av motstånd från pastoratens sida, där man vill ha en stor och gentil prästgård. Jag tror, att med nödig översyn av stiftsnämnden, som reservationen går ut på, skall man komma dithän att kostnaderna för prästgårdsbyggnaderna, långt ifrån att bli större, bli mindre än vad fallet blir om pastoraten ensamma ha bestämmanderätten. Det är nämligen så, att man av missriktad generositet ofta bygger alltför stora prästgårdar.

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur. (Forts.)*

Man vill på detta sätt visa sin uppskattning av prästerna. Dessa ha därför ibland fått bostäder, som varit dyrbara att möblera och svåra att värma upp och som därför under tidernas lopp orsakat sina innehavare stora och onödiga utgifter.

Man ifrågasätter nu, om icke sakkunskapen är större i boställsnämnden än i stiftsnämnden. Ja, men det blir ju båda tillsammanantagna, som få granska ärendet, och de behöva ju icke komma i strid med varandra. Ofta står boställsnämndens ordförande ensam, när han vill, att man skall bevara och bygga om den gamla prästgården, och han vill kanske ej gärna gå emot den övriga nämnden. Därför tycker jag, att det är bra, om man kan gå den väg, som är anvisad i reservationen, att koppla in stiftsnämnden som kontrollmyndighet, och jag tror, att det skall komma att leda till ett ganska gott resultat. Jag ber därför att få vädja till kammaren att antaga reservationen. Man behöver icke alls stöta på de ytterligheter som herr Hansson i Rubbestad sökte påvisa. Det förhåller sig icke så, att de myndigheter som skola få hand om prästgårdsbebyggelsen vilja ha dem till museiföremål, men de vilja ha dem praktiska och trevliga, och för en sådan strävan skall man icke försöka lägga hinder i vägen. Det tjänar ingenting till att söka driva upp ett motsatsförhållande mellan pastoratens ekonomiska intressen och stiftsnämndens intresse för en lämplig bebyggelse. Ett sådant motsatsförhållande finnes icke. Alla parter äro betjänta av att få praktiska och vackra prästgårdsbyggnader, det må gälla restaurering av gamla eller byggande av nya.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**, som för kort genmäle erhöi ordet, anförde: Herr talman! Att döma av den envishet som herr Staxäng och den hetta som herr Hansson i Rubbestad lade i dagen skulle man nästan kunna tro, att bekännelsen vara i fara. Jag skulle vilja hoppas, att om den frågan en gång kommer före, man då strider med lika mycken känsla och lika frejdigt mod.

Jag har talat om värdandet av våra boställen som kulturminnesmärken. Därmed har jag velat föra in vår museivård och vår kulturminnesvård på verkligt praktiska banor, så att dessa stora kulturvärden, som boställena utgöra, komma att bibehållas ute i landet, där de äro tillgängliga för litet var av vårt folk, och man icke behöver resa till Skansen för att få se dem. Jag vill tillägga, att det icke behöver möta några som helst oöverkomliga svårigheter, att när det finns ett boställe av karakteristiskt slag med en god och trevlig byggnad, kunna bibehålla denna som en fullvärdig och användbar bostad samtidigt som den tillika får utgöra ett kulturminnesmärke av verkligt stort och bestående värde.

Jag tror, att om man ser saken ur denna synpunkt, skall man finna, att de åtgärder det här är fråga om äro synnerligen befogade, och jag håller å andra sidan före, att om vi icke vårda oss om dessa minnesmärken, skola vi inom en icke alltför långt avlägsen framtid finna, att vi ha förspillt värden som då icke stå att återvinna men vilkas förstörande vi djupt beklaga.

Herr **Staxäng**, som jämväl för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Först vill jag till herr förste vice talmannen Magnusson säga, att för min del har jag icke någon större oro för bekännelsen i detta fall, när det gäller prästgårdarna. Jag tror, att vi på västkusten nog söka den mer i predikningarna än i prästgårdsbyggnaderna.

I fråga om vad statsrådet Domö yttrade vill jag framhålla, att inom utskottet framvisat material givit vid handen, att då det varit tvist om prästgårdarna, har det ofta berott på att församlingarna icke ansett sig kunna bibe-

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)  
hålla och underhålla en stor byggnad. Det var under en viss tid en benägenhet att bygga stora prästgårdar, och striden står nu om man skall behålla dessa prästgårdar i fortsättningen.

Sedan vill jag i all vänlighet säga till herr Osberg i anledning av hans stora välvilja att förete en specificerad räkning på de statsbidrag som Bro församling fått, att dessa statsbidrag ha kommit denna församling till del icke i första hand för att den skulle kunna restaurera sin kyrka, för att nämna ett exempel, utan för att den skulle kunna hjälpa de arbetslösa. Det var syftet med dessa anslag. När man hade mer än 500 arbetslösa i en församling på något över 2,000 personer, då behöver man sannerligen statsbidrag för att hjälpa dessa stackars människor.

Härefter anförde:

Herr Leo: Herr talman! Herr Hedlund i Östersund hade vänligheten nämna, att jag varit i tillfälle att vid ett samtal oss emellan lämna vissa upplysningar om hur man på ett mindre lyckligt sätt hade behandlat gamla kulturhistoriskt värdefulla prästgårdar. Jag skulle naturligtvis med nöje lämna samma upplysningar till kammaren, men att döma av debatten och den stämning i denna fråga som råder i denna kammare tror jag icke, det är nödvändigt att taga upp tiden med att närmare redogöra för dessa fall.

Jag har därför begärt ordet endast för att vända mig till herr Hansson i Rubbestad, som uppenbarligen var mycket rädd för att ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag, sådant det nu föreligger i reservanternas förslag, skulle komma att vålla församlingarna stora kostnader. Han menade tydligen, att bibehållandet och restaurerandet av en gammal värdefull prästgård skulle komma att bli mycket dyrare för församlingen än att bygga en ny sådan. Jag vill då bara säga, att i de fall jag känner till, där byggnadsstyrelsen eller rikstantikvarieämbetet har försökt förmå församlingarna, om än fåfängt, till att bibehålla och modernisera sina gamla prästgårdar, skulle i samtliga fall utom ett bibehållandet och moderniserandet av den gamla prästgården ställt sig billigare än byggandet av en ny prästgård. Den allmänna erfarenhet vi gjort i byggnadsstyrelsen, när vi sysslats med dessa ting, är också den att de gamla prästgårdarna i allmänhet mycket väl lämpa sig för att för relativt måttliga kostnader moderniseras till sitt inre, så att de bli en efter nutida begrepp lämplig bostad för boställsinnehavaren.

Jag tillåter mig, herr talman, att erinra om en sak till. Man talar här om att det skulle föreligga en fara för kommunernas självbestämmanderätt. För såvitt jag kan förstå föreligger det intet som helst attentat mot den kommunala självbestämmanderätten. Avgörandet kommer fortfarande att ligga hos boställsnämnden respektive hos stiftsnämnden, som ju kan anses vara en utbyggnad av de kommunala instanserna. Låt mig också erinra om att det funnits en tid för icke så värst länge sedan, då man i vårt land i den kommunala självbestämmanderättens namn raserade eller vanvårdade en hel del av våra äldsta, värdefullaste kyrkor och den egendom som fanns i kyrkorna. Det blev emellertid klart för statsmakterna och för varje kulturhistoriskt intresserad att så kunde det icke få fortgå, och kyrkorna ställdes under statlig myndighets vård och uppsikt. Nu ser man glädjande nog, att församlingarna visa mycken tacksamhet för detta, liksom man kan konstatera en för varje år växande förståelse hos församlingarna för det helt enkelt nödvändiga i att även på detta område bevara, vad vårt land har av gammal kultur och tradition. Ansträngningarna från församlingarnas sida att iståndsätta och vårda sina gamla kyrkor äro mycket stora och lofvärda. Jag är övertygad om att

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)  
 det icke skall dröja länge, förrän kommunerna komma att se saken på precis samma sätt i fråga om våra äldre prästgårdar och de värden, de representera.

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Det är överflödigt att göra något vidare inlägg i denna debatt. Som bekant har ju första kammaren redan tagit reservationen. Statsrådet har här liksom i första kammaren hållit ett orienterande anförande över propositionens innehåll, och herr Lindqvist har med framförande av reservanternas mening yrkat bifall till reservationen. De instämmanden som ha gjorts i detta yrkande ge ju också vid handen, att kammaren antagligen kommer att gå in för samma beslut som första kammaren, nämligen att taga reservationen. Emellertid vill jag säga några ord i fråga om de särskilda punkter, där invändningar förekommit här.

Vad beträffar att det skulle vara så ytterst farligt att föra in stiftsnämnden inom området för beslutanderätten i detta avseende, måste jag säga, att det väl tvärtom är till fördel, att de ärenden som bli föremål för överväganden inom boställsnämnden även komma till prövning i stiftsnämnden, innan det verkliga avgörandet sker. På samma gång är det ju också en fördel för pastorn, att ärendena prövas av sakkunniga biträden, innan de gå till stiftsnämnden. Detta måste väl vara en fördel för församlingen, i all synnerhet som ersättningen till dessa biträden icke kommer att belasta församlingen utan skall utgå från kyrkofonden.

Under debatten här har dessutom från ett par håll, närmast av motionären och sedermera även av herr Hansson i Rubbestad, gjorts gällande, att församlingarnas ekonomiska börda i fråga om byggande och underhåll av prästgårdar genom detta förslag skulle bli mycket större än tidigare. Jag kan icke annat än göra en invändning mot ett sådant påstående och rekommendera, att man läser, vad som står i utskottsutlåtandet nederst på sid. 11 och vidare i fortsättningen på sid. 12, där man just förbehåller sig, att församlingarna icke skola belastas i större utsträckning på detta område. Det är detta, som är anledningen till att åtminstone vi som stå för reservationen varit eniga om att operera bort den sista delen av den kungl. propositionen. Sedan nu statsrådet har förklarat sig nöjd med att denna operation verkställts och att alltså sista momentet i 32 § borttagits, finner jag, att det är alls ingen risk för riksdagen att taga reservationen.

Jag ber, herr talman, att få instämma med dem som yrkat bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 49, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upp-

*Åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur.* (Forts.)  
resning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

## § 29.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av väckta motioner angående tiden för ikraftträdandet av 1939 års lagstiftning om villkorlig dom m. m.; och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 191 § strafflagen för krigsmakten; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till 3 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443);

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 §, 3 kap. 14 §, 4 kap. 3 och 4 §§ samt 17 kap. 1 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 34, i anledning av väckt motion rörande utredning om rätt att företaga sjösänkning till förmån för gruva.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

## § 30.

Föredrogos andra lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckt motion angående borttagande av straffbestämmelsen för befordran med lastautomobil av last, vars vikt överstiger den för automobilen fastställda maximalasten.

*Borttagande av straffbestämmelsen för befordran med lastautomobil av last, vars vikt överstiger den för automobilen fastställda maximalasten.*

Därvid anförde

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Jag skall icke bli mångordig, men jag ber dock att få säga några ord i föreliggande ärende.

Såsom framgår av utskottsutlåtandet och som kammarens ledamöter mycket väl känna till, förelåg en proposition vid fjolårets urtima riksdag, vari Kungl. Maj:t begärde att erhålla rätt att medgiva en större belastning av lastbilarna, än vad som var stadgat. Andra lagutskottet beslöt då att avstyrka propositionen, och förslaget föll också i riksdagen. Vid årets lagtima riksdag har det väckts en motion så sent, att man kan ifrågasätta, huruvida denna motion kunnat få väckas. Motionen är daterad den 25 april 1940. Den har i vederbörlig ordning remitterats till utskottet. Utskottet säger med den motivering som framförts i motionen, att utskottet ingenting har att erinra mot att frågan tages under förnyad omprövning. Detta är ju en upprättelse åt Kungl. Maj:t i synnerligen hög grad, vilket jag ber, herr talman, att få konstatera. Jag hade ju i fjol den meningen, att man icke skulle ha avslagit Kungl. Maj:ts proposition.

Emellertid är det en sak som jag icke kan underlåta att i detta sammanhang särskilt beröra. Förslaget i motionen bygger på bristen i fråga om importerat bränsle för motorfordon. Detta skulle vara en av anledningarna till att man skulle låta överbelasta bilarna praktiskt taget hur mycket som helst. Självfallet kommer det att medföra, att trafikriskerna bli större, om

*Borttagande av straffbestämmelsen för befordran med lastautomobil av last, vars vikt överstiger den för automobilen fastställda maximilasten.* (Forts.) lastbilarna få taga så mycket last som vederbörande chaufför anser att de kunna taga. Det kan också inträffa det förhållandet, att en chaufför, som icke själv äger rätt att bestämma om lasten, drives till att belasta en bil mer, än vad han anser att den tål.

Andra lagutskottet har i sin motivering byggt på motionen, och motionären anför som skäl för sitt förslag, att importen av motorbränsle upphört. Nu är det emellertid en omständighet som utskottet i detta sammanhang glömt att tala om, och det är, att sedan det börjat bliva brist på motorfotogen, bensin och lättbentyl, har det blivit ett mycket stort antal motordrivna fordon som drivas dels med träkolsgas och dels med vedgas. I utskottsutlåtandet, som bygger på motionen, är intet sagt om dessa bilar. Jag anser, herr talman, att det vid detta tillfälle, när denna fråga nu skall gå till Kungl. Maj:t, bör sägas ifrån, att den ifrågasatta rätten till överbelastning icke endast bör beröra sådana bilar som drivas med importerat bränsle utan givetvis också sådana bilar, som drivas med bränsle tillverkat här i landet, exempelvis vedgas eller träkolsgas. Kungl. Maj:t bör mycket noga beakta den fullmakt som nu gives här och efter den utredning som nu skall företagas se till, att icke trafik-säkerheten blir alltför mycket eliminerad genom att man tillåter, att en lastbil får belastas praktiskt taget så mycket som vederbörande anser att den bör belastas.

Jag har velat säga detta, herr talman, vid detta tillfälle, men jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Jag vill emellertid särskilt poängtera, att man bör taga de synpunkter jag här framfört under beaktande.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

### § 31.

*Åtgärder för  
ökad skogs-  
produktion i  
Norrland  
m. m.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte i ämnet väckt motion.

Propositionen hade hänvisats, såvitt angick förslaget till lag angående ändrad lydelse av ägofredslagen, till behandling av lagutskott samt i övrigt till jordbruksutskottet.

I den del av propositionen, som sålunda hänvisats till jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels å driftbudgeten under nionde huvudtiteln till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

dels ock godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet för den 8 mars 1940 angivna grunder för utlämnande av statsbidrag för skogsproduktionens höjande å vissa skogar i Norrland och Dalarna.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Då jag har ett önskemål att framföra till regeringen, närmast jordbruksministern, i den fråga, som nu skall behandlas, tar jag mig friheten att säga några ord.

Det förslag, som jordbruksministern förelagt riksdagen om åtgärder för

*Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. (Forts.)*

ökad skogsproduktion i Norrland, motsvarar icke vad man i övre Norrland hoppats på, sedan norrländska skogsproduktionsutredningen framlade sitt mycket omfattande program för sanering av skogarna i de fyra nordligaste länen. Enligt utredningens förslag skulle programmets genomförande komma att kräva en kostnad för staten på i det närmaste 100 miljoner kronor. Utredningen hade tänkt sig, att ett belopp på 5 miljoner kronor skulle anvisas redan för nästkommande budgetår. Kriget och krisen kom emellertid emellan, och även inom utredningen blev man tveksam om så mycket pengar skulle kunna avsättas för ändamålet. Jordbruksministern har stannat vid ett belopp på en miljon kronor. Det är ingen liten summa med hänsyn till att den skogsvård, varom här är fråga, skall begränsas till i huvudsak lappmarkens skogar. Jag har ingen erinran att göra mot förslaget i denna del.

Däremot är jag i likhet med herr Hagström, som väckt en motion i frågan, en smula missnöjd med, att man till en oviss framtid skjutit undan frågan om skogsvårdsåtgärder enligt utredningens förslag inom områdena utanför lappmarken. Det betyder, att hela Norrbottens och Västerbottens kustland och praktiskt taget hela Västernorrlands och Jämtlands län lämnats utanför.

Inom utredningen tillmätte man skogsvårdsåtgärderna den allra största betydelse som arbetsobjekt. Det är känt, att behovet av arbetskraft för skogsavverkningar och flottning kommer att successivt minska under de närmaste åren. Genom en effektiviserad skogsvård skulle man under ett antal år framåt kunnat skapa ersättning för minskningen i avverkningarna och flottningen.

Det är ju möjligt, att en sådan ersättning under det nuvarande krisläget kan vinnas till någon del genom vedhuggning och kolning. Jag påpekar emellertid, att vedavverkningarna i övre Norrland icke kunna bedrivas i samma omfattning som längre ned i landet, beroende på att det blir för dyrt att transportera ved ned till mellersta och södra Sverige, d. v. s. till underskottsområdena. I kolning kan heller icke sysselsättas mer än ett relativt begränsat antal arbetare, som dessutom givetvis måste i viss utsträckning vara yrkesarbetare. Jag tror därför, att man gör klokt i att räkna med, att arbetslöshet kommer att uppstå i skogsbygderna. Om så sker, skulle det ha varit till stor hjälp för de arbetslösa, om det av skogsproduktionsutredningen uppgjorda programmet kunnat vid den tidpunkten och i ett sådant läge omsättas i praktiken.

Jordbruksministern har framhållit — och utskottet delar denna synpunkt — att det nu endast kan bli fråga om inledande av en försöksverksamhet, vars erfarenhet skall läggas till grund för de fortsatta åtgärderna. Vid en sträng tolkning av detta uttalande riskerar man, att det först ganska långt fram i tiden kan bliva tal om att låta de nu utelämnade områdena bli delaktiga av de generösare statsbidrag, som föreslås i propositionen. Det är här jag vill göra en invändning. Jag anser för min del, att man redan nu bör vidtaga alla förberedande åtgärder för att kunna sätta skogsvårdsverksamheten i gång i de av mig antydda områdena, om arbetslöshetsläget skulle motivera detta.

Med förberedande åtgärder menar jag bland annat, att skogsvårdsstyrelserna beredas möjlighet att uppgöra skogsvårdsplaner för områden även utanför lappmarken. Detta arbete är nämligen tidsödande och bör därför påbörjas i god tid, innan den egentliga skogsvårdsverksamheten skall vidtagas.

Jag ber att få lägga jordbruksministern denna synpunkt på hjärtat. Med det berömvärda intresse statsrådet visat för denna stora norrlandsfråga, ett intresse, som vi norrlänningar varmt tacka honom för, vågar jag hoppas, att statsrådet vill söka någon utväg för att få skogsvårdsstyrelserna i arbete för planläggning av skogsvårdsåtgärder utöver det nu föreliggande programmet

*Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.* (Forts.)  
och inom de områden, som av statsfinansiella skäl denna gång satts på undantag.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Lindmark, Sandberg, Jacobson, Johansson* i Norrfors, *Larsson* i Östersund, *Nilsson* i Norrlångträsk, *Hage* och *Sandström*.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

### § 32.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckta motioner angående befolkningens å norra Öland rätt till utsyning av husbehovsvirke från Böda kronopark;

nr 53, i anledning av väckt motion angående främjande av en mera tillfredsställande vård av enskilda skogar;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom samt om betalningsanstånd för köpare av sådan egendom; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för lagring av brännolja för jordbrukets behov.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

### § 33.

*Interpellation.* Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Mosesson**, som yttrade: Herr talman! Kungl. Maj:t förordnade den 2 febr. 1940 att fr. o. m. nästa läsår den av Konungen i oktober 1939 gillade och stadfästa koralboken för svenska kyrkan skall komma till användning i folkskolornas sångundervisning och vid skolans andaktsstunder, så vida den församling, till vilken folkskolan hör, vid sagda tidpunkt infört den nya koralboken vid kyrkans gudstjänster.

Konungen föreskrev nämligen vid fastställandet av den nya koralboken, att det var frihet för församling, som så önskade, att tills vidare få använda 1921 års koralbok.

Med anledning av detta Konungens beslut inleddes en debatt i press och broschyrer, vilken vållat mycken förvirring och föranleder mig att begära ett auktoritativt uttalande från statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet.

Ett bokförlag i Lund utgav till kyrkans, skolans och hemmens tjänst en koralbok, som innehöll de fastställda melodierna till psalmboken men dessutom innehöll för barnkörshymner lämpade melodier jämte annat.

Denna åtgärd och Konungens ovan nämnda beslut rörande sången i skolorna föranledde ordföranden i senaste koralkommittén, biskop G. Aulén, att genom T. T. och i intervjuuttalanden fästa uppmärksamheten på frågan. Dessa uttalanden, som gjordes i koralkommitténs namn, fingo en officiös prägel och ha vållat oklarhet och frågor om vad som fr. o. m. nästa skolår är tillåtet eller icke tillåtet.



*Interpellation. (Forts.)*

Biskop Aulén sade bl. a.: Sedan Kungl. Maj:t fastställt, att svenska kyrkans koralbok skall begagnas i rikets skolor, och därmed visat sig behärta det gamla önskemålet om en enhetlig psalmsång i vårt land, vill koralkommittén fästa uppmärksamheten på att koralböcker, som nu skaffas av skolorna, måste överensstämma med den koralbok, som gillats och stadfästs av Konungen. . . Det vore synd, om skolorna på grund av bristande information om det verkliga förhållandet skulle lägga sig till med avvikande koralbok, som enligt kungörelsen icke får användas för skolbruk i och med nästa läsår. I hemmen får man givetvis sjunga hur man själv vill, men i kyrkorna och skolorna förhåller det sig på annat sätt.

En annan av koralkommitténs ledamöter, professor O. Lindberg, uttalar dock offentligt, att även i hemmen psalmsång bör ske efter den nya koralboken. Hem och skola böra sjunga samma melodier, säger professor Lindberg.

Jag kan ej undgå att finna dessa uttalanden vara ganska autokratiska.

Enligt min mening förväxlar biskop Aulén Konungens beslut att gilla och stadfästa en koralbok med frågan om den redaktionella och typografiska utformningen av samma beslut. Konungens beslut kan ju ej vara annat än ett fastställande av en viss melodi till en angiven psalm enligt den notskrift, som är fogad till varje psalm enligt den till statsrådsprotokollet fogade fotografiska bilagan.

Denna angivna melodi är ju icke att betrakta såsom ovillkorligen påbjuden, alldenstund till psalmerna finnes hänvisning genom meterklassystem till annan melodi.

Biskop Auléns uttalande har ock på det sätt vållat en oklarhet, som före nästa skolår bör undanröjas, nämligen när beslut föreligger inom en kyrkoförsamling om den nya koralbokens införande. I vissa församlingar har organisten av sig själv eller i samråd med vederbörande prästman börjat följa den nya koralboken — på en del håll med påföljd att församlingssången mattats inför den obekanta melodien — i en del församlingar har organisten till psalmer, som ej förut haft melodi, nyttjat en ny melodi ur senaste koralboken men i övrigt fortsatt att begagna äldre koralbok eller koralböcker. Mig synes, att det icke kan bli tal om förbud att använda den äldre koralboken i folkskolorna förrän åtminstone laga beslut fattats i församlingen om ett definitivt och utelutande begagnande av den nya koralboken. Till dess synas mig alternativa melodier få nyttjas även i folkskolans sångundervisning.

Men jag dristar mig gå ännu ett steg och till herr statsrådets begrundande lämna frågan, huruvida en inövning av en psalm i skolan på äldre melodi än den senast fastställda måste betraktas som otillåten, även om församlingen skulle ha fattat laga beslut om att vid gudstjänsterna nyttja den nya koralboken. Kungl. Maj:ts beslut vill jag fatta såsom ett lofvärt försök att ernå enhetlighet på psalmsångens område mellan skola och kyrka, men jag vill och kan ej utan att övertygas om motsatsen fatta beslutet såsom ett försök till andlig likriktning.

Barnens intressen och kännedom om en viss melodi, hemmens och ortens tradition och känsla äro väl ock faktorer att i detta avseende räkna med. Skulle en lärare få i sångundervisningen inlära nya melodier i fråga om hembygdsvisor och andra sånger men förbjudas att till en psalm nyttja en känd melodi av Dannström, Grieg, Wennerberg eller Anfeldt, bara för att denna melodi ej intagits i den senaste koralboken?

Med hänvisning till dessa reflexioner anhåller jag om andra kammarens tillåtelse att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att en kyrkoförsamling fattat lagligt beslut om att

*Interpellation.* (Forts.)

införa den nya koralboken först då representativt organ inom församlingen därom enat sig?

2. Är, till dess sådant beslut fattats, folkskollärare berättigad att i sin undervisning nyttja såväl äldre koralböcker som den nya koralboken?

3. Anser herr statsrådet en sådan fri tolkning av kungörelsen av 2 febr. 1940 möjlig, att en lärare må ha rätt att låt vara undantagsvis använda välkända melodier, som ej finnas intagna i 1939 års koralbok, om han av ekumeniska eller andra skäl så önskar?

4. Har eljest lärare, som handlar så som i föregående fråga sägs, gjort sig skyldig till tjänstefel?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

## § 34.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 63 regeringsformen och § 39 mom. 1 riksdagsordningen jämte i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1940/41;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av vissa farleder jämte en i ämnet väckt motion;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av vissa poster i avlöningsstaterna för universiteten och karolinska medikokirurgiska institutet m. m.;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statlig lagerhållning m. m.;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tillägsstat II för budgetåret 1939/40 till vissa vedeldningsprov m. m.;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fortlöpande konsumtionsundersökningar;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till valutakontoret;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1940/41; och

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående biträdande av ackord med avseende å lån från statens utlåningsfonder m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 37, i anledning av väckta motioner om utredning rörande effektiv beskattning av vissa lyxvaror; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om nöjesskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 43, angående ersättning till viss hos 1940 års riksdag anställd personal vid inkallelse till militärtjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap m. m.;

nr 44, angående tilläggsarvoden till sekreteraren och notarien med sekreterargöromål hos första lagutskottet;

nr 45, i anledning av väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående översten F. A. K. Allbrandts tjänstepensionsförmåner i händelse av förflyttning till lägre beställning;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet, dels ock vissa i ämnet väckta motioner;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m. och lag med vissa bestämmelser om utländsk försäkringsrörelse här i riket vid krig m. m.; och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av väckta motioner om inbegripande av skriv- och telegrafistkramp under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

### § 35.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens ammunitionsnämnd för budgetåret 1940/41;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande och nyttiggörande av vissa uppfinningar m. m.;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond dels till vissa förråds- och garagebyggnader, dels ock till nybyggnad för ammunitionsfabriken;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa extra undervisningskurser för medicine studerande m. m.;

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlönings- och statsbidragsbestämmelser i anledning av undervisningens inställande till följd av bränslebrist m. m.; och

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.

### § 36.

Justerades protokollsutdrag.

### § 37.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Silfwerbrand</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 7 juni,
› <i>Nilsson</i> i Steneberg	› 5 › › › 8 ›
› <i>Sundberg</i>	› 3 › › › 8 ›

herr <i>Engberg</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 7 juni,
» <i>Eriksson</i> i Sandby	» 4 » » 8 » och
» <i>Lindén</i>	» 3 » » 8 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.7 e. m.

In fidem  
*Sune Norrman.*

## Fredagen den 7 juni.

Kl. 4 e. m.

### § 1.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, statsutskottets utlåtanden nr 201—210, bevillningsutskottets betänkanden nr 37 och 38, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 42—46, första lagutskottets utlåtanden nr 52—54 samt andra lagutskottets utlåtande nr 36.

### § 2.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avyttrande av vissa kronan tillhörande markområden jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

från andra lagutskottet:

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägföred m. m., såvitt angår lagförslaget;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till 3 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443);

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 §, 3 kap. 14 §, 4 kap. 3 och 4 §§ samt 17 kap. 1 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m.; och

nr 342, i anledning av väckt motion angående borttagande av straffbestämelsen för befordran med lastautomobil av last, vars vikt överstiger den för automobilen fastställda maximilasten;

från första lagutskottet:

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent;

nr 347, i anledning av väckta motioner angående tiden för ikraftträdandet av 1939 års lagstiftning om villkorlig dom m. m.;

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 191 § strafflagen för krigsmakten; och

nr 349, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

från jordbruksutskottet:

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred m. m.; såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet;

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Mellanängen nr 1 och Österängen nr 2 i Jönköpings län;

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppskov med amorteringar å lån från fiskerilånefonden;

nr 353, i anledning av väckta motioner angående befolkningens å norra Öland rätt till utsyning av husbehovsvirke från Böda kronopark;

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom samt om betalningsanstånd för köpare av sådan egendom; och

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för lagring av brännolja för jordbrukets behov.

### § 3.

Justerades protokollsutdrag.

### § 4.

Herr *Lindén* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 294, angående vissa av krisläget föranledda lönespörsmål.

Denna motion bordlades.

### § 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Hermansson</i> i Norrköping	under	3 dagar	fr. o. m. den	7 juni,	
» <i>Söderdahl</i>	»	4 »	» »	8 »	
» <i>Jonsson</i> i Eskilstuna	»	3 »	» »	8 »	
» <i>Svedman</i>	»	4 »	» »	9 »	
» <i>Hallén</i>	»	2 »	» »	8 »	och
» andre vice talmannen <i>Österström</i>	»	3 »	» »	7 »	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.7 e. m.

In fidem  
*Sune Norrman.*